

TR63 BÖLGESİ ZEYTİNCİLİK SEKTÖR RAPORU VE FİZİBİLİTE ÇALIŞMASI

Yayın Sahibi	: Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)
Yönetim Kurulu Başkanı	: Celalettin CERRAH – Osmaniye Valisi
Genel Sekreter	: Erdoğan SERDENGEÇTİ
Hazırlayan	: Doç Dr. Sertaç GÖNENÇ
Yayına Hazırlayan	: Oğuz ALİBEKİROĞLU Ümit DEMİR Betül YAPRAK YORĞUN Beyza BAYSAL

Bu kitabın yayın hakları Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı'na aittir.
Kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının
yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

ARALIK 2011

İÇİNDEKİLER

Çizelgeler	4
Grafikler	5
Şekiller	5
ÖNSÖZ	7
1. GİRİŞ	10
2. ZEYTİN ÜRETİMİ	12
2.1. Dünya Zeytin Üretimi	13
2.2. Türkiye Zeytin Üretimi	15
2.3. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretimi	17
2.3.1. Hatay	23
2.3.2. Kahramanmaraş	29
2.3.3. Osmaniye	32
3. ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ	38
3.1. Dünya'da ve Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi	38
3.2. Dünya'da ve Türkiye'de Zeytinyağı Dış Ticareti	41
3.3. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytinyağı Üretimi	48
4. SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ	52
4.1. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi	52
4.2. Türkiye Sofralık Zeytin Üretimi	52
4.3. Dünya'da ve Türkiye'de Sofralık Zeytin Dış ticareti	54
4.4. Doğu Akdeniz Bölgesi Sofralık Zeytin Üretimi	57
5. ZEYTİN BAHÇESİ TESİSİ ve ZEYTİN ÜRETİMİ	60
6. SÜREKLİ SİSTEM ZEYTİNYAĞI ÜRETİM TESİSİ KURULUŞU	64
7. SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİM TESİSİ KURULUŞU	84
8. GENEL DEĞERLENDİRME	90
Yararlı Linkler	98
KAYNAKLAR	100
TEŞEKKÜR	102

Çizelgeler

Çizelge 1. Dünya Zeytin Üretim Alanı (ha)	12
Çizelge 2. Dünya Zeytin Üretim Miktarı (ton)	13
Çizelge 3. Dünya Zeytin Verimi (ton/ha)	14
Çizelge 4. Türkiye Zeytin Üretimi	15
Çizelge 5. Türkiye Yağlık Zeytin Üretimi	16
Çizelge 6. Türkiye Sofralık Zeytin Üretimi	17
Çizelge 7. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Dikili Alan (da)	18
Çizelge 8. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretimi (Ton)	18
Çizelge 9. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Ağacı Varlığı (Adet)	19
Çizelge 10. Doğu Akdeniz Bölgesi Çeşitler İtibariyle Ağaç Başına Verim (kg/ağaç)	20
Çizelge 11. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Çeşitlerinin Bazı Özellikleri	21
Çizelge 12. Hatay İli Zeytin Dikili Alan (da)	23
Çizelge 13. Hatay İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)	24
Çizelge 14. Hatay İli Çeşitlere Göre Zeytin Ağacı Sayısı (Adet)	27
Çizelge 15. Hatay İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Verileri (2010)	28
Çizelge 16. Hatay İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Verileri (2010)	29
Çizelge 17. Kahramanmaraş İli Zeytin Dikili Alan (da)	29
Çizelge 18. Kahramanmaraş İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)	30
Çizelge 19. Kahramanmaraş İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Verileri (2010)	31
Çizelge 20. Kahramanmaraş İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Verileri (2010)	31
Çizelge 21. Osmaniye İli Zeytin Dikili Alan (da)	33
Çizelge 22. Osmaniye İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)	33
Çizelge 23. Osmaniye İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Üretimi (2010)	34
Çizelge 24. Osmaniye İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Üretimi (2010)	35
Çizelge 25. Dünya Zeytinyağı Üretimi (1000 ton)	38
Çizelge 26. Türkiye Yağlık Zeytin Üretimi (2010)	40
Çizelge 27. Dünya Zeytinyağı İhracatı (1000 ton)	42
Çizelge 28. Dünya Zeytinyağı İthalatı (1000 ton)	42
Çizelge 29. Türkiye Zeytinyağı İhracatı (2002 – 2011)	43
Çizelge 30. Türkiye'nin Ülkeler İtibariyle Saf Zeytinyağı İhracat Miktarı (kg)	45
Çizelge 31. Türkiye Saf Zeytinyağı İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%)	46
Çizelge 32. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi (1000 ton)	52

Çizelge 33. Türkiye İller İtibariyle Sofralık Zeytin Üretimi	53
Çizelge 34. Dünya Sofralık Zeytin İhracat Miktarı (1000 ton)	55
Çizelge 35. Dünya Sofralık Zeytin İthalat Miktarı (1000 ton)	56
Çizelge 36. Zeytin Bahçesi Sabit Yatırım Tutarı (1 dekar)	60
Çizelge 37. 1 Dekar Yağlık Zeytinlik İşletme Masrafları	61
Çizelge 38. Zeytinyağı Üretim Tesisi Sabit Yatırım Tutarı	68
Çizelge 39. Zeytinyağı Üretim Tesisi Makineleri	69
Çizelge 40. Zeytinyağı Üretim Tesisi İşletme Masrafları	73
Çizelge 41. İşletmenin Hammadde Alım ve Üretim Miktarı (ton)	74
Çizelge 42. Zeytinyağı Üretim Tesisi Gelirleri	75
Çizelge 43. Zeytinyağı Üretim Tesisi Gelir – Gider Tablosu	76
Çizelge 44. Zeytinyağı Üretim Tesisi Net Nakit Akışları ve Geri Ödeme Süresi	77
Çizelge 45. Zeytinyağı Üretim Tesisine Ait Fayda/Masraf Oranı	79
Çizelge 46. Zeytinyağı Üretim Tesisi Yatırımının Net Bugünkü Değeri	80
Çizelge 47. Zeytinyağı Üretim Tesisi İç Karlılık Oranı	81
Çizelge 48. Sofralık Zeytin İşletmesi Sabit Yatırım Tutarı	84
Çizelge 49. Sofralık Zeytin İşletmesi Giderleri (10 ton/gün)	85
Çizelge 50. Sofralık Zeytin İşletmesi Hammadde Alımı (10 ton/gün)	86
Çizelge 51. Sofralık Zeytin İşletmesi Gelirleri (10 ton/yıl)	86
Çizelge 52. Sofralık Zeytin İşletmesi Gelir – Gider Tablosu (10 ton/gün)	87

Grafikler

Grafik 1. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Ağacı Varlığının Çeşitlere Göre Dağılımı (%)	19
Grafik 2. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretiminin Çeşitlere Göre Dağılımı (%)	20

Şekiller

Şekil 1. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Tarımı Takvimi	22
Şekil 2. 60 ton/gün Kapasiteli Zeytinyağı İşleme Tesisi Yerleşim Planı	70
Şekil 3. 60 ton/gün + 40 ton/gün Kapasiteli Zeytinyağı İşleme Tesisi Yerleşim Planı	71

ÖNSÖZ

Tarım, ülkemizin en önemli sektörlerinden biridir. Gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerin geçmişlerine bakıldığında gelişmelerinin itici gücünü tarımdan aldıkları görülmektedir. Türkiye, iklimi ve toprak yapısı bakımından dünyanın sayılı avantajlı ülkelerinden biri olmasına karşın tarım sektöründe hak ettiği seviyeye ulaşamamıştır. Ülke tarımını, üreticileri ve tarıma dayalı sanayimizi hak ettiği seviyeye çıkarabilmek ve ülkemizin doğal olarak sahip olduğu avantajlardan yararlanabilmek için bilimsel çalışmaların ışığında geliştirilecek doğru stratejilere ihtiyacımız vardır.

Doğu Akdeniz Bölgesi içerisinde yer alan Osmaniye, Hatay ve Kahramanmaraş pek çok tarım ürününün yetiştirilebildiği, verimli ve ihracat olanakları olan illerdir. Doğu Akdeniz Bölgesi, özellikle son yıllarda yeni zeytinliklerin tesisi ile birlikte ülkemiz zeytinlik sektörü için önemli bir potansiyel haline gelmiştir. Zeytin, ekonomik değeri yüksek, çok yönlü değerlendirilme olanağına sahip, yetiştirildiği bölgelerin gelişmesine katkı sağlayan bir bitkidir.

Zeytin, insan sağlığı ve beslenmesindeki öneminin yanı sıra, bulunduğu yamaç arazileri erozyona karşı koruyan ve dört mevsim yeşil kalan yaprakları sayesinde çevreye katkıda bulunan bir ağaçtır. Mevcut durumda Bölgemiz Türkiye zeytin alanlarının %8'ine sahiptir. 2010 yılı Türkiye toplam zeytin üretiminin %13'ü Doğu Akdeniz Bölgesi tarafından gerçekleştirilmektedir ve bu oran ilerleyen birkaç yıl içerisinde genç ağaçların da tam verim düzeyine gelmesi ile birlikte artacaktır.

Bölgemizdeki potansiyelden gereği gibi yararlanmak için sektörün tanınması, objektif olarak irdelenmesi ve sorunlarının tespit edilerek doğru politikalar ile çözümlenmesi gerekmektedir. Bunun bir gereği olarak, tarımsal üretimimizde önemli bir yere sahip olan zeytin sektörünün durumunu ortaya koymak üzere "Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Sektör Raporu" hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Çalışma, gerek ülkemizin gerekse Bölgemizin mevcut durumunu ortaya koymaya, ilerleyen dönemler için öngörülerde bulunmaya ve strateji geliştirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Sektör Raporu, Bölgemiz zeytinciliğini geliştirmek konusundaki planlı çabalarımızın bir başlangıcı olarak düşünülmelidir. Çalışmanın sektörün tüm ilgili kesimlerine faydalı olmasını diler, bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen başta Yönetim Kurulu Üyelerimiz olmak üzere Ajansımız Genel Sekreteri Erdoğan SERDENGEÇTİ'ye, Doç.Dr. Sertaç GÖNENÇ'e ve Ajans uzmanlarına teşekkür ederim.

CELALETTİN CERRAH
Osmaniye Valisi
DOĞAKA Yönetim Kurulu Başkanı

1. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Zeytin, özellikle Akdeniz ülkelerinin tarım sektöründe önemli rol oynayan ve ekonomik değeri yüksek olan bir meyvedir. Sofralık olarak değerlendirilmesinin yanı sıra yağa işlenebilmesi, değerli bir besin maddesi olması ve özellikle son yıllarda insan sağlığı açısından önemini ön plana çıkması, zeytini çok daha değerli kılmaktadır.

Dünya genelinde üretilen zeytinin yaklaşık olarak %90'ı yağlık, %10'u sofralık olarak değerlendirilmektedir. Zeytin üretim ve dış ticaretinde önde gelen ülkeler Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olup, son dönemlerde Avustralya, İsrail ve Suriye gibi ülkelerde sektörü geliştirmek yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Dünya'da sağlıklı beslenme bilincinin artması ve özellikle zeytinyağının insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri ile ilgili araştırma sonuçlarının medya aracılığıyla yayılması sektöre olan ilgiyi arttırmıştır. Ekolojik olarak dünyanın belirli bölgelerinde ve az sayıda ülke tarafından yetiştirilebilen zeytin, üretildiği ülkelere önemli bir ekonomik katkı sağlamaktadır. Türkiye'de 400.000'den fazla aile geçimini zeytincilikten sağlamaktadır. 2010 yılı itibarıyla toplam tarım alanlarımızın %2,1'i zeytinliklerden oluşmaktadır.

Türkiye'de 400.000'den fazla aile geçimini zeytincilikten sağlamaktadır. 2010 yılı itibarıyla toplam tarım alanlarımızın %2,1'i zeytinliklerden oluşmaktadır.

Ülkemiz zeytin üretimi bakımından dünyada ilk sıralarda gelmesine karşılık, sektörde yaşanan kalite, pazarlama, standartlar, üretim teknolojileri vb. sorunlar nedeniyle elde edilen ürünler hem gereği gibi değer yaratamamakta hem de yurt dışı pazarlarda hak ettiği yeri bulamamaktadır.

Bu çalışmada zeytin sektörü genelden özele doğru bir yaklaşımla irdelenmiştir. Raporun hazırlanması aşamasında Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamında yer alan Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde saha çalışması yapılmış, zeytin ile ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşları ile özel sektör temsilcileri ve üreticiler ile görüşmeler yapılmıştır. Öncelikle dünya ve Türkiye üretimleri, daha sonra Bölge üretimi ele alınmıştır. Zeytinyağı ve sofralık zeytin dış ticareti ve sektördeki gelişmeler de raporun kapsamına dâhil edilmiştir. Ayrıca sektörün her bir aşaması ekonomik yatırımlar açısından değerlendirilmiş, her bir aşama için örnek işletmeler üzerinden yatırım maliyetleri ve işletme masrafları belirlenerek, mali ve ekonomik analizleri yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin sektörü daha önceki bölümlerde verilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiş ve bu değerlendirme ışığında alınması gereken tedbirler ve izlenmesi gereken stratejiler ortaya konmuştur.

2. BÖLÜM

2. ZEYTİN ÜRETİMİ

Bir Akdeniz bitkisi olan zeytin, Akdeniz ülkelerinin tamamında yetiştirilmektedir. Pek çok araştırmacıya göre zeytinin anavatanı Güneydoğu Anadolu Bölgesini içine alan Yukarı Mezopotamya ve Güney Asya olup, buradan adalar yoluyla Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya geçmiştir.

Dünya genelinde 9 milyon hektarın üstünde zeytinlik mevcuttur ve bu zeytinliklerin %90'ı Akdeniz ülkelerindedir.

Dünya genelinde 9 milyon hektarın üstünde zeytinlik mevcuttur ve bu zeytinliklerin %90'ı Akdeniz ülkelerindedir. 7 kıtanın 6'sında ve yaklaşık olarak 20 ülkede zeytin üretimi yapılmaktadır. Zeytin dikili alanlar bakımından ilk sırada gelen beş ülke sırasıyla; İspanya (%27), Tunus (%16), İtalya (%13), Türkiye (%8) ve Yunanistan'dır (%7). Çizelge 1'de zeytin üretiminde önde gelen ilk on ülkeye ait zeytin dikili alan değerleri verilmiştir.

Çizelge 1. Dünya Zeytin Üretim Alanı (ha)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	%
İspanya	2.300.000	2.400.000	2.430.580	2.439.580	2.464.770	2.465.260	2.483.700	2.470.160	2.450.470	2.500.000	27
Tunus	1.387.240	1.377.700	1.377.700	1.652.400	1.664.300	2.100.000	2.400.000	1.900.000	2.300.000	1.500.000	16
İtalya	1.161.600	1.164.560	1.170.360	1.162.710	1.166.000	1.168.600	1.167.860	1.161.310	1.180.500	1.190.000	13
Türkiye	594.072	599.400	610.722	614.385	644.000	662.000	711.842	753.000	774.370	778.412	8
Yunanistan	781.000	767.144	765.000	765.000	794.160	784.500	796.972	795.724	800.000	646.301	7
Suriye	477.993	488.957	501.500	517.000	531.400	544.700	565.000	600.498	617.060	635.691	7
Fas	540.000	550.000	477.300	481.000	590.000	600.000	522.800	530.900	547.600	550.000	6
Portekiz	369.162	358.751	359.268	374.154	374.474	376.524	379.421	379.616	380.700	380.700	4
Cezayir	168.080	177.220	190.550	209.730	246.166	268.028	263.352	276.253	282.460	288.442	3
Libya	130.000	100.000	100.000	111.172	200.000	205.637	200.000	200.000	200.000	205.154	2
Dünya	8.349.718	8.418.420	8.431.645	8.795.549	9.155.606	9.653.711	9.995.097	9.558.901	10.045.292	9.206.504	100

Kaynak: Faostat Agriculture, (FAO 2011).

Ülkemiz zeytin ekilişinde yıllar itibariyle artan bir seyir izlemektedir. 2000 yılında toplam zeytin alanı 594.072 ha iken, bu değer yaklaşık %31 oranında artarak 2009 yılında 778.412 hektara ulaşmıştır. Zeytin üretiminde lider ülke konumunda olan İspanya'da ekili alanlar nispeten istikrarlı bir seyir izlemiş ve geçtiğimiz on yıl içerisinde fazla bir değişim göstermemiştir.

Zeytin dikili alanların son 10 yıldaki gelişimine bakıldığında en fazla alan artışının Cezayir, Libya ve Suriye'de olduğu görülmektedir. Geçtiğimiz 10 yıl içerisinde söz konusu ülkelere Cezayir'de zeytin dikili alanlar %71, Libya'da %57, Suriye'de ise %33 oranında artmıştır. Bu durum, Ortadoğu ülkelerinin zeytin üretimine ağırlık verdiğinin bir göstergesi olarak algılanmalıdır. Söz konusu gelişme ilerleyen dönemlerde Ortadoğu ülkelerinin zeytin üretiminde kendine yeterlilik durumunun artacağı anlamına gelmektedir. Zeytin dikili alanları azalan tek ülke Yunanistan olup, son 10 yıl içerisindeki azalış oranı %17'dir.

2.1. Dünya Zeytin Üretimi

Dünya zeytin üretimine ilişkin veriler Çizelge 2'de gösterilmiştir. 2009 yılı itibariyle dünya genelinde 19 milyon ton zeytin üretilmiştir. Zeytin üretim alanında olduğu gibi üretim miktarı bakımından da önde gelen ülkeler İspanya ve İtalya'dır.

Çizelge 2. Dünya Zeytin Üretim Miktarı (ton)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	%
İspanya	4.943.800	6.762.600	4.414.910	7.553.570	5.200.030	4.021.720	5.679.020	6.140.250	5.570.730	7.923.000	41
İtalya	2.821.000	3.016.200	3.231.300	3.546.130	4.534.230	3.774.810	3.415.680	3.249.800	3.473.600	3.286.600	17
Yunanistan	2.502.000	2.350.030	2.577.640	2.050.260	2.204.020	2.583.190	2.425.150	2.313.060	2.300.000	1.963.190	10
Türkiye	1.800.000	600.000	1.800.000	850.000	1.600.000	1.200.000	1.766.750	1.075.850	1.464.250	1.290.650	7
Suriye	866.052	496.952	940.941	552.277	1.027.200	612.223	1.190.780	495.310	827.033	885.942	5
Fas	400.000	420.000	455.200	830.100	500.000	750.000	631.210	659.100	765.380	770.000	4
Tunus	550.000	150.000	350.000	1.400.000	650.000	1.050.000	1.218.000	998.000	1.183.000	750.000	4
Mısır	281.745	293.903	336.442	204.722	315.193	310.000	500.000	507.053	480.071	500.000	3
Cezayir	217.112	200.339	191.926	167.627	468.800	316.489	264.733	208.952	254.067	475.182	2
Portekiz	260.000	271.000	240.000	244.238	312.124	211.873	373.400	212.245	345.800	362.600	2
Dünya	15.623.439	15.480.196	15.629.598	18.393.433	18.010.813	15.968.251	18.591.455	16.983.932	17.767.748	19.302.675	100

Kaynak: Faostat Agriculture, (FAO 2011).

İspanya dünya üretiminin %41'ini tek başına karşılamaktadır. İspanya'yı %17'lik oranıyla İtalya ve %10'luk oranı ile Yunanistan izlemektedir. Türkiye 2009 yılındaki 1.290.650 tonluk üretimi ile dünya üretimi içinden %7 pay almakta ve 4. Sırada gelmektedir. Yunanistan'ın zeytin dikim alanları azalmasına karşılık, birim alandan elde edilen yüksek verim sayesinde, dünya üretimi içerisindeki payı hala önemini korumaktadır.

İspanya dünya üretiminin %41'ini tek başına karşılamaktadır. İspanya'yı %17'lik oranıyla İtalya ve %10'luk oranı ile Yunanistan izlemektedir.

Dünya zeytin üreticisi ülkelerin birim alandan elde etmekte oldukları ürün miktarı Çizelge 3'de gösterilmiştir. Dünya ortalama verimi 1,88 ton/ha olup, en yüksek verim 3,02 ton/ha ile Yunanistan'a, en düşük verim ise 0,45 ton/ha ile Tunus'a aittir. Ülkemiz 2,09 ton/ha'lık verim değeri ile dünya ortalamasının üzerinde yer almakta, buna karşılık Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi zeytin sektöründe lider ülkelerin gerisinde yer almaktadır.

Çizelge 3. Dünya Zeytin Verimi (ton/ha)

Verim (ton/ha)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	%
Yunanistan	3,2	3,06	3,37	2,68	2,78	3,29	3,04	2,91	2,88	3,04	3,02
İtalya	2,43	2,59	2,76	3,05	3,89	3,23	2,92	2,8	2,94	2,76	2,94
İspanya	2,15	2,82	1,82	3,1	2,11	1,63	2,29	2,49	2,27	3,17	2,38
Türkiye	3,03	1	2,95	1,38	2,53	1,86	2,71	1,55	2,07	1,77	2,09
Suriye	1,81	1,02	1,88	1,07	1,93	1,12	2,11	0,82	1,34	1,39	1,45
Cezayir	1,29	1,13	1,01	0,8	1,9	1,18	1,01	0,76	0,9	1,65	1,16
Fas	0,74	0,76	0,95	1,73	0,85	1,25	1,21	1,24	1,4	1,4	1,15
Libya	1,27	1,5	1,5	1,71	0,9	0,87	0,9	0,9	0,9	0,83	1,13
Portekiz	0,7	0,76	0,67	0,65	0,83	0,56	0,98	0,56	0,91	0,95	0,76
Tunus	0,4	0,11	0,25	0,85	0,39	0,5	0,51	0,53	0,51	0,5	0,45
Dünya	1,87	1,84	1,85	2,09	1,97	1,65	1,86	1,78	1,77	2,10	1,88

Kaynak: Faostat Agriculture, (FAO 2011) verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Meyve ağaçlarının bazıları bir yıl meyve verip, ertesi yıl ya hiç meyve vermez ya da çok az meyve verirler. Bu olaya "periyodisite" denmektedir. Meyve ağaçlarında periyodisiteye eğilim, türlere ve hatta tür içindeki çeşitlere göre farklılık gösterebilmektedir. Fındık, antepfıstığı ve zeytin periyodisiteye en fazla eğilim gösteren türlerdir (Ağaoğlu ve ark. 1987). Meyve ağaçlarında üretimin bir yıl çok bir yıl az olması şeklinde ortaya çıkan ve halk arasında

"var yılı – yok yılı" olarak bilinen "periyodisite", ülkelerin üretim miktarları üzerinde etkili olan bir faktördür.

Çizelge 2 incelendiğinde, periyodisitenin etkisinin bazı ülkelerde çok daha şiddetli olduğu dikkati çekmektedir. Ülkemiz, şiddetli periyodisite gösteren bir ülke olup, son yıllarda yeni fidan ekilişinin artması ve yeni ağaçların verime yatması, zeytinliklerin bakımının gelişmesi ve özellikle de sulanmaya başlanması ile üretim dalgalanmaları azalmıştır. Zeytin üretiminde lider ülke konumunda olan İspanya'da da periyodisitenin etkisi gözükmekte birlikte, son yıllarda azalarak seyretmektedir.

Periyodisite ağaçların gelişimi ve ekonomik açıdan istenmeyen fizyolojik bir olaydır. Periyodik meyve verimi belli bölgede hep aynı yıllara rastladığından üretici her yıl düzenli bir gelir sağlayamamaktadır. Verim yılında meyve çok olduğu için meyve kalitesi düzenli verim veren ağaçların meyve kalitesine göre düşük olmaktadır. Ağacın gücü bütün meyveleri tam olarak beslemeye yetmeyeceği için meyveler küçük, renksiz ve tatsız olmaktadır. Verim yılında ürün fazlası ve düşük kalite nedeniyle fiyatlar düşmekte ve üreticiler ekonomik açıdan zarar görmektedir (Ağaoğlu ve ark. 1987).

2.2. Türkiye Zeytin Üretimi

Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre ülkemizde 2010 yılı itibariyle 8 milyon da. zeytinlik mevcuttur (Çizelge 4). 2010 yılı toplam zeytin üretimimiz yaklaşık 1,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Zeytin üretiminde 2006 yılı kritik bir öneme sahiptir. Ülkemizde zeytin fidanı dikimi 2000 yılından beri artma eğilimi göstermiş, 2005 yılında başlayan yurt içi sertifikalı/standart fidan kullanımının desteklenmesi ile birlikte bu artış daha da hızlanmıştır (Dikmelik 2008).

Türkiye İstatistik Kurumunun verilerine göre ülkemizde 2010 yılı itibariyle 8 milyon da. zeytinlik mevcuttur 2010 yılı toplam zeytin üretimimiz yaklaşık 1,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4. Türkiye Zeytin Üretimi

Yıllar	Alan (da)	Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaşta ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)
2004	6.440.000	1.600.000	16	94.950.000	12.150.000	107.100.000
2005	6.620.000	1.200.000	13	96.625.000	16.555.000	113.180.000
2006	7.118.428	1.766.749	18	97.773.234	31.492.182	129.265.416
2007	7.530.001	1.075.854	12	104.218.550	40.109.954	144.328.504
2008	7.743.701	1.464.248	14	106.138.896	45.491.166	151.630.062
2009	7.784.125	1.290.654	13	109.126.769	44.596.288	153.723.057
2010	8.261.993	1.415.000	13	111.397.831	45.757.988	157.155.819

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Gemlik zeytin fidanı dikilişindeki hızlı artış nedeniyle destekleme ödemesinde düzenleme yapılmış ve 27 Haziran 2008 tarih ve 26919 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2008/40 sayılı Tebliğ ile Gemlik çeşidine 40 YTL/da destek verilirken, Gemlik çeşidi dışındaki zeytin fidanları için 100 YTL/da destekleme yapılması kararlaştırılmıştır (Anonim 2008).

31 Aralık 2009 tarih ve 27449 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2009/61 sayılı tebliğ ile Gemlik çeşidi standart fidanlar için 25 TL/da, sertifikalı fidanlar için 50 TL/da, yağlık çeşitler için standart 50 TL/da, sertifikalı fidanlar için 100 TL/da destek ödenmesi kararlaştırılmıştır (Anonim 2009).

2011 yılında sertifikalı zeytin fidanlarına verilen destek, yağlık çeşitler ile sınırlandırılmış olmasına karşılık, yağlık çeşitler içerisinde Gemlik çeşidi de verilmiş ve destek miktarı standart fidanlarda 50 TL/da, sertifikalı fidanlarda 100 TL/da olarak belirlenmiştir (2011/25 nolu Tebliğ, 11 Mayıs 2011 tarih ve 27931 sayılı Resmi Gazete) (Anonim 2011).

Çizelge 4'ten de görülebileceği gibi 2006 yılından itibaren meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı kademeli olarak artmış ve 2010 yılında yaklaşık 46 milyona ulaşmıştır. Genç ağaçların verim değerlerinin düşük olması nedeniyle ülkemizdeki ağaç başına ortalama verim düzeyi de düşüş göstermiştir.

Ülkemiz zeytin sektörünün durumunu net bir şekilde ortaya koymak için üretimi yağlık ve sofralık zeytin çeşitleri açısından incelemek gerekmektedir. Yağlık zeytine ilişkin veriler Çizelge 5'te, sofralık zeytine ilişkin veriler ise Çizelge 6'da sunulmuştur.

Çizelge 5. Türkiye Yağlık Zeytin Üretimi

YAĞLIK ZEYTİN						
Yıllar	Alan (da)	Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaşta ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)
2004	4.820.000	1.200.000	18	65.850.000	6.800.000	72.650.000
2005	4.910.000	800.000	12	67.350.000	8.560.000	75.910.000
2006	5.182.069	1.211.000	18	67.301.159	17.612.737	84.913.896
2007	5.459.225	620.469	9	70.824.878	22.423.005	93.247.883
2008	5.616.736	952.145	13	72.539.733	26.017.215	98.556.948
2009	5.602.242	830.641	11	75.190.470	25.547.706	100.738.176
2010	6.060.023	1.040.000	14	75.786.306	26.548.089	102.334.395

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Toplam zeytin alanlarının ve zeytin üretiminin %73'ü yağlık, %27'si ise sofralık çeşitlerden oluşmaktadır.

Çizelge 6. Türkiye Sofralık Zeytin Üretimi

SOFRALIK ZEYTİN						
Yıllar	Alan (da)	Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaşta ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)
2004	1.620.000	400.000	14	29.100.000	5.350.000	34.450.000
2005	1.710.000	400.000	14	29.275.000	7.995.000	37.270.000
2006	1.936.359	555.749	18	30.472.075	13.879.445	44.351.520
2007	2.070.776	455.385	14	33.393.672	17.686.949	51.080.621
2008	2.126.965	512.103	15	33.599.163	19.473.951	53.073.114
2009	2.181.883	460.013	14	33.936.299	19.048.582	52.984.881
2010	2.201.970	375.000	11	35.611.525	19.209.899	54.821.424

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Ülkemizde 2010 yılı itibarıyla, 6 milyon dekar yağlık, 2 milyon dekar sofralık zeytin ağacı alanı vardır. Toplam zeytin alanlarının ve zeytin üretiminin %73'ü yağlık, %27'si ise sofralık çeşitlerden oluşmaktadır. 2006 yılından itibaren gerçekleşen yeni ekilişlerde sofralık ve yağlık çeşitlerdeki artış oranı birbirine yakın olmuştur.

2.3. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretimi

Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamına giren Osmaniye, Kahramanmaraş ve Hatay illerine ait zeytin ekili alan ve üretim verileri Çizelge 7 ve Çizelge 8'de sunulmuştur. Doğu Akdeniz Bölgesi toplam 649.574 dekarlık zeytin dikili alanı ile Türkiye zeytinlik alanının %8'ini oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi içinde en fazla zeytin dikilişi Hatay iline aittir. Bölgedeki zeytin dikili alanların %75'i Hatay, %15'i Osmaniye, %10'u ise Kahramanmaraş ilindedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki zeytinlik alanı, Türkiye zeytinlik alanının %8'ini oluştur

Çizelge 7. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Dikili Alan (da)

Yıllar	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye	Genel Toplam
2004	422.430	44.480	30.520	497.430
2005	448.070	48.810	35.330	532.210
2006	456.010	52.042	63.986	572.038
2007	463.170	57.292	69.560	590.022
2008	469.820	58.292	84.355	612.467
2009	481.871	59.802	90.703	632.376
2010	489.569	62.302	97.703	649.574

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

2004 – 2010 yılları arasında zeytin dikili alanlardaki en hızlı gelişme Osmaniye ilinde gerçekleşmiştir. Son yedi yıl içerisinde bölge genelindeki zeytin dikili alan %30 artış gösterirken, bu artış en az %16 ile Hatay ilinde, en yüksek ise %220 oranı ile Osmaniye ilinde görülmüştür.

Çizelge 8. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretimi (Ton)

Yıllar	Hatay	Kahramanmaraş	Osmaniye	Genel Toplam
2004	123.465	2.517	7.718	133.700
2005	113.766	7.839	8.384	129.989
2006	149.879	7.453	15.483	172.815
2007	121.614	6.769	17.902	146.285
2008	123.256	4.713	20.910	148.879
2009	126.513	5.292	23.497	155.302
2010	134.375	4.753	47.648	186.776

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin üretim miktarı 2010 yılı itibariyle yaklaşık 190 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Bölge'nin zeytin üretim miktarının Türkiye toplam üretimi içerisindeki payı %13'tür. Genç ağaçların verime yatması ile birlikte ilerleyen dönemlerde bu oranın artması beklenmektedir.

Bölgenin zeytin üretim miktarının Türkiye toplam üretimi içerisindeki payı %13'tür. 5 yıl içerisinde bölge genelinde meyve veren ağaç sayısının ve zeytin üretiminin yaklaşık olarak 2 katına çıkacağı tahmin edilmektedir. Zeytin dikilen alanlardaki gelişme en fazla Osmaniye ilinde görülmektedir.

Bölge genelindeki zeytin ağacı sayısı ile meyve veren ve vermeyen yaştaki ağaçların sayısı Çizelge 9'da gösterilmiştir.

Çizelge 9. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Ağacı Varlığı (Adet)

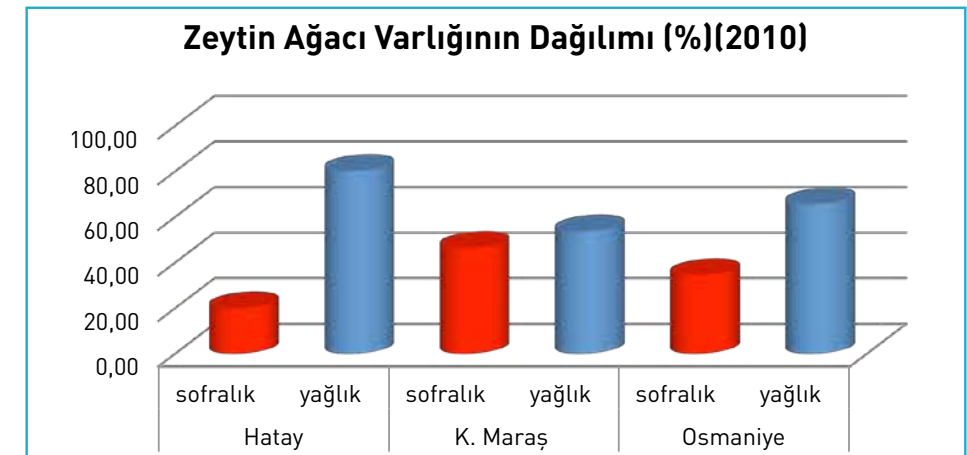
Yıllar	Hatay			Kahramanmaraş			Osmaniye		
	Meyve veren yaştaki ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaştaki ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)	Meyve veren yaştaki ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaştaki ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)	Meyve veren yaştaki ağaç (adet)	Meyve vermeyen yaştaki ağaç (adet)	Toplam ağaç sayısı (adet)
2004	5.612.000	1.842.314	7.454.314	506.930	350.950	857.880	257.001	391.255	648.256
2005	6.093.500	2.216.544	8.310.044	536.280	412.950	949.230	269.731	504.615	774.346
2006	6.773.375	4.151.395	10.924.770	621.130	540.500	1.161.630	568.777	1.279.964	1.848.741
2007	7.575.015	5.237.775	12.812.790	691.080	627.950	1.319.030	596.350	1.225.889	1.822.239
2008	8.102.015	5.557.175	13.659.190	718.080	664.950	1.383.030	969.610	1.151.879	2.121.489
2009	8.690.148	5.429.665	14.119.813	744.080	694.200	1.438.280	1.016.577	885.473	1.902.050
2010	9.142.235	5.473.970	14.616.205	731.850	755.850	1.487.700	1.622.836	1.056.975	2.679.811

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Hatay ve Osmaniye illerindeki toplam zeytin ağaçlarının yaklaşık %60'ı meyve veren %40'ı ise vermeyen yaştaki ağaçlar iken, Kahramanmaraş ilinde bu oran %50 - %50 şeklindedir. Bölge genelinde meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı daha önce de belirtildiği üzere 2006 yılından itibaren hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Zeytin ağacının ekonomik verime 7 yıl içerisinde yattığı düşünüldüğünde 2006 yılında dikilen ağaçların henüz ekonomik verim düzeyine ulaşmadığı, 2006 yılı ve sonrası dikimler ile birlikte ilerleyen 5 yıl içerisinde bölge genelinde meyve veren ağaç sayısının ve zeytin üretiminin yaklaşık olarak 2 katına çıkacağı tahmin edilmektedir.

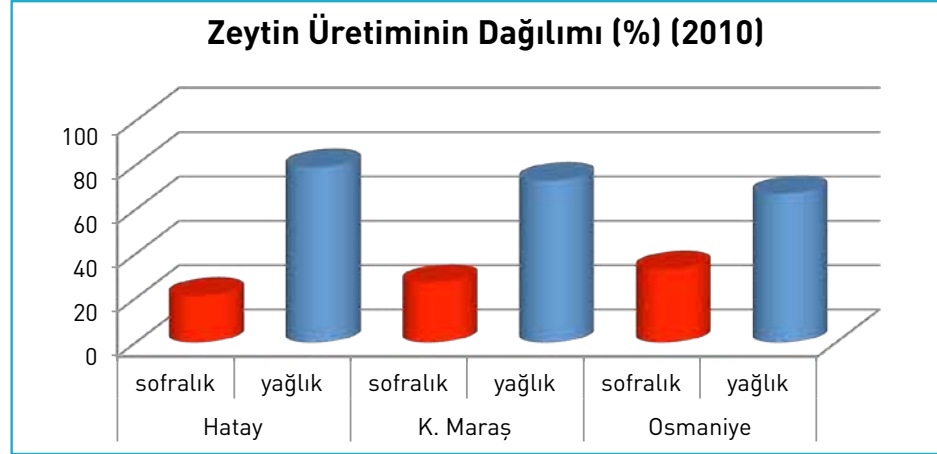
Bölgedeki zeytin üretiminin sofralık ve yağlık çeşitlere göre oransal dağılımları Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Ağacı Varlığının Çeşitlere Göre Dağılımı (%)

Hatay ilindeki ağaçların %80'i yağlık, %20'si ise sofralık çeşitlerden oluşmuştur. Kahramanmaraş ilindeki ağaçların %54'ü yağlık, %46'sı ise sofralık çeşit, Osmaniye ilindeki ağaçların ise %66'sı yağlık, %34'ü sofralık çeşittir.

Grafik 2. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Üretimini Çeşitlere Göre Dağılımı (%)

Hatay ilindeki üretim miktarının, Grafik 1'de gösterilen ağaç sayısının çeşitlere göre dağılımı ile uyumlu bir şekilde %80 yağlık, %20 sofralık olduğu görülmektedir. Osmaniye ilinde de zeytin ağacı dağılımı ile üretim dağılımı uyumludur. Ancak, Kahramanmaraş ilinin zeytin üretim yapısına çeşitler itibarıyla bakıldığında üretimin %73'ünün yağlık, %27'sinin sofralık olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, yeni dikilen sofralık çeşitlerin genellikle yamaç arazide olması, bakım yapılamaması ve bu ağaçların henüz verime yatmamış olmalarıdır. Mevcut durumda yağlık zeytin üretimi sofralık zeytin üretiminden yüksek olmakla beraber, ilerleyen dönemlerde sofralık çeşitlerin üretiminin artması beklenmektedir.

Bölgede ağaç başına verim iller ve çeşitler itibarıyla Çizelge 10'da gösterilmiştir.

Çizelge 10. Doğu Akdeniz Bölgesi Çeşitler İtibarıyla Ağaç Başına Verim (kg/ağaç)

Yıllar	Hatay		Kahramanmaraş		Osmaniye	
	Sofralık	Yağlık	Sofralık	Yağlık	Sofralık	Yağlık
2004	26	21	10	4	29	31
2005	21	18	16	14	32	30
2006	27	21	14	12	29	24
2007	20	15	12	9	34	24
2008	16	15	5	7	32	15
2009	14	15	7	7	23	23
2010	17	14	6	7	31	29

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Bölge verim değerleri bakımından oldukça ilginç bir seyir izlemektedir. Hatay ilinde 2006 yılından itibaren verimde yaşanan düşüş ile genç ağaçların gelişimi birbiri ile ilişkilendirilebilirken, Kahramanmaraş ilinde verimde yaşanan ciddi düşüşü ve verim dalgalanmalarını sadece genç ağaçlar ve periyodisitenin etkisi ile açıklamak son derece zordur. Bölgede yapılan incelemede Kahramanmaraş ilindeki zeytinliklerin çok bakımsız bırakıldığı tespit edilmiştir. Yeni dikimi yapılan ağaçlar il ortalamasını düşürdüğü gibi, aynı zamanda bakım yapılmaması da verimde gerilemeye ve periyodisitenin daha şiddetli ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zeytin dikilen alanlardaki gelişme en fazla Osmaniye ilinde görülmesine karşılık, Osmaniye ilinde verim kaybı görülmemekte, verimde görülen ufak dalgalanmalar periyodisitenin etkisi ile açıklanabilmektedir.

Doğu Akdeniz bölgesi zeytin çeşitleri bakımından oldukça zengindir. Özellikle Hatay ilinde pek çok çeşide rastlamak mümkündür. Bölge genel itibarıyla ele alındığında; Hatay ilinde Gemlik, Savrani, Halhalı, Sarı Haşebi, Topak, Kargaburun ve Ayvalık çeşitlerinin bulunduğu Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde ise Gemlik, Kilis Yağlık ve Nizip Yağlık çeşitlerinin olduğu tespit edilmiştir. Doğu Akdeniz Bölgesindeki zeytin çeşitlerinin bazı özellikleri Çizelge 11'de verilmiştir.

Çizelge 11. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Çeşitlerinin Bazı Özellikleri

Çeşitler	Meyvenin Boyu (mm)	Meyvenin Eni (mm)	Kilogramdaki Tane Adedi (kg/adet)	Yağ Oranı (%)	Nem Oranı (%)	Et Oranı (%)
Gemlik	22,5	18	260-270	30	45	86
Savrani	22	16	330-340	29	58	86
Halhalı	21	17	450-460	27	40	51
Sarı Haşebi	22	16	340	24	50	85
Topak	24	22	205-210	20	52	88
Kargaburun	21	15	380	21	50	86
Nizip Yağlık	21	17	450-460	27	40	51
Kilis Yağlık	17	15	550-560	32	41	81
Ayvalık	23,5	19	270-290	25	56	86

Kaynak: Bülbül, Her Yönüyle Zeytincilik, 2008.

Osmaniye Tarım İl Müdürlüğü tarafından hazırlanan Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin tarımı takvimi Şekil 1'de verilmiştir. Bölgedeki zeytin fidanı dikim zamanı iklim şartlarına göre sonbahar aylarından başlayıp mart aylarına kadar sürebilmektedir.

Şekil 1. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytin Tarımı Takvimi

2.3.1. Hatay

Hatay ili Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytincilik konusunda dikili alan ve üretim bakımından en gelişmiş ildir. Yıllar itibarıyla sofralık ve yağlık çeşitlerin dikili alanları ve üretim miktarları Çizelge 12 ve Çizelge 13'te verilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Hatay ilinde de 2006 yılı sonrasında zeytin alanları artmıştır. Hatay ilindeki zeytin dikili alanları sofralık zeytin çeşitleri lehine gelişmiştir. 2004-2010 yılları arasında sofralık çeşitlerin dikim alanı %57 oranında artarken, yağlık çeşitlerdeki artış oranı sadece %9 oranında gerçekleşmiştir. Buna karşılık, il genelinde yağlık çeşitler dikili alan bakımından da üretim miktarı bakımından da hakim durumunu korumaktadır.

Hatay ili Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytincilik konusunda dikili alan ve üretim bakımından en gelişmiş ildir. İl genelinde yağlık çeşitler dikili alan bakımından da üretim miktarı bakımından da hakim durumdadır.

Çizelge 12. Hatay İli Zeytin Dikili Alan (da)

Yıllar	Hatay İli Zeytin Dikili Alan (da)				
	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	57.440	14	364.990	86	422.430
2005	68.560	15	379.510	85	448.070
2006	79.410	17	376.600	83	456.010
2007	80.710	17	382.460	83	463.170
2008	84.710	18	385.110	82	469.820
2009	86.880	18	394.991	82	481.871
2010	90.078	18	399.491	82	489.569

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

2010 yılı itibarıyla Hatay ilinde 90 bin dekar sofralık zeytin dikili alandan yaklaşık 28 bin ton ürün alınırken, 400 bin dekar yağlık zeytin alanından yaklaşık 100 bin ton yağlık zeytin elde edilmiştir.

Çizelge 13. Hatay İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)

Hatay Üretim Miktarı (ton)					
Yıllar	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	19.419	16	104.046	84	123.465
2005	17.286	15	96.480	85	113.766
2006	28.696	19	121.183	81	149.879
2007	25.184	21	96.430	79	121.614
2008	21.250	17	102.006	83	123.256
2009	20.323	16	106.190	84	126.513
2010	27.820	21	106.555	79	134.375

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Sahada yapılan araştırma sonucunda üreticilerin zeytin üretimi konusunda Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden daha bilinçli oldukları tespit edilmiştir. Buna rağmen zeytin halen bölgede alternatif ürün olma özelliğini korumaktadır. Pamuk ve buğday fiyatlarının uzun yıllar beklenen düzeyin altında seyretmesi, zeytin fidanı dikimine destek verilmesi ve zeytin bakımının diğer ürünlere kıyasla daha kolay olması üreticileri hızlı bir şekilde zeytin dikimine yöneltmiştir.

Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytincilik ile ilgili detaylı bilgiye ulaşım zorluğu bulunmaktadır. Kamu kurumları ve konu ile ilgili sivil toplum kuruluşları istatistikî kayıtların tutulması konusunda zayıf durumdadır. Zeytincilik faaliyetine ilişkin en detaylı veriler sadece Hatay ilinden elde edilebilmiştir. Çizelge 14'te Hatay ilindeki zeytinlerin çeşitlerine ve ilçelere göre ağaç sayıları verilmiştir. Çeşitlere göre zeytin ağaçlarının oransal dağılımı aşağıdaki gibidir.

Çeşitler	%
Gemlik	56,84
Savranı	12,90
Halhalı	12,62
Sarı Haşebi	8,24
Karamani	7,47
Topak	1,27
Kargaburun	0,34
Kilis Yağlık	0,26
Ayvalık	0,04
Nizip Yağlık	0,03

Bölgede hakim çeşit Gemlik olup, Türkiye İstatistik Kurumunun verilerinde Reyhanlı ve Yayladağı ilçelerinde zeytin üretimi gösterilmemekle birlikte, Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarına göre zeytin tüm ilçelerde yetiştirilmektedir. Gemlik çeşidini Savranı ve Halhalı izlemektedir. İl genelinde Gemlik çeşidi yeni bir çeşit olup, ilk dikilişi 9 yıl öncesine dayanmaktadır. 2006 yılındaki destekle birlikte dikimi hızlı bir şekilde artmıştır. Sofralık bir çeşit olan Gemlik çeşidi, bölgede genel olarak yağa işlenmektedir.

Gemlik çeşidi esas olarak sofralık bir çeşit olmasına karşılık, yağ oranının yüksek olması nedeniyle hem sofralık hem de yağlık olarak değerlendirilebilmektedir. İl genelinde yapılan tespitler sonucunda üreticilerin Gemlik tipi zeytini tuzlamak konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Üreticilerin Gemlik çeşidinin fermantasyonunda tecrübe sahibi olmamaları ve Hatay ilinin bu çeşidin orijini olan Marmara Bölgesinden daha ılıman bir iklime sahip olması nedeniyle salamura zeytinlerde yumuşama olmakta, bu durum zeytinde kalite bozukluğuna neden olarak fiyatların düşmesine yol açmaktadır. Gemlik çeşidi yağlık olarak değerlendirildiğinde 3 – 4 kg zeytinden 1 lt yağ elde edilebilmektedir.

İl genelinde üretimi yapılan çeşitlerden; Gemlik sofralık ve yağlık, Savranı Yağlık, Halhalı yeşil sofralık zeytin, Sarı Haşebi yağlık, Kargaburun sofralık, Topak sofralık olarak işlenmektedir. Nizip ve Kilis yağlık çeşitleri az miktarda bulunmakta olup, ekonomik olarak önemli bir değere sahip değildir.

Savranı, yağlık bir çeşit olup, orijini Hatay ilinin Altınözü ilçesidir (Bülbül 2008). İl genelinde yağlık olarak değerlendirilmekle birlikte, çok az miktarda aile ihtiyacını karşılamak için sofralık olarak da değerlendirilmektedir.

İl genelinde Halhalı yeşil sofralık zeytin olarak en fazla değerlendirilen çeşittir. Halhalı yeşil oluşum dönemi Eylül ayı sonu, Ekim ayının ilk haftalarına rastlamaktadır. Siyah sofralık olarak değerlendirilmesi için siyah oluşum dönemi olan Kasım ayının beklenmesi gerekmektedir (Bülbül 2008). Ancak, il genelinde iç piyasada yeşil tüketimi makbuldür. Halhalı çeşidinin yağa işlenmesi durumunda 2,2 kg ile 3 kg zeytinden 1 lt zeytinyağı elde edilebilmektedir.

Sarı Haşebi il genelinde yağlık olarak değerlendirilen bir çeşittir. 4 kg zeytinden 1 lt yağ elde edilmektedir.

Kargaburun, yeşil sofralık olarak ihraç edilen, ihracatta tercih edilen bir çeşittir. Yağ randımanı düşüktür. 5 – 6 kg zeytinden 1 lt yağ elde edilmekle birlikte, elek altı olarak tabir edilen düşük kalibreli zeytinlerin 8 kg'ından 1 lt yağ elde edilebilmektedir.

Topak, ya da bölge genelindeki adı ile Topakaşı da yeşil sofralık olarak değerlendirilmekte, yağa işlenmemektedir. Yağ olarak değerlendirilmesi sadece aile ihtiyacı ile sınırlı olup, 2 kg zeytinden 1 lt yağ elde edilmesi mümkün olmaktadır.

İlde Nizip ve Kilis yağlık çeşitleri az miktarda bulunmakta olup, ekonomik olarak önemli bir değere sahip değildir. Ayvalık çeşidi ise, Reyhanlı ilçesinde deneme amaçlı dikilmiştir. Ağaçların henüz genç olması nedeniyle bu çeşidin performansı ile ilgili net bir bilgi mevcut değildir.

İldeki yeni dikimler dikkate alındığında; Halhalı çeşidi Samandağ ve Yayladağı'nda genel olarak 1 yaşından küçüktür. Savrani çeşidi Kırıkhan ve Samandağ'da 3 yaşında, Reyhanlıda ise 2 yaşındadır. Sarı Haşebi; Hassa'daki yeni dikimler 1 ile 4 yaş arasındadır. Ayvalık ve Nizip Yağlık çeşitler Reyhanlı'da yeni dikilmiş olup, ortalama 1 yaşındadır. Kilis Yağlık; Dört Yol ve Yayladağı'nda yeni dikilen çeşitlerden olup, bu ağaçlar ortalama 1 yaşındadır. En fazla dikilişi olan Gemlik Çeşidi; Dört Yol'daki ağaçlar 2, 3 ve 4 yaşında, Erzin'de 1 yaşından küçük, Hassa'da 1 - 4 yaş arası, Kırıkhan ve Yayladağı'nda ortalama 3 yaşında ve merkezde ise ortalama 4 yaşındadır. Hatay ilindeki Gemlik ağaçlarında gövde kurdu sorunu yaşanmaktadır.

Hatay İli Altınözü İlçesi Genç Gemlik Çeşidi Zeytin Bahçeleri

Çizelge 14. Hatay İli Çeşitlere Göre Zeytin Ağacı Sayısı (Adet)

ÇEŞİTLERİNE GÖRE MEYVE VEREN VE MEYVE VERMEYEN AĞAÇ SAYISI														
İlçe Adı	Halhalı		Savrani		Karamani		Gemlik		Sarı Haşebi		Kilis Yağlık		İL GENELİ	
	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen	Meyve veren	Meyve vermeyen
ALTINÖZÜ	240.000	0	1.545.040	2.400	361.000	0	31.500	1.069.200	380.000	0	0	0	2.557.540	1.071.600
BELEN	113.870	0	0	0	35.840	0	46.550	176.290	0	0	0	0	196.260	176.290
DÖRTYOL	0	0	0	0	0	0	230.015	442.095	0	0	0	19.568	230.015	461.653
ERZİN	0	0	0	0	0	0	524.352	551.590	25.750	0	0	0	550.102	551.590
HASSA	55.000	0	0	0	0	0	550.000	455.000	51.300	39.500	0	0	656.300	494.500
İSKENDERUN	5120	0	0	0	0	0	441.355	295389	410.008	4.783	0	0	856.483	300.172
KIRIKHAN	59.400	0	0	17.190	25.900	0	859.578	305.254	26.500	6.500	0	0	971.378	328.944
KUMLU	0	0	0	0	0	0	104.065	40.200	3.000	0	0	0	107.065	40.200
MERKEZ	253.191	0	169.411	0	459.172	900	455.056	210.453	234.621	400	0	0	1.571.451	211.753
REYHANLI	0	0	30.500	59.788	0	0	248.065	221.090	0	7.365	14.000	4.400	292.565	292.643
SAMANDAĞ	426.113	29.760	5.600	32.350	171.650	23.202	377.522	40.378	0	0	0	0	980.885	125.690
YAYLADAĞI	542.792	96.772	0	0	0	0	349.373	180.438	0	0	0	0	892.165	277.210
TOPLAM	1.695.486	126.532	1.750.551	111.728	1.053.562	24.102	4.217.431	3.987.377	1.131.179	58.548	14.000	23.968	9.862.209	4.332.245

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

Hatay ilinde zeytin yetiştiriciliğine ilçeler itibarıyla bakıldığında sofralık zeytin çeşidinin en fazla Altınözü ilçesinde bulunduğu görülmektedir (Çizelge 15). Hatay ilinin Reyhanlı ve Yayladağı ilçeleri hariç diğer tüm ilçelerinde sofralık zeytin yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Çizelge 15. Hatay İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Verileri (2010)

HATAY İLİ ZEYTİN (Sofralık) (2010)						
İlçeler	Zeytin Dikili Alan (da)	Toplam Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç	Meyve vermeyen yaşta ağaç	Toplam ağaç sayısı
Altınözü	18.000	5.570	15	365.000	35.000	400.000
Dört Yol	16.860	3.600	18	200.000	440.680	640.680
Merkez	15.000	3.365	12	291.000	297.000	588.000
Hassa	10.502	2.866	20	143.300	269.500	412.800
Samandağ	9.650	6.058	20	302.885	35.150	338.035
Erzin	5.466	825	15	55.000	110.000	165.000
İskenderun	5.350	2.700	30	90.000	35.000	125.000
Kumlu	4.500	734	9	81.500	54.800	136.300
Belen	3.000	901	25	36.050	10.850	46.900
Kırıkhan	1.750	1.201	25	48.040	1.500	49.540
Genel Toplam	90.078	27.820	19	1.612.775	1.289.480	2.902.255

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

İlin yağlık zeytin üretiminde de önde gelen ilçe Altınözü'dür. Bu ilçeyi sırasıyla Hatay Merkez ve Yayladağı izlemektedir. Periyodisitenin etkisinden ve genç ağaçların varlığından dolayı bazı ilçelerde ekiliş alanı yüksek olmasına karşılık üretim miktarı düşüktür. Dört Yol ve Kumlu ilçelerinde yağlık çeşit üretimi gözükmemektedir (Çizelge 16).

İlin yağlık zeytin üretiminde de önde gelen ilçe Altınözü'dür. Periyodisitenin etkisinden ve genç ağaçların varlığından dolayı bazı ilçelerde ekiliş alanı yüksek olmasına karşılık üretim miktarı düşüktür.

Çizelge 16. Hatay İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Verileri (2010)

HATAY İLİ ZEYTİN (Yağlık) (2010)						
İlçeler	Zeytin Dikili Alan (da)	Toplam Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç	Meyve vermeyen yaşta ağaç	Toplam ağaç sayısı
Altınözü	138.000	25.708	12	2.206.000	1.017.000	3.223.000
Merkez	65.000	17.520	13	1.368.000	695.000	2.063.000
Yayladağı	49.540	6.925	9	745.000	301.600	1.046.600
Kırıkhan	30.475	11.324	18	614.400	610.000	1.224.400
Erzin	24.000	7.763	20	381.000	532.500	913.500
İskenderun	23.650	14.126	25	570.850	278.200	849.050
Samandağ	23.000	6.650	10	678.000	90.540	768.540
Hassa	18.550	8.260	16	513.000	225.000	738.000
Reyhanlı	15.220	4.274	15	293.000	269.210	562.210
Belen	12.056	4.005	25	160.210	165.440	325.650
Genel Toplam	399.491	106.555	16	7.529.460	4.184.490	11.713.950

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

2.3.2. Kahramanmaraş

Kahramanmaraş ili, Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytinciliğin en az gelişme gösterdiği ildir. Çizelge 17 ve Çizelge 18'de il genelinde yıllar itibarıyla zeytin dikili alan ve üretiminin gelişimi gösterilmiştir.

Çizelge 17. Kahramanmaraş İli Zeytin Dikili Alan (da)

KAHRAMANMARAŞ ZEYTİN DİKİLİ ALAN (da)					
Yıllar	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	15.600	35	28.880	65	44.480
2005	18.850	39	29.960	61	48.810
2006	20.057	39	31.985	61	52.042
2007	22.582	39	34.710	61	57.292
2008	23.582	40	34.710	60	58.292
2009	24.902	42	34.900	58	59.802
2010	25.652	41	36.650	59	62.302

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

2010 yılı itibarıyla il genelinde zeytin dikili alan sofralık çeşitler için 26 bin dekar, yağlık çeşitler için ise 37 bin dekar'dır. Yine 2010 yılı sofralık zeytin üretimi yaklaşık 1.300 ton olarak gerçekleşirken, yağlık zeytin üretimi 3.456 ton olmuştur. Zeytin dikili alanlar son 7 yıl içerisinde %40 oranında artmıştır. Dikili alanlardaki artışa çeşitler açısından bakıldığında 2004-2010 yılları arasında sofralık çeşitlerin %64 oranında, yağlık çeşitlerin ise %27 oranında arttığı görülmektedir. Zeytin dikili alanların sofralık çeşitler lehine artmış olmasına karşılık Kahramanmaraş ilinde genel olarak yağlık zeytin üretimi fazladır.

Çizelge 18. Kahramanmaraş İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)

Kahramanmaraş Zeytin Üretim Miktarı (ton)					
Yıllar	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	768	31	1.749	69	2.517
2005	1.538	20	6.301	80	7.839
2006	1.551	21	5.902	79	7.453
2007	1.857	27	4.912	73	6.769
2008	918	19	3.795	81	4.713
2009	1.294	24	3.998	76	5.292
2010	1.297	27	3.456	73	4.753

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

İl genelindeki hakim çeşitler Kilis Yağlık, Nizip Yağlık ve Gemlik çeşitleridir. Gemlik çeşidi özellikle son yıllarda desteklemelerin uygulanmaya başlaması ile birlikte dikilen bir çeşittir.

Kahramanmaraş'ın Merkez İlçe de dahil olmak üzere 10 ilçesinden sadece 4'ünde zeytincilik yapılmaktadır. Sofralık zeytin yetiştiriciliğinin en fazla olduğu ilçeler Merkez ilçe ve Pazarcık'tır. Özellikle Merkez ilçede yeni fidan dikilişi fazla olmuştur (Çizelge 19). Dikilen fidanların büyük bir çoğunluğu bölge genelinde olduğu gibi Gemlik çeşididir.

Kahramanmaraş'ta Merkez İlçe ile birlikte Pazarcık, Türkoğlu ve Andırın ilçelerinde zeytincilik yapılmaktadır. İl genelindeki hakim çeşitler Kilis Yağlık, Nizip Yağlık ve Gemlik çeşitleridir.

Çizelge 19. Kahramanmaraş İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Verileri (2010)

KAHRAMANMARAŞ İli Sofralık Zeytin (2010)						
İlçeler	Zeytin dikili alan (da)	Toplam Üretim(ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Merkez	17.500	900	5	180.000	410.000	590.000
Pazarcık	6.250	154	7	22.000	22.250	44.250
Türkoğlu	1.250	185	9	20.500	23.600	44.100
Andırın	652	58	6	9.600	2.000	11.600
Genel Toplam	25.652	1.297	7	232.100	457.850	689.950

Kaynak: Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları (2011)

Andırın İlçesi hariç, meyve vermeyen ağaç sayısı, meyve veren ağaç sayısının üzerindedir. İl genelinde yeni dikilen ağaçların çoğunluğu 4-5 yaş aralığındadır. İlerleyen 2-3 yıl içerisinde ilin zeytin üretiminde artış beklenmesine karşılık, ağaç başına verimliliğin düşük olması nedeniyle toplam zeytin üretiminde Hatay ve Osmaniye illerinde yaşanacak artış kadar büyük bir gelişme olacağı düşünülmemektedir.

Çizelge 20. Kahramanmaraş İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Verileri (2010)

Kahramanmaraş Yağlık Zeytin (2010)						
İlçeler	Zeytin dikili alan (da)	Toplam Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Merkez	28.000	2.800	7	400.000	75.000	475.000
Türkoğlu	8.000	546	7	78.000	187.000	265.000
Pazarcık	550	93	7	13.250	24.000	37.250
Andırın	100	17	2	8.500	12.000	20.500
Genel Toplam	36.650	3.456	6	499.750	298.000	797.750

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Yağlık zeytin ağaçlarının ilçeler itibariyle dağılımına bakıldığında en fazla meyve vermeyen yaşta ağacın Türkoğullu ilçesinde olduğu görülmektedir. Yeni fidanlar dikkate alındığında Merkez ilçede yağlık çeşitlerin sofralık çeşitler kadar tercih edilmediği dikkati çekmektedir.

Yapılan saha çalışmasının sonucunda, Kahramanmaraş ilindeki zeytinliklerin genellikle yamaç ve taşlı arazilerde kurulduğu, söz konusu arazilere ulaşımın zor olması nedeniyle zeytinliklerin büyük bir kısmına bakım yapılmadığı tespit edilmiştir. Genellikle tarımsal üretime elverişli olmayan arazilerin zeytin dikimi için kullanıldığı ve bu zeytinliklerin de gelişiminin doğal şartlara bırakıldığı gözlenmiştir. İldeki zeytin veriminin düşük olmasının en önemli nedeni zeytinliklere bakılmamasıdır. Görüşme yapılan üreticiler başka tarımsal ürünlerin yetişmesine olanak vermeyen yamaç arazilerini boş bırakmak yerine zeytin ağacı diktiklerini ifade etmişlerdir.

Genellikle tarımsal üretime elverişli olmayan arazilerin zeytin dikimi için kullanıldığı ve bu zeytinliklerin de gelişiminin doğal şartlara bırakıldığı gözlenmiştir. İldeki zeytin veriminin düşük olmasının en önemli nedeni zeytinliklere bakılmamasıdır.

2.3.3. Osmaniye

Osmaniye, Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytin dikili alanların en hızlı geliştiği ildir (Çizelge 21). 2010 yılı itibariyle ildeki zeytinliklerin %67'si yağlık, %33'ü sofralık çeşitlerden oluşmaktadır. Hatay ve Kahramanmaraş illerinin aksine Osmaniye ilinde yağlık çeşitlerin dikim alanındaki artış, sofralık çeşitlerin dikim alanındaki artıştan yüksek olmuştur. Yağlık çeşitler 2004-2010 yılları arasında yaklaşık %300 oranında artmıştır.

Osmaniye, Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytin dikili alanların en hızlı geliştiği ildir. Yağlık çeşitler 2004-2010 yılları arasında yaklaşık %300 oranında artmıştır.

Çizelge 21. Osmaniye İli Zeytin Dikili Alan (da)

OSMANİYE ZEYTİN Dikili Alan (da)					
Yıllar	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	13.930	46	16.590	54	30.520
2005	13.930	39	21.400	61	35.330
2006	49.802	78	14.184	22	63.986
2007	30.407	44	39.153	56	69.560
2008	32.562	39	51.793	61	84.355
2009	30.662	34	60.041	66	90.703
2010	31.762	33	65.941	67	97.703

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Osmaniye ilinde 2004 yılında 4 bin ton sofralık zeytin üretimi gerçekleşirken, 2010 yılında yaklaşık 16 bin ton sofralık zeytin üretilmiştir. Yağlık zeytin üretimi ise 3,5 bin tondan 32 bin tona ulaşmıştır (Çizelge 22). 2004 yılında üretimin %55'i sofralık çeşitlerden oluşurken, 2010 yılında sofralık çeşitlerin üretim içerisindeki payı %33'e gerilemiş, toplam üretimin %67'si yağlık çeşitlerden oluşmuştur. Osmaniye ilinin genel olarak yağlık zeytin çeşidine odaklandığı görülmektedir.

Bölgedeki tarım uzmanları ile yapılan görüşmelerde Osmaniye'deki zeytin alanlarının yamaç araziden taban araziye kaydığı ayrıca nar fiyatlarının istenen seviyede gitmemesi ve pazarlama sıkıntıları nedeniyle nar ağaçlarının yerini zeytinliklerin almaya başladığı ifade edilmiştir.

Çizelge 22. Osmaniye İli Zeytin Üretim Miktarı (ton)

OSMANİYE Üretim Miktarı (ton)					
Yıllar	Zeytin (Sofralık)	%	Zeytin (Yağlık)	%	Toplam
2004	4.279	55	3.439	45	7.718
2005	4.770	57	3.614	43	8.384
2006	11.426	74	4.057	26	15.483
2007	12.078	67	5.824	33	17.902
2008	12.619	60	8.291	40	20.910
2009	6.267	27	17.230	73	23.497
2010	15.771	33	31.877	67	47.648

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Osmaniye İli sofralık zeytin üretiminin en fazla gerçekleştiği ilçeler, Toprakkale, Merkez ilçe Kadirli ve Bahçe'dir (Çizelge 23). Sofralık çeşitlerde genç ağaçların Merkez, Bahçe, Hasanbeyli ve Düziçi ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Osmaniye İli Doğu Akdeniz Bölgesi'nde zeytinliklere en iyi bakım yapılan ildir. TÜİK kayıtlarına göre Sumbas İlçesinde meyve vermeyen yaşta ağaç gözükmemeyle birlikte son 2 yıl içerisinde ilçeye Gemlik fidanı dikimi yapıldığı tespit edilmiştir. Ülkemizde istatistik kayıt sisteminin zayıf ve bazı zamanlarda da hatalı olması nedeniyle sektör raporu çalışmalarında bölgenin mutlaka gezilerek incelenmesi gerekmektedir.

Çizelge 23. Osmaniye İli İlçelere Göre Sofralık Zeytin Üretimi (2010)

Osmaniye İli Zeytin (Sofralık) (2010)						
İlçeler	Zeytin dikili alan (da)	Toplam üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Merkez	10.500	5.431	33	165.150	125.000	290.150
Toprakkale	9.562	7.573	33	232.279	25.895	258.174
Bahçe	4.400	533	15	35.500	143.500	179.000
Kadirli	3.000	700	20	35.000	30.000	65.000
Hasanbeyli	2.700	234	30	7.800	66.600	74.400
Düziçi	1.100	486	30	16.200	24.000	40.200
Sumbas	500	814	55	14.800	0	14.800
Genel Toplam	31.762	15.771	31	506.729	414.995	921.724

Osmaniye ili yağlık zeytin üretiminde önde gelen ilçeler, zeytin dikili alan bakımından Kadirli, Düziçi, Merkez ve Toprakkale'dir. Kadirli ve Hasanbeyli ilçelerinde genç ağaçların sayıca meyve veren ağaçlardan fazla olduğu görülmektedir (Çizelge 24).

Çizelge 24. Osmaniye İli İlçelere Göre Yağlık Zeytin Üretimi (2010)

OSMANİYE Zeytin (Yağlık) (2010)						
İlçeler	Zeytin dikili alan (da)	Toplam üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Kadirli	25.040	3.000	15	200.000	386.000	586.000
Düziçi	15.500	7.457	23	321.800	168.300	490.100
Merkez	13.500	8.827	30	297.000	28.300	325.300
Toprakkale	6.181	7.042	47	150.707	16.180	166.887
Sumbas	3.950	5.068	39	128.500	0	128.500
Hasanbeyli	1.650	423	30	14.100	39.400	53.500
Bahçe	120	60	15	4.000	3.800	7.800
Genel toplam	65.941	31.877	28	1.116.107	641.980	1.758.087

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

İl geneline bakıldığında Merkez İlçe ve Toprakkale'de zeytin tarımının diğer ilçelere göre daha bilinçli yapıldığı, özellikle yeni zeytinliklerin bir kısmının sulandığı tespit edilmiştir. Yeni zeytinliklerin bazıları hariç olmak üzere ildeki sulama oranı düşüktür. Kayıtlı herhangi bir istatistiki bilgi bulunmamakla birlikte ziraat mühendislerinin bildirimine göre bölgedeki zeytinliklerin yaklaşık %20'si sulanmaktadır. Damla sulama uygulamalarının oranı ise %1 düzeyinde kalmaktadır.

Osmaniye ilindeki ağaçların verim düzeyi Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki diğer illerin verim düzeyinden yüksektir. Bu durum, hem istatistiki göstergelerin hem de bölgedeki tarım uzmanlarının ifade ettiği bir gerçektir.

Osmaniye ilindeki ağaçların verim düzeyi Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki diğer illerin verim düzeyinden yüksektir. Bu durum, hem istatistiki göstergelerin hem de bölgedeki tarım uzmanlarının ifade ettiği bir gerçektir.

3. BÖLÜM

3. ZEYTİNYAĞI ÜRETİMİ

3.1. Dünya'da ve Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi

Uluslararası Zeytinyağı Konseyinin verilerine göre 2010 yılı dünya zeytinyağı üretimi 2.948.000 tondur (Çizelge 25). Dünya genelinde toplam üretimin %70'i AB ülkeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Zeytin üretiminde yaşanan periyodisitenin etkisi ile zeytinyağı üretiminde de dalgalanmalar görülmektedir.

Dünya zeytinyağı üretiminde önde gelen AB ülkeleri içerisinde ilk sırayı zeytin üretiminde olduğu gibi İspanya almaktadır. İspanya'yı İtalya ve Yunanistan izlemektedir.

Dünya zeytinyağı üretiminde önde gelen AB ülkeleri içerisinde ilk sırayı zeytin üretiminde olduğu gibi İspanya almaktadır. İspanya'yı İtalya ve Yunanistan izlemektedir.

Çizelge 25. Dünya Zeytinyağı Üretimi (1000 ton)

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İspanya	974	1.411	861	1.412	990	827	1.111	1.236	1.030	1.396	1.197
İtalya	509	657	634	685	879	637	490	510	540	460	480
Yunanistan	430	358	414	308	435	424	370	327	305	320	336
Suriye	165	92	165	110	175	100	154	100	130	150	194
Türkiye	175	65	140	79	145	112	165	72	130	147	160
Tunus	130	35	72	280	130	220	160	170	160	150	120
AB	1.941	2.464	1.943	2.448	1.929	1.929	2.031	2.119	1.939	2.246	2.094
Dünya	2.566	2.826	2.496	3.174	3.013	2.573	2.767	2.713	2.670	3.024	2.948
AB % pay	76	87	78	77	64	75	73	78	73	74	71
Türkiye % pay	7	2	6	2	5	4	6	3	5	5	5

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

AB üyesi ülkeler dışında, dünya zeytinyağı üretiminde önde gelen ilk üç ülke Suriye, Tunus ve Türkiye'dir. 2010 yılı itibariyle ülkemizde 160.000 ton zeytinyağı üretilmiştir. Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizde de zeytin üretiminde görülen dalgalanmalar zeytinyağı üretimimize yansımakta ve üretim miktarımız yıldan yıla ciddi anlamda değişim göstermektedir. Ancak, son yıllarda zeytin tarımındaki uygulamaların özellikle de sulamanın gelişmesi ile birlikte, periyodisitenin etkisi azalmış ve gerek zeytin üretimimiz gerekse zeytinyağı üretimimizde yaşanan yıllık üretim dalgalanmalarının şiddeti azalmıştır. Ülkemizin dünya zeytinyağı üretimi içerisindeki payı %7 ile %2 arasında değişmekte olup, son 3 yıldır %5 düzeyini korumaktadır.

Yunanistan'da yıllık kişi başına düşen zeytinyağı tüketimi 26,1 lt, İspanya'da 15 lt, İtalya'da 13,5 lt, Suriye'de 6 lt, Avustralya'da 1,2 lt, ABD'de 0,6 lt ve AB'de ortalama 5,4 lt'dir (Anonymous 2004; Mohammad 2006). Ülkemizde bu konuda yapılmış sağlıklı bir çalışma olmamasında karşılık, pek çok kaynakta Türkiye'nin yıllık kişi başına tüketim miktarının 1 lt olduğu ifade edilmektedir. Ülkemizde zeytinyağı tüketimi bölgelere göre ciddi anlamda değişiklik göstermektedir. Ege, Marmara ve Doğu Akdeniz Bölgelerindeki kişi başına tüketim miktarı yılda 1 lt'nin üzerindeyken, diğer bölgelerde yılda 1 litre ve bazı bölgelerde de 1 lt'nin altındadır (Gönenç 2007).

Türkiye iller itibariyle yağlık zeytin üretim verileri Çizelge 26'da verilmiştir. Ülkemizde 2010 yılı itibariyle 6 milyon dekar alanda 1 milyon ton civarında yağlık zeytin üretimi gerçekleştirilmiştir. Muğla, Aydın, İzmir, Balıkesir ve Hatay illeri yağlık zeytin üretiminde alan olarak ilk sırada gelmektedir.

Ülkemizde 2010 yılı itibariyle 6 milyon dekar alanda 1 milyon ton civarında yağlık zeytin üretimi gerçekleştirilmiştir. Muğla, Aydın, İzmir, Balıkesir ve Hatay illeri yağlık zeytin üretiminde alan olarak ilk sırada gelmektedir.

Çizelge 26. Türkiye Yağlık Zeytin Üretimi (2010)

İl adı	Toplu meyveliklerin alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı	Toplam alan içindeki pay (%)
Muğla	1.315.041	146.252	11	12.937.930	4.463.492	17.401.422	21,70
Aydın	1.172.568	144.914	9	15.637.888	1.645.925	17.283.813	19,35
İzmir	857.512	250.190	19	13.352.510	2.425.471	15.777.981	14,15
Balıkesir	681.496	93.178	11	8.445.805	368.582	8.814.387	11,25
Hatay	399.491	106.555	14	7.529.460	4.184.490	11.713.950	6,59
Çanakkale	300.481	78.506	19	4.190.666	772.212	4.962.878	4,96
Manisa	293.968	35.848	12	3.070.291	2.440.332	5.510.623	4,85
Gaziantep	292.769	28.572	12	2.397.619	770.624	3.168.243	4,83
Mersin	236.499	40.259	17	2.391.854	4.705.363	7.097.217	3,90
Kilis	175.589	15.156	14	1.120.100	981.410	2.101.510	2,90
Antalya	89.765	31.387	21	1.505.010	800.798	2.305.808	1,48
Osmaniye	65.941	31.877	29	1.116.107	641.980	1.758.087	1,09
Adana	63.423	19.825	27	725.519	823.174	1.548.693	1,05
Şanlıurfa	41.822	3.719	12	320.600	628.320	948.920	0,69
K. Maraş	36.650	3.456	7	499.750	298.000	797.750	0,60
Diğer	37.008	10.306	15	545.197	597.916	1.143.113	0,61
Türkiye	6.060.023	1.040.000	16	75.786.306	26.548.089	102.334.395	100,00

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Ülkemizde 2004-2010 yılları arasında yağlık zeytin dikili alanlardaki en hızlı artış sırasıyla Şanlıurfa, Mersin ve Osmaniye illerinde görülmüştür. Şanlıurfa'da 2004 yılında 1.150 da olan yağlık zeytin dikili alan 36 kat artarak 2010 yılında 41.822 da'ya ulaşmıştır. Şanlıurfa'daki yağlık zeytin dikili alanlardaki artış da diğer illerdeki gibi 2006 yılında verilen teşviklerden sonra başlamıştır. Mersin'deki yağlık zeytin dikili alanlar %486 oranında artmıştır. Adana ili de %117'lik oran ile yağlık zeytin dikili alanlardaki artış bakımından ilk sıralarda gelen illerden biridir.

Türkiye genelinde yağlık zeytin üretim alanı azalan 2 il bulunmaktadır. Geleneksel olarak yağlık zeytin üretimi yapılan Balıkesir ilindeki yağlık çeşitlere ait üretim alanları 2004-2010 yılları arasında %8,84 oranında azalmıştır. Kocaeli ilinde ise %75 oranında bir azalma görülmüştür, ancak hâlihazırda Kocaeli ilindeki zeytin dikili alan

son derece az olduğundan bu azalış önemli olarak değerlendirilmemelidir. Yağlık zeytin üretimi bakımından önemli olan illerimizden Aydın'da son 7 yıl içerisinde zeytin dikili alanlarda herhangi değişme gözlenmezken, İzmir ilindeki alanlar %11 oranında artmıştır.

Yağlık zeytin üretim alanlarındaki gelişmeye genel hatlarıyla bakıldığında, 2006 yılı teşviklerini takiben yeni üretim bölgeleri oluştuğu, zeytin üretiminde yeni olan pek çok ilde yüksek oranlarda zeytinlik tesis edildiği, buna karşılık geleneksel üretim bölgelerinin zeytin üretim alanlarında ciddi bir değişim olmadığı görülmektedir. Balıkesir ilindeki yağlık zeytin üretim alanlarındaki düşüş, zeytinliklerin yazlık konutlar vb. tarım dışı alanlara itilmesi ile açıklanabilir.

Geleneksel üretim bölgelerinde yağlık zeytin dikim alanlarının fazla değişmemesi hatta Balıkesir ilinde azalmasına karşılık bu illerde meyve vermeyen yaşta ağaç sayısının arttığı görülmektedir. İzmir ilinde son 7 yılda meyve vermeyen ağaç sayısı %203 oranında artarken, zeytin dikili alanların değişmediği Aydın ilinde bu artış oranının %70, zeytin alanlarının azaldığı Balıkesir ilinde ise %87 oranında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu durum söz konusu üç ilde de zeytinliklerin bir kısmının genç ağaçlar ile yenilediğini göstermektedir.

Şanlıurfa, Mersin, Muğla, Kilis ve Antalya illeri meyve vermeyen yaşta yağlık zeytin ağacı sayısının en fazla artış gösterdiği illerdir.

3.2. Dünya'da ve Türkiye'de Zeytinyağı Dış Ticareti

Dünya zeytin üretimine paralel olarak, dünya ihracatından en yüksek payı alan ülkeler İspanya ve İtalya'dır (Çizelge 27). AB Ülkeleri yıldıan yıla oranı değişmekle birlikte genel olarak dünya toplam ihracatının %60'ını gerçekleştirmektedir. Sadece İspanya ve İtalya'nın dünya ihracatı içerisindeki payı 2010 yılı itibarıyla %54,45'tir. Çizelge 27'de ihracat miktarları verilen 6 ülke, dünya toplam ihracatının %80'inden fazlasını gerçekleştirmektedir. Bunun anlamı, söz konusu 6 ülkenin dünya piyasalarını yönlendirebilecek güce sahip olduğudur. Bir ürün genel bir kaide olarak en fazla üretildiği yerde tüketilmektedir.

Zeytin üreticisi ülkeler aynı zamanda iyi bir zeytin ve zeytinyağı tüketicisi ülkeler konumundadır. İspanya ve İtalya'da yurt içi sofralık zeytin ve zeytinyağı tüketim miktarı yüksektir. İspanya ve İtalya yurt dışında gerek sofralık zeytin gerekse zeytinyağı kalitesi bakımından imajlarının iyi olması ve pazarlama altyapılarını oluşturmuş olmaları nedeniyle dünya zeytinyağı ticaretine yön veren iki ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki ülke yurt içi tüketimleri de yüksek olduğu için genellikle yurt içi ve yurt dışı zeytinyağı talebini karşılamakta yetersiz kalmakta ve diğer zeytinyağı üreticisi ülkelere ithal ettikleri yağları ambalajlamak ve markalaşmak yoluyla katma değerini yükselterek satmaktadırlar.

İspanya ve İtalya, diğer zeytinyağı üreticisi ülkelere ithal ettikleri yağları ambalajlamak ve markalaşmak yoluyla katma değerini yükselterek satmaktadırlar.

Çizelge 27. Dünya Zeytinyağı İhracatı (1000 ton)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010	%
İspanya	125	134	153	210	225	31.82
İtalya	186	180	177	165	160	22.63
Tunus	175	130	142	110	90	12.73
Suriye	40	20	15	30	50	7.07
Türkiye	45	15	31	22	38	5.37
Yunanistan	13	10	11	10	10	1.41
AB toplamı	351	357	376	424	438	61.91
Dünya Toplamı	662	562	608	673	707	100.00

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

İspanya'nın Tunus, Suriye ve Fas gibi ülkelerde ikili anlaşmalar ya da joint venture (ortak girişim) yoluyla zeytinyağı tedarikini arttırdığı bilinmektedir. İtalya ile Suriye arasında da yakın ticari ilişkiler kurulmuştur ve söz konusu ilişkiler her iki ülkenin resmi kurumları aracılığıyla desteklenmektedir (Brillante et al. 2007).

Türkiye 2010 yılında dünya zeytinyağı ihracatından %5 pay almıştır. Yunanistan'ın Türkiye'nin gerisinde kaldığı görülmekle birlikte, Yunanistan iç tüketiminin ülkemizden yüksek olması ve zeytinyağı turizmini çok iyi kullanabilmesi nedeniyle üretmiş olduğu zeytinyağının büyük bir kısmını ülke içinde tüketmekte ve yerinde satış yapmaktadır.

Çizelge 28. Dünya Zeytinyağı İthalatı (1000 ton)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010	%
ABD	250	245	255	258	260	38,01
İtalya	149	117	80	90	100	14,62
Brezilya	35	40	42	51	51	7,46
Japonya	31	29	30	41	41	5,99
Kanada	33	29	30	37	37	5,41
Avustralya	42	27	29	33	29	4,24
İspanya	68	40	11	14	15	2,19
AB Toplamı	222	161	95	108	121	17,70
Dünya	705	636	601	665	684	100,00

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

Dünya zeytinyağı ithalatı Çizelge 28'de verilmiştir. Dünya'nın en büyük ithalatçı ülkesi Amerika Birleşik Devletleridir (ABD). 2010 yılı dünya toplam ithalatının %38'i ABD tarafından yapılmıştır. ABD'yi İtalya, Brezilya ve Japonya izlemektedir. İtalya dünya genelinde ilk sıralarda gelen üretici ve ihracatçı ülke olduğu kadar aynı zamanda önemli bir ithalatçı ülke konumundadır. Bu durum aynı zamanda İtalya'nın dünya zeytinyağı piyasalarının hakimi olduğunun da bir göstergesidir.

2010 yılı dünya toplam ithalatının %38'i ABD tarafından yapılmıştır. ABD'yi İtalya, Brezilya ve Japonya izlemektedir.

Çizelge 29. Türkiye Zeytinyağı İhracatı (2003 – 2011)

Yıllar	Saf zeytinyağı		Diğer zeytinyağları	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar	Değer
2003	42.981.885	96.026.612	33.256.023	67.478.945
2004	31.047.657	85.009.418	19.809.809	49.991.072
2005	59.830.449	196.728.713	34.002.718	108.083.957
2006	16.150.179	66.892.828	30.749.235	118.142.522
2007	23.791.419	80.517.437	19.798.034	61.516.735
2008	8.700.594	38.807.729	10.688.822	38.395.923
2009	11.895.477	43.652.667	19.631.906	56.723.794
2010	8.721.640	34.631.182	11.294.619	33.360.133
2011	4.327.312	17.917.008	3.353.325	11.871.730

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Türkiye net zeytinyağı ihracatçısı ülkeler arasında bulunmaktadır. İhrac pazarlarımızın genişlemesinin de etkisiyle son on sezon ihracat ortalaması yaklaşık 130 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. 2004/05 sezonunda 93 bin ton karşılığı 291 milyon dolar gelir ile rekor ihracat değeri elde edilmiştir. 2005/06 sezonunda ise üretimde yok yılı sebebiyle ihracat düşüş göstermesine rağmen, 206 milyon dolar ile yok sezonları arasındaki en büyük ihracat değerine ulaşıldığı görülmüştür. 2008/09 sezonunda da 28 bin ton ve 90 milyon dolarlık zeytinyağı ihracatı yapılmıştır. 2009 yılında zeytinyağı ihracatı 96 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Geçmiş dönemlerde İspanya ve İtalya ülkemiz ihracatında ilk sıraları almasına karşılık, son yıllarda bu ülkelere yapmış olduğumuz ihracat miktarı ciddi şekilde azalmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri kalite sorunları, yurt içi maliyetlerinin yüksekliği, pazarlama konusundaki yetersizliklerdir.

Geçtiğimiz 6 yıl içerisinde zeytinyağı ihracatımızda önemli yer tutan ülkeler Suudi Arabistan, Japonya, ABD, Çin ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) olmuştur. Geçmiş dönemlerde İspanya ve İtalya ülkemiz ihracatında ilk sıraları almasına karşılık, son yıllarda bu ülkelere yapmış olduğumuz ihracat miktarı ciddi şekilde azalmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri kalite sorunları, yurt içi maliyetlerinin yüksekliği, pazarlama konusundaki yetersizliklerdir. AB'nin zeytinyağında uyguladığı gümrük vergileri de Türk zeytinyağının AB içinde, Almanya başta olmak üzere üretici olmayan ülkelerde pazarlanmasını kısıtlamaktadır (Göksu 2010).

Geçmiş dönemlerde İspanya ve İtalya'ya yapılan ihracat da bu ülkelere dökme formda zeytinyağı ihraç etmek şeklinde olmuştur. İspanya ve İtalya dâhilde işleme rejimi kapsamında ithal ettikleri zeytinyağlarını ambalajlamak ve kendi markaları altında yurt dışına satmak suretiyle dış pazarlarda ülkemize karşı rekabet güçlerini daha da artırmışlardır.

Çizelge 30. Türkiye'nin Ülkeler İtibariyle Saf Zeytinyağı İhracat Miktarı (kg)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Suudi Arabistan	1.591.423	1.488.874	912.611	2.706.660	2.215.688	1.545.735
Japonya	657.019	1.142.203	1.466.628	1.584.889	1.676.515	836.079
A.B.D.	3.940.108	7.858.411	1.359.169	1.894.528	943.832	492.072
Çin	102.810	153.395	450.859	488.480	250.358	209.534
B.A.E.	584.012	682.174	357.882	788.085	525.085	195.740
Kuveyt	278.089	166.803	66.277	257.903	83.629	103.725
Filipinler	70.654	198.532	199.523	196.845	141.184	77.989
Almanya	48.388	78.753	119.157	88.023	90.270	68.841
Irak	20.993	13.869	37.645	98.048	128.219	54.367
Kanada	1.238.221	2.554.792	1.239.837	484.473	247.135	53.181
Singapur	25.717	22.562	25.555	74.033	70.692	49.343
Rusya Fed.	22.692	184.863	203.581	243.589	190.698	45.933
Güney Afrika	158.769	301.338	183.849	230.765	70.246	39.213
Avustralya	498.974	929.463	424.229	407.754	341.885	38.584
Güney Kore	596.097	188.128	113.787	176.047	118.374	24.290
K.K.Türk.C	40.767	50.872	209.204	213.217	134.389	15.016
Norveç	28.519	23.176	41.840	17.878	16.545	5.214
İsrail	44.242	45.129	61.142	405.126	351.977	0
Brezilya	0	37.211	51.625	23.925	84.509	0
İspanya	994.050	1.341.000	0	0	204	0
İtalya	4.301.450	4.990.370	0	42.800	0	0
Diğerleri	907.185	1.339.501	1.176.194	1.472.409	1.040.206	472.456
Genel Toplam	16.150.179	23.791.419	8.700.594	11.895.477	8.721.640	4.327.312

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

Türkiye'nin 2002 ile 2011 yılları arasındaki saf zeytinyağı ihracatı ülke grupları bakımından ciddi şekilde değişme göstermiştir. Çizelge 31 incelendiğinde 2002 ve 2005 yıllarında zeytinyağı ihracatımızda AB ülkeleri %50'den fazla pay alırken, bu pay 2010 ve 2011 yılları için %5'in bile altına düşmüştür. Buna karşılık, 2002 ve 2005 yıllarında ihracatımız içerisinde düşük bir paya sahip olan Ortadoğu ülkelerinin oranı yükselerek ihracatımız içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Diğer bir ifade ile zeytinyağı için ihraç pazarımızın yapısı son 5 yıl içerisinde

neredeyse tamamıyla değişmiştir. Ortadoğu ülkelerinin yanı sıra, Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu ile Uzakdoğu ülkelerinin ihracatımız içerisindeki payları artmıştır. Özellikle Uzakdoğu ülkelerindeki hareket dikkat çekicidir. Uzakdoğu ülkelerinden Japonya, Çin, Tayland ve Singapur önemli ihraç pazarlarımız arasındadır.

Zeytinyağı ihraç pazarımızın yapısı son 5 yıl içerisinde neredeyse tamamıyla değişmiştir. Ortadoğu ülkelerinin yanı sıra, Türki Cumhuriyetler ve Rusya Federasyonu ile Uzakdoğu ülkelerinin ihracatımız içerisindeki payları artmıştır. Özellikle Uzakdoğu ülkelerindeki hareket dikkat çekicidir.

Çizelge 31. Türkiye Saf Zeytinyağı İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (%)

	2002	2005	2010	2011
Avrupa Birliği	52,79	63,88	3,16	2,30
Afrika	1,68	4,01	3,24	3,00
Amerika	28,92	20,95	15,09	13,08
Asya	1,14	3,28	3,62	2,76
Avustralya	0,66	1,21	4,02	0,92
Ortadoğu	12,34	4,51	40,60	46,74
Rusya Fed. Ve Türki Cum.	0,61	0,49	5,01	4,38
Uzakdoğu	1,87	1,67	25,27	26,82

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

İspanya'da zeytinyağı fiyatlarının düşmesi ile birlikte ihracat miktarı da artmıştır. İspanya'da yaşanan düşük fiyatlara paralel olarak İtalya 2010 yılında İspanya'dan 240.000 ton zeytinyağı ihraç etmiştir. İtalya'nın sadece İspanya'dan ithal ettiği zeytinyağı miktarı Türkiye'nin toplam zeytinyağı üretiminden fazladır. İtalya genel olarak ithal ettiği zeytinyağının 2/3'ünü İspanya'dan almaktadır. İspanya'nın zeytinyağı fiyatlarını düşürmesi İtalya bakımından önemli ihracatçı ülkeler olan Yunanistan, Tunus ve Türkiye'ye zarar vermiştir. Yunanistan'ın İtalya'ya yaptığı ihracat %18 oranında düşerken, Tunus'un ihracatı %30 oranında gerilemiş, ancak bu gelişmeden en zararlı çıkan ülke Türkiye olmuş ve İtalya ile yapılan iş hacmindeki düşüş %70'e varmıştır. Pek çok araştırmacının iddia ettiği aksine 2010 – 2011 yılları arasında zeytinyağında fiyatın kaliteden daha önemli bir faktör haline geldiği görülmektedir (Williams 2011).

Pek çok araştırmacının iddia ettiği aksine 2010 – 2011 yılları arasında zeytinyağında fiyatın kaliteden daha önemli bir faktör haline geldiği görülmektedir.

Türkiye'nin ve Doğu Akdeniz Bölgesinin sınır komşusu olan Suriye de dünya zeytin üretimi bakımından ilk sıralarda gelen ülkelerden biridir ve gerek Türkiye gerekse bölge için zeytinyağı dış ticaretinde önemli bir rakip konumundadır. Suriye'de devlet kurumları tarafından yılda yaklaşık 4 milyon fidan üretilerek üreticilere sembolik bir ücret karşılığında dağıtılmaktadır. Son 10 yıl içerisinde Suriye'nin zeytinyağı üretimi zeytin dikili alanlardaki gelişmeye paralel olarak iki katına çıkmıştır (Malevolti 1999). Suriye'nin zeytinyağı ihracatı da periyodisiteden etkilenmektedir. Buna karşılık 1995 – 1997 yılları arasında 4.413 ton olan zeytinyağı ihracatı yerli ve yabancı yatırımların artması ile birlikte 2002 – 2004 yılları arasında 18.906 tona, 2004 yılında 22.144 tona ve 2010 yılında da 50.000 tona ulaşmıştır. Suriye'nin zeytinyağı ihracatının 2000 ve 2004 yıllarındaki ülkeler itibarıyla oransal dağılımı aşağıdaki gibidir (Mohammad 2006);

2000	(%)	2004	(%)
Türkiye	37,7	Avrupa Birliği Ülkeleri	51,9
Suudi Arabistan	23,7	İsviçre	16,2
ABD	9,1	Suriye Serbest Bölgesi	9,5
Birleşik Arap emirlikleri	7,9	Suudi Arabistan	8,5
Kuveyt	6,2	ABD	3,3
Kanada	3,6		
Lübnan	2,3		

Türkiye zeytinyağı ihracatında son yıllarda yaşanan gelişmelerin tam aksine Suriye Ortadoğu pazarlarından Avrupa Birliği pazarlarına geçmiştir. Özellikle İtalya ve İspanya ile ortak girişimlerde bulunmaları bu pazarlara geçişlerini kolaylaştırmıştır. Suriye zeytinyağı sektöründe ihracatta yoğunlaşma oranı yüksektir. 2005 yılında Suriye'nin 6 büyük şirketi tüm ülkenin toplam ihracatının %80'ini gerçekleştirmiştir. Suriye Dış Ticaret Merkezi söz konusu şirketlerin üretmekte olduğu zeytinyağının kalitesini yakından takip etmekte ve bu şirketlere her türlü desteği vermektedir. Suriye'deki zeytin dikili alanlardaki artış ve yeni zeytinlikler de dikkate alındığında, ilerleyen yıllarda Suriye'nin hem AB pazarına hem de Ortadoğu pazarına hakim olması mümkündür (Mohammad 2006).

Türkiye zeytinyağı ihracatında son yıllarda yaşanan gelişmelerin tam aksine Suriye Ortadoğu pazarlarından Avrupa Birliği pazarlarına geçmiştir. Özellikle İtalya ve İspanya ile ortak girişimlerde bulunmaları bu pazarlara geçişlerini kolaylaştırmıştır.

3.3. Doğu Akdeniz Bölgesi Zeytinyağı Üretimi

Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytin üreticilerinin pek çoğu üretmiş oldukları zeytinleri sıktırmak suretiyle zeytinyağı elde etmekte ve ürünlerini bireysel olarak pazarlamaktadır. Bölgede üretilen zeytinyağının büyük bölümü bölge içerisinde pazarlanmakta, sadece bir kaç zeytinyağı firması ihracat yapmaktadır. Bölgede üretilen zeytinyağlarının kalitesinin standart olmaması pazarlama aşamasında yaşanan en önemli sorundur. Bölgede küçük ölçekli üretimin yaygın olması ve sofralık çeşitlerin de zeytinyağına işlenmesi nedeniyle sadece yağlık zeytin üretim miktarından hareketle zeytinyağı üretim miktarını tespit etmek zor olmaktadır. Özellikle Hatay ilindeki zeytin çeşitliliğinin fazla olması ve her bir zeytin çeşidinin randımanındaki farklılıklar yine bölgedeki üretim miktarını tahmin etmede zorluk yaşanmasına neden olmaktadır.

Sadece illerin yağlık zeytin üretimlerinden hareketle, yağ randımanının da ortalama %20 olduğu varsayımı altında 2010 yılı için Hatay ilindeki zeytinyağı üretimi yaklaşık 20 bin ton, Osmaniye zeytinyağı üretimi 6 bin ton, Kahramanmaraş zeytinyağı üretimi ise 700 ton olmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi bir bütün olarak dikkate alındığında, sadece yağlık zeytinden elde edilebilecek yaklaşık 30.000 ton zeytinyağı üretilebilmektedir. Bölgedeki üretim miktarı Türkiye zeytinyağı üretiminin %18'ine karşılık gelmektedir. Bölgenin zeytinyağı üretim miktarına sofralık çeşitlerden elde edilen zeytinlerden üretilen zeytinyağları da eklenecek olursa söz konusu değer yılda 40-45.000 tona kadar çıkabilecektir ki bu da ülke üretiminin %28'ini oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz Bölgesinde zeytinyağı üretim tesislerinin en yoğun bulunduğu il Hatay olup, Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarına göre 92 adet zeytinyağı işletmesi bulunmaktadır. İl genelindeki zeytinyağı işletmelerinin eski tip makinelerle üretim yapanlarının büyük çoğunluğu 30 ton/gün zeytin işleme kapasitesine sahipken, yeni sistem makinelerle üretim yapanların kapasiteleri 60 ile 80 ton/gün arasında değişmektedir. Hatay ilinde Tarım İl Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre 92 işletmeden 83'ünün üretim kapasitesi 1125 ton/yıldır. Kapasitesi 2250 ton/yıl olan 3 işletme bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde ise Tarım İl Müdürlüğü'nün kayıt altına aldığı 7 adet zeytinyağı işleme tesisi bulunmaktadır. 7 tesisin 4 tanesi faal olarak çalışmasına karşılık 3 tanesi atıl bulunmaktadır. Faal olan işletmelerden 3 tanesi sürekli sisteme (kontinü) sahiptir. Söz konusu 3 kontinü zeytinyağı işletmesinin toplam kapasitesi 220 ton/gündür. Klasik sistemde üretim yapan işletmelerin ise günlük zeytin işleme kapasitelerinin 50 ton/gün olduğu tespit edilmiştir.

Osmaniye Tarım İl Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre il genelinde 11 adet zeytinyağı fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikalardan 9'u 400 ton/yıl, 2 tanesi ise 1125 ton/yıl kapasiteye sahiptir.

Bölge genelinde yapılan saha çalışmasında, üretilen zeytinyağlarının kalite düzeyi ve asitlik derecesi hakkındaki bilgi ve özenin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak üretilen zeytinyağlarının asitlik derecesi yüksek olup, düşük asitlik derecesine sahip zeytinyağlarının ya dış pazarlara ya da bölge dışındaki daha büyük pazarlara gönderildiği tespit edilmiştir. Özellikle Kahramanmaraş ve Hatay illerinde kaliteli üretime önem veren birkaç tesis olduğu ve bu tesislerin de üretimlerinin büyük bir kısmını ambalajlı olarak pazarladığı belirlenmiştir.

Bölge genelinde yapılan saha çalışmasında, üretilen zeytinyağlarının kalite düzeyi ve asitlik derecesi hakkındaki bilgi ve özenin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Bölge genelinde iç tüketim oranı yüksek olup, mevcut durumda üretilen zeytinyağının büyük bir kısmı bölge içerisinde tüketilmektedir. Kahramanmaraş'ta masmahane adı verilen küçük ölçekli klasik presleme işletmelerinden elde edilen zeytinyağlarının hemen hemen tamamı zeytin üreticisinin ailesi ve çevresi tarafından tüketilmektedir. Özellikle Kahramanmaraş'taki zeytinyağlarının asitlik düzeylerinin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bölgede rafineri bulunmaması nedeniyle asitliği çok yüksek olan zeytinyağları İzmir'deki rafinerilere gönderilmekte ve bir kısmı da diğer yağlarla karıştırılmak (paçal yapmak) suretiyle asitliği düşürülmektedir.

4. BÖLÜM

4. SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİMİ

4.1. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi

Dünya genelinde 2010 yılı itibariyle yaklaşık 2,3 milyon ton sofralık zeytin üretilmiştir. Sofralık zeytin üretiminde AB ülkelerinin payı %32 olup, AB üyesi ülkeler içerisinde İspanya dünya üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Periyodisitenin etkisine göre üretim miktarları yıldan yıla dalgalanma gösterse de ülkemiz sofralık zeytin üretiminde daima ilk sıralarda gelmektedir. Türkiye'nin dünya üretimi içerisindeki payı %14'tür. Mısır ve Suriye sofralık zeytin üretiminde önde gelen diğer ülkelerdir. Dünya sofralık zeytin üretim miktarı Çizelge 32'de gösterilmiştir. Çizelgede ülkelere ait yüzdeler son 6 yılın ortalaması alınarak belirlenmiştir.

Çizelge 32. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi (1000 ton)

Üretim (1000 ton)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	%
İspanya	420	500	553	486	493	471	23,22
Türkiye	280	240	200	300	390	330	13,82
Mısır	200	436	432	440	300	290	16,67
Suriye	120	200	100	120	135	155	6,59
Yunanistan	126	108	95	105	107	121	5,26
Fas	100	90	100	100	90	120	4,77
İtalya	61	80	56	69	60	60	3,06
AB	624	715	721	677	679	672	32,46
Dünya	1.762	2.089	2.152	2.083	2.239	2.267	100,02

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

4.2. Türkiye Sofralık Zeytin Üretimi

Ülkemizin 2010 yılı sofralık zeytin üretimi iller itibariyle Çizelge 33'de verilmiştir. Ülkemizde 2010 yılında 2,2 milyon dekar alanda 375.000 ton zeytin üretilmiştir. İllerin zeytin üretimi içerisindeki payları, üretimde dalgalanmalar yaşanması nedeniyle, zeytin dikili alana göre verilmiştir. Zeytin dikili alanlar dikkate alındığında üretim bakımından ilk sırada gelen iller Manisa (%26), Bursa (%17) ve Aydın (%15)'dir.

Marmara Bölgesi genel itibariyle sofralık zeytin bölgesi olarak kabul edilmektedir. Manisa ve Aydın illerinde yeşil ve siyah sofralık zeytin üretimi birlikte yapılırken, Bursa ili %90 siyah sofralık zeytin üretimine yönelmiştir.

Doğu Akdeniz Bölgesindeki iller hariç, Türkiye genelinde genç ağaçların meyve veren ağaçlara kıyasla en fazla olduğu iller Gaziantep, Mersin, İzmir ve Manisa'dır. Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamındaki üç il de ülke genelinde en fazla genç zeytin ağacının bulunduğu illerdir.

Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamındaki üç il ile birlikte Gaziantep, Mersin, İzmir ve Manisa illeri Türkiye genelinde en fazla genç zeytin ağacının bulunduğu illerdir.

Çizelge 33. Türkiye İller İtibariyle Sofralık Zeytin Üretimi

İl Adı	Zeytin Dikili Alan (da)	Üretim (ton)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı	%
Manisa	580.194	56.105	7	7.956.035	6.751.317	14.707.352	26,35
Bursa	381.467	28.972	3	8.814.051	770.328	9.584.379	17,32
Aydın	339.973	61.588	11	5.446.680	962.489	6.409.169	15,44
Mersin	132.092	43.768	24	1.855.241	2.489.380	4.344.621	6,00
Balıkesir	126.085	26.042	12	2.249.315	293.710	2.543.025	5,73
İzmir	98.878	22.744	21	1.092.740	1.003.500	2.096.240	4,49
Hatay	90.078	27.820	17	1.612.775	1.289.480	2.902.255	4,09
Antalya	68.390	26.401	22	1.186.786	763.740	1.950.526	3,11
Gaziantep	55.228	2.754	13	210.295	732.920	943.215	2,51
Adana	43.284	9.176	21	436.690	300.410	737.100	1,97
Tekirdağ	35.688	7.346	8	916.803	108.350	1.025.153	1,62
Yalova	35.090	5.966	7	834.990	125.370	960.360	1,59
Osmaniye	31.762	15.771	31	506.729	414.995	921.724	1,44
Muğla	26.025	6.121	14	434.406	231.160	665.566	1,18
Kahramanmaraş	25.652	1.297	6	232.100	457.850	689.950	1,16
Denizli	22.531	6.981	18	390.074	332.365	722.439	1,02
Karaman	20.619	1.327	9	147.385	54.150	201.535	0,94
Mardin	18.745	5.738	23	251.230	1.187.950	1.439.180	0,85
Çanakkale	17.388	8.086	28	292.991	97.925	390.916	0,79
Bilecik	15.331	4.663	17	276.290	118.020	394.310	0,70
Şanlıurfa	14.652	243	8	29.850	196.856	226.706	0,67
Adıyaman	11.936	639	12	53.234	364.525	417.759	0,54
Diğer	10.882	5.452	12	384.835	163.109	547.944	0,49
Türkiye	2.201.970	375.000	11	35.611.525	19.209.899	54.821.424	100,00

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK 2011).

2004-2010 yılları arasında sofralık zeytin dikim alanlarının en fazla arttığı iller Şanlıurfa, Sinop, Tekirdağ ve Mersin olmuştur. Sinop'taki toplam zeytin alanı çok az olduğu için bu ildeki artış önemsizdir. Buna karşılık Şanlıurfa'daki sofralık zeytin dikili alanlar 2004 yılında 2.200 da iken, 2010 yılında %566'lık bir artış ile 14.652 dekara yükselmiştir. 2004 -2010 yılları arasında Tekirdağ ve Mersin'deki sofralık zeytin dikim alanlarındaki artış oranları ise sırasıyla %196 ve % 190 olarak gerçekleşmiştir.

Doğu Akdeniz Bölgesi'ne yakın olan Adana'daki sofralık zeytin üretim alanı %75, Mardin'deki üretim alanı %131 ve Antalya'daki üretim alanı ise %138 oranında artmıştır. Geleneksel olarak sofralık zeytin üretimi yapan illerdeki duruma bakıldığında; Bursa'da sofralık zeytin dikim alanlarının sadece %3,17 oranında arttığı, Balıkesir'deki artışın %70,55, Manisa'daki artışın ise %53 olduğu belirlenmiştir. Aydın ilindeki yapının hemen hemen değişmediği, buna karşılık İzmir'deki sofralık zeytin dikili alanların %4 oranında azaldığı tespit edilmiştir.

İzmir ilinde meyve veren yaşta ağaç sayısı %13 oranında azalırken, meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı %412 oranında artmıştır. Aydın ilinde meyve veren ağaç sayısı değişmezken, meyve vermeyen ağaç sayısı %128 oranında artmıştır. Özellikle siyah sofralık zeytin üretiminde önemli bir yeri olan Bursa ilinde meyve veren ağaç sayısı sadece %1 oranında artarken, meyve vermeyen ağaç sayısı %2 oranında azalmıştır. Bursa'nın siyah sofralık zeytindeki en önemli rakibi olan Manisa'da meyve veren ağaç sayısı %35, meyve vermeyen ağaç sayısı ise %482 oranında artmıştır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, sofralık zeytin üretiminde de yağlık zeytin üretimine benzer bir gelişme görülmektedir. Geleneksel üretim bölgelerinde zeytin dikili alanlardaki gelişme ciddi boyutlarda olmamakla beraber, Bursa ili hariç, yaşlı zeytinlikler genç ağaçlarla yenilenmiştir. Şanlıurfa, Mersin, Antalya ve Mardin zeytin üretimine yeni geçecek iller olarak dikkati çekmektedir. Söz konusu illerin Doğu Akdeniz Bölgesine yakınlığı dikkate alındığında genç ağaçların verime yattığı dönemden sonra bölgedeki iç ve dış pazarları paylaşmak konusunda keskin bir rekabet yaşanmaya başlayacağı düşünülmektedir.

Şanlıurfa, Mersin, Antalya ve Mardin zeytin üretimine yeni geçecek iller olarak dikkati çekmektedir. Söz konusu illerin Doğu Akdeniz Bölgesine yakınlığı dikkate alındığında genç ağaçların verime yattığı dönemden sonra bölgedeki iç ve dış pazarları paylaşmak konusunda keskin bir rekabet yaşanmaya başlayacağı düşünülmektedir.

4.3. Dünya'da ve Türkiye'de Sofralık Zeytin Dış ticareti

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nin (IOOC) verilerine göre 2010 yılı dünya sofralık zeytin ihracat miktarı 675 bin ton'dur. AB ülkeleri dünya ihracatının %43'ünü ellerinde tutmaktadır.

Çizelge 34. Dünya Sofralık Zeytin İhracat Miktarı (1000 ton)

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009	2010	% pay
İspanya	187,4	193	198,3	165,2	226,6	190	31,85
Arjantin	61	70	90,5	73	110	138	14,89
Fas	63	58,5	66	57	65	75	10,55
Türkiye	54	55	20	65	65	70	9,03
Mısır	7	100	110	88	70	60	11,94
Yunanistan	51	39	30	53	40	50	7,22
AB Toplamı	253,9	260,8	247,8	238,8	289	262	42,61
Dünya	503	598	606,5	584,5	676,5	674,5	99,99

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

Dünya sofralık zeytin ihracatında İspanya %32'lik payı ile ilk sırada gelmektedir. İhracat içerisinde ülkelerin paylarına bakıldığında Arjantin ve Fas gibi dünya üretiminden daha az pay alan ülkelerin ilk sıralarda geldiği görülmektedir. Son altı yılın ortalamasına göre ülkemiz dünya ihracatından %9 pay almaktadır. İhracatımızın üretimimize oranı yaklaşık %20 iken, İspanya'nın ihracatının üretimine oranı %40, Fas'ın %64, Arjantin'in ise %58'dir.

Dünya sofralık zeytin ihracatında İspanya %32'lik payı ile ilk sırada gelmektedir. İhracat içerisinde ülkelerin paylarına bakıldığında Arjantin ve Fas gibi dünya üretiminden daha az pay alan ülkelerin ilk sıralarda geldiği görülmektedir.

İspanya çok uzun yıllardan beri gerek sofralık zeytin üretiminde gerekse dışsatımında liderliğini korumaktadır. İspanya'da toplam sofralık zeytin üretiminin %75'i yeşil, %25'i ise siyah ve rengi dönük zeytinlerden oluşmaktadır. İspanya'nın toplam üretiminin %50'si iç tüketime giderken, %50'si ihraç edilmektedir. Dışsatımın %75'i ambalajlanmış üründen %25'i ise dökme üründen oluşmaktadır (Anonymous 2003).

Suriye önemli zeytin üreticisi ülkelerden biri olup, son yıllarda ihracat şansını arttırabilmek için uluslararası normlarda üretimde bulunmaya ve kalite standartlarını yükseltmeye çalışmaktadır. Zeytin yetiştiriciliği tekniklerinden, sofralık zeytin işleme ve zeytinyağı üretimine kadar bütün sektörü içine alan projeler yürütülmekte ve bu projelerden bazıları FAO tarafından oldukça yüksek miktarlarda nakdi kaynak aktarımı yoluyla desteklenmektedir (Anonim 2002). Suriye'nin esas çabaları zeytinyağı sektörüne yönelik olmakla beraber, genel itibarıyla

zeytin sektörlerini geliştirmeleri gelecek dönemlerde işleme ve kalite sorunlarını çözdükleri takdirde sofralık zeytin dışsatımına da olumlu bir şekilde yansiyacaktır. Suriye son dönemlerde yabancı yatırımcılara cazip bir hale gelmiştir. Suudi Arabistan'daki Binladin Grup ve İspanya'nın Aceites del Sur şirketleri joint venture yoluyla Suriye'nin en büyük zeytinyağı tesisini açmışlardır (Yazigi 2003). Yabancı sermayeli ortak girişimler yakın bir gelecekte Suriye sofralık zeytinini değişik kanallarla dünya piyasalarına sunma potansiyeli yaratabilecektir.

Yabancı sermayeli ortak girişimler yakın bir gelecekte Suriye sofralık zeytinini değişik kanallarla dünya piyasalarına sunma potansiyeli yaratabilecektir.

Dünya sofralık zeytin ithalatı 2010 yılında 472 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya ithalatında son 6 yılın ortalamasına göre ilk sırada gelen ülkeler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) (%32), Rusya Federasyonu (%18) ve Brezilya (%16)'dır.

Çizelge 35. Dünya Sofralık Zeytin İthalat Miktarı (1000 ton)

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009	2010	% pay
ABD	120	148,5	140	126	185	150	33,24
Rusya	45	70	80	90	95	100	18,35
Brezilya	55	60,5	74	69	79	79	15,92
Fransa	30,5	27,3	28,3	25,9	24,5	24,5	6,15
Romanya	0	17,9	23,6	7	17	11	2,92
Almanya	12,8	14,5	13,4	14,5	10	10	2,87
AB Toplamı	83,5	104,4	114,9	96,4	91,1	85,8	22,02
Dünya	380,5	404	435,5	424	502	472	100,08

Kaynak: International Olive Oil Council (IOOC 2011).

Zeytinyağında olduğu gibi ABD Dünya'nın en büyük sofralık zeytin ithalatçı ülkesidir. Geçtiğimiz son 15 yıl içinde Portekiz, İsveç, Hollanda ve Avustralya gibi ülkelerde zeytinyağı ve zeytinin beslenmedeki önemi konusundaki bilincin ve iç tüketimin artması ile birlikte ithalat miktarı da artmıştır.

Dünya genelinde en fazla yeşil sofralık zeytinin ihracatı yapılmaktadır. Siyah zeytin tüketimi yeşil zeytin kadar yaygın olmayıp, genellikle Ortadoğu ülkeleri, bazı Balkan ülkeleri ve Brezilya ile sınırlıdır. Ülkemizin siyah sofralık zeytin ihracatı genellikle Almanya, Romanya vb. Türklerin yoğun yaşadığı ülkelere yapılmaktadır. Türkiye'de üretilen siyah sofralık zeytinler yüksek tuz oranı ve kalite standartlarına uyum sorunları nedeniyle özellikle ABD ve AB ülkeleri tarafından tercih edilmemekte, bu nedenle ihracatımız etnik pazarlarla sınırlı kalmaktadır.

Dünya genelinde en fazla yeşil sofralık zeytinin ihracatı yapılmaktadır. Siyah zeytin tüketimi yeşil zeytin kadar yaygın olmayıp, genellikle Ortadoğu ülkeleri, bazı Balkan ülkeleri ve Brezilya ile sınırlıdır.

İtalya dökme ürün alımının fazla yapıldığı bir ülkedir, dolayısıyla ürün alım fiyatı genellikle dünya fiyatlarının altında seyretmektedir (Vallis ve Doutsias 2002). Fas, İspanya ve Fransa gibi ithalatta önemli bir yer tutan ülkeler için de benzer durum söz konusudur.

4.4. Doğu Akdeniz Bölgesi Sofralık Zeytin Üretimi

Doğu Akdeniz Bölgesinde yeşil zeytin tüketimi yaygındır. Bundan dolayı bölge genelinde yeşil zeytin üretimi yapılmakta, siyah sofralık zeytin üretimi çok kısıtlı miktarlarda kalmaktadır. Zeytinyağı üretimindeki yapıya benzer olarak sofralık zeytin üretiminde de işletmeler küçük ölçekli, hijyenik kurallara uyum göstermeyen ve kalite standartları bakımından zayıf olan işletmelerdir. Bölgedeki yeşil sofralık zeytinlerin büyük bir kısmı bölge içerisinde tüketilmektedir. Son yıllarda Gemlik çeşidinin dikilişindeki artış ve Gemlik çeşidinin siyah sofralık olması nedeniyle, siyah salamura zeytin yapımına da geçilmiştir. Ancak, saha çalışmasında bölgede Gemlik çeşidinin fermentasyonunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilemediği, zeytinlerde yumuşama, kokma vb. kalite problemleri yaşandığı belirlenmiştir. Gemlik çeşidinin salamura edilmesinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle bu çeşit de yağ üretiminde kullanılmaktadır. Marmara bölgesinde yok yılı olduğu zamanlarda başta Hatay olmak üzere Doğu Akdeniz Bölgesinden salamura zeytin alımı gerçekleştirilmiş, ancak, bölgedeki zeytinlerin düşük kalitede olması nedeniyle düşük fiyattan alıcı bulmuştur.

Zeytinyağı üretimindeki yapıya benzer olarak sofralık zeytin üretiminde de işletmeler küçük ölçekli, hijyenik kurallara uyum göstermeyen ve kalite standartları bakımından zayıf olan işletmelerdir.

Yine salamura ürünlerdeki kalite problemleri nedeniyle başka bölgelerden gelen alıcılar özellikle Hatay ve Osmaniye illerinden ham zeytin almak ve bu ham zeytinleri kendi bölgelerinde işlemek yoluna gitmektedirler. Siyah sofralık zeytin arzının yüksek olduğu Bursa ve Akhisar'da zeytinin bol olduğu var yıllarında Doğu Akdeniz'e olan siyah zeytin talebinin ciddi anlamda düşmesi beklenmektedir.

Bölge genelinde sofralık zeytin hakkında veri elde etmek mümkün olmamıştır. Tarım İl Müdürlüklerine kayıtlı birkaç zeytin işletmesi bulunmakla birlikte bunların da bir kısmının aktif olmadığı ifade edilmiştir.

5. BÖLÜM

5. ZEYTİN BAHÇESİ TESİSİ ve ZEYTİN ÜRETİMİ

Temel Varsayımlar

Zeytin bahçesi tesisi ve üretim masrafları belirlenirken, üreticinin araziyi kiraladığı ve meyilsiz arazide üretim yaptığı varsayılmıştır. Meyilli arazilere zeytinlik kurulacağı zaman arazinin mutlaka teraslanması gerekmektedir. Teraslamanın maliyeti arazinin eğimine, büyüklüğüne ve şekline göre büyük oranda değişiklik gösterebilmektedir.

Zeytin fidanı dikimi; zeytinlik tesis edilecek arazi eğimi az, verimli bir arazi ise ağaçların gelişimi daha kuvvetli olacağı için dekara 25 fidan (7 x 7) dikilmesi tavsiye edilmektedir. Meyilli arazilerde ise dekara 33 fidan (6 x 6) dikimi yapılabilmektedir.

Zeytinlik tesisinde kullanılması gereken makinelerin teknik özellikleri, kapasite ve güçleri işletme ölçeğine ve eğimine göre değişecektir. Örneğin eğimli bir arazide kullanılacak traktörün beygir gücü, gübre serpme makinesi, ilaçlama makinesi vb. ekipmanların da çekileceği düşünülerek hesaplanmalıdır. Traktörler beygir güçlerine ve çeşitli özelliklerine göre 30.000 TL'den 300.000 TL'ye kadar değişen çok geniş bir fiyat aralığına sahiptir. Bu nedenle örnek tesis hesaplanmasında traktör, diskharrow, pulverizatör, yağlık zeytinler için silkleme makinesi vb. makinelerin kiralandığı varsayılmıştır. Buna karşılık, her zeytin işletmesinde bulunması gereken ve değeri arazi nevine bağlı olmayan budama bıçakları, testere, nacak, balta, kesim motoru ve zeytin eleme makinesi gibi alet-ekipmanlar sabit yatırım tutarında hesaba katılmıştır.

Örnek zeytin tesisinde 25 fidan dikileceği varsayılmıştır. Fidan fiyatları, devlet desteği ile 0,75 TL/adet olup, serbest piyasada 2,5 TL ile 3 TL arasında değişmektedir. 1 fidanın 3 TL'den satın alındığı varsayımı altında 1 dekarlık zeytinlik kuruluşunun sabit yatırım gideri Çizelge 36'da verilmiştir.

Çizelge 36. Zeytin Bahçesi Sabit Yatırım Tutarı (1 dekar)

Sabit Yatırım Kalemi	Tutar (TL)
Fidan bedeli	75
Dikim masrafı	165
Alet-Ekipman	4.700
Toplam Sabit Yatırım Bedeli	4.940

Bölge genelinde yeni tesis edilen zeytinliklerin büyük bir bölümünün Gemlik çeşidi olduğu dikkate alındığında özellikle bu çeşidi sofralık olarak değerlendirecek olan üreticilerin işletmelerinde zeytin tuzlama havuzu da yapmaları gerekmektedir. 10 dekar bir arazide 25 adet 15 yaşında ağacı olan bir üretici ağaç başına 15 – 20 kg salamura edilebilecek kalibrede zeytin üretebilmektedir (450 daneden düşük). Böyle bir işletme yılda yaklaşık 5000 kg salamura edilebilecek nitelikte zeytin üretebilmektedir. Bu işletmenin 3'er tonluk 3 havuza ihtiyacı olacaktır. Genel olarak zeytin havuzları 1,5 x 1,25 m ebatlarında ve 2,80 m derinliğinde olmaktadır. Üreticiler havuzların her birine farklı boylardaki ürünleri koymaktadır. Tek bir havuzun maliyeti ortalama 1500 TL'dir. Havuzların konulacağı binalar genellikle basit yapılar olmasına karşılık, pencerelerin karşılıklı olması, pencerelerinde sineklik bulunması, taban drenajının düzgün olması vb. hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Havuzların

bulunacağı binada zeytin eleme makinesi ve plastik kasaların konulacağı ayrıca zeytin dolumunun yapılacağı bir alana ihtiyaç bulunacaktır. Bu nedenle 5 ton zeytin üretimi olan bir üreticinin ihtiyaç duyacağı havuz binasının yaklaşık 100 m2 olması uygundur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, 100 m2 alanda kurulacak 3 havuzun maliyeti bina inşaat bedeli de dâhil aşağıdaki gibi olacaktır.

Bina inşaat gideri (IA grubu yapı)	= 8.000 TL
3 betonarme havuz	= 4 500 TL
Plastik kasa (50 adet)	= 350 TL
Toplam	= 12.850 TL

Zeytinliğin sofralık zeytin üreten bir işletme olması halinde havuz tesisinin amortismanı da işletmenin sabit giderlerine ilave edilecektir. 1 dekarlık bir işletmenin masrafları belirlendiği ve 1 dekarlık bir zeytinlik için havuz yapılmayacağı için bu amortisman kalemi masraflara dahil edilmemiştir. Sabit işletme gideri kaleminde verilen amortisman tutarı zeytinliğe ait amortisman bedelidir. Vergi Usul Kanununa dayanarak Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen faydalı ömür listesine göre zeytinliklerin ekonomik ömrü 50 yıl olarak belirlenmiştir. Zeytinliklerin değeri; mevkii, yaşı, verimi vb. faktörlere göre değiştiği için amortisman hesabında kullanılan zeytinlik değerinin bulunmasında ülke genelinde ve bölgede satışa sunulan ve alım – satımı yapılan 57 farklı zeytinliğin ortalama satış bedeli kullanılmıştır.

Çizelge 37. 1 Dekar Yağlık Zeytinlik İşletme Masrafları

Masraf Kalemleri	1. yıl	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Sabit Masraflar										
Arazi Kirası	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Amortisman	1270	1270	1270	1270	1270	1270	1270	1270	1270	1270
Genel İdare Gideri	250	250	250	250	250	250	250	250	250	250
Sabit Masraflar Toplamı	1620	1620	1620	1620	1620	1620	1620	1620	1620	1620
Değişen Masraflar										
Toprak İşleme	75	75	75	75	75	75	75	75	75	75
Gübre ve gübreleme işçiliği	50	25	25	50	70	75	90	90	90	90
İlaç ve ilaçlama işçiliği	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
Sulama ve sulama işçiliği	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Mazot	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Budama				35	45	50	80	80	80	80
Hasat							105	130	150	170
Nakliye							15	20	25	25
Bakım-Onarım	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Beklenmeyen Giderler (%10)	25	22,5	22,5	28,5	31,5	32,5	48,95	52	54,5	56,5
Değişen Masraflar Toplamı	250	225	225	285	315	325	490	520	545	565
Toplam Masraf	1870	1845	1845	1905	1935	1945	2110	2140	2165	2185

Örnek işletmenin sofralık zeytin üreten bir işletme olması durumunda havuz maliyeti işletme büyüklüğüne göre farklılık göstereceği için, örnek işletme yağlık zeytin üreten bir işletme olarak tasarlanmıştır. Bu durumda 1 dekar zeytinliğe ait işletme masrafları Çizelge 37’de verilmiştir.

Ekonomik teoriye göre bir işletmenin en azından masrafını karşılayacak geliri elde etmesi gerekmektedir.

TM = TG (TM: toplam masraf; TG toplam gelir)

İşletmenin ne kar ne de zarar ettiği üretim hacmi (X) başabaş noktası olarak ifade edilmektedir. Bu noktada işletme gelirleri ile işletme masrafları birbirine eşittir. İşletme kar elde etmek istiyorsa mutlaka bu değer üzerinde yatırım yapılmalıdır.

Bir işletmenin toplam masrafı (TM); sabit masrafları ile değişen masraflarının toplamına eşittir. Sabit masraflar (s), birim ürün çıktısı için yapılması gereken değişen masraf ise (d) ile gösterilecek olursa;

TM = s + d.X olacaktır. (X; üretim miktarı)

İşletmeye ait gelirler ise üretim miktarı ile ürünün piyasadaki satış fiyatının çarpımına eşit olacaktır;

TG =fx.X (X; üretim miktarı, fx ; birim ürünün satış fiyatı)

Bu durumda; TM=TG eşitliği formülize edilecek olursa işletmenin başabaş noktasını veren üretim hacmi (X), aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

$$X = \frac{s}{(fx-d)}$$

1 yaşında fidan dikimi yapılan bir zeytinlikte 10. Yılda ağaç başına 30 kg zeytin alındığı varsayımı altında, başa baş noktasının hesabı;

Sabit masraf (s) = 1620 TL

25 ağaç x 30 kg = 750 kg /da

Birim başına düşen değişen masraf (d) = 565 TL/750 kg = 0,75 TL/kg

Yağlık zeytin satış fiyatı (fx)= 0,95

Başabaş noktası = 1620 / (0,95 – 0,75)

Başabaş noktası = 8100 kg

Bir zeytin bahçesinde başa baş noktası 8100 kg olduğuna göre, 1 dekar alandan 750 kg zeytin alındığında, işletmenin en az (8100/750 = 10,8) 10,8 dekar olması gerekmektedir. Bunun anlamı yaklaşık 11 dekar zeytinliği olan bir üretici başa baş noktasında kalacak ve ne kar ne de zarar edecektir. Üreticinin kara geçmesi için 11 dekarın üzerinde bir işletme genişliğine sahip olması gerekmektedir. Bakım koşulları masrafları etkileyeceği için, bakım masraflarına, verime, piyasa fiyatına ve işletmenin sofralık ya da yağlık zeytin üretmesine göre bu değer değişkenlik gösterecektir.

6. BÖLÜM

6. SÜREKLİ SİSTEM ZEYTİNYAĞI ÜRETİM TESİSİ KURULUŞU

Temel Varsayımlar

Zeytinyağı üretiminde zeytinlerin sıkılması işlemi geleneksel (klasik) sistemler olarak bilinen hidrolik presler (sulu sistem) ve süper presler (kuru sistem) ya da modern sistem olarak bilinen santrifüjlü presler (sürekli – kontinü yöntem) ile gerçekleştirilmektedir. Örnek tesis çalışmasında işletmenin kontinü sistem ile çalıştığı varsayılmıştır. İşletmeye gelen zeytinin kalitesi zeytinyağının kalitesini ciddi anlamda etkilemekle birlikte, standart zeytin kullanıldığı varsayımı altında, modern sistemlerde (kontinü) elde edilen zeytinyağları diğer sistemlerdekilere göre daha kaliteli olup, bu sistem daha verimli çalışmaktadır.

Kontinü (sürekli) yöntemde presin yerini santrifüj (dekantör) almaktadır. Üretim sırasında kullanılan dekantöre bağlı olarak iki proses tanımlanmaktadır:

3-fazlı üretim sistemi: Bu üretim sisteminde proses suyu kullanılmaktadır. Proses sonrasında yağ, atıksu (karasu) ve katı kısım (pirina) olmak üzere üç faz oluşmaktadır. Bu proseste önemli miktarlarda proses suyu eklenmektedir. Bu sebeple, büyük hacimlerde (pres prosesinden 2-3 kat fazla) atıksu (karasu) oluşmaktadır.

2-fazlı üretim sistemi: Bu sistemde üretim boyunca proses suyu eklenmemektedir. Proses sonrasında yağ ve pirina olmak üzere iki faz oluşmaktadır. Bu sistem ekolojik olarak oldukça caziptir, çünkü sıvı faz (karasu) oluşmamaktadır. Karasuyun büyük bir bölümü prina ile birlikte açığa çıkmaktadır. Oluşan katı faz % 50-60 su, % 2-3 yağ içermektedir. 2 fazlı üretim sisteminde karasu daha az açığa çıktığı için çevre açısından tercih edilen bir sistemdir (Oktav ve Şengül 2003).

Örnek tesis, ülke genelinde modern kontinü sistem tesislerde yaygın kullanılan 60 ton/gün zeytin işleme kapasitesine göre dizayn edilmiş ve hesaplanmıştır. Tesis 2 fazlı üretim sistemi ile çalışacak şekilde düşünülmüştür.

Zeytinyağı işletmelerinin genel çalışma prensibi üreticiler tarafından getirilen zeytinleri sıkarak sıkma ücreti almak ya da ücret karşılığı belli bir miktar zeytinyağını almak şeklindedir. Bazı bölgelerde buna "hak alma" adı da verilmektedir. Bazı zeytinyağı işletmeleri aynı zamanda kendi namına zeytin alımı yaparak, şirket adına zeytinyağı üretimi de gerçekleştirmektedir. Zeytinyağı işleme tesisinin söz konusu üç yöntemi de kullanarak çalışacağı varsayılmıştır.

Bölgede işlenen zeytinin çeşidine göre randıman %18 ile %33 arasında değişebilmektedir. Genel olarak 1 kg zeytinden %20 oranında zeytinyağı, %50 oranında prina elde edilmekte, geri kalan %30'luk kısım ise karasu olarak çıkmaktadır. Örnek fizibilite çalışmasında bu ortalama değerler kullanılacaktır.

Tesis Kapasitesi

Kuruluş Kapasitesi : Günde 60 ton yağlık zeytin işleme

Kampanya süresi : 90 gün (Kasım başı – Ocak sonu)

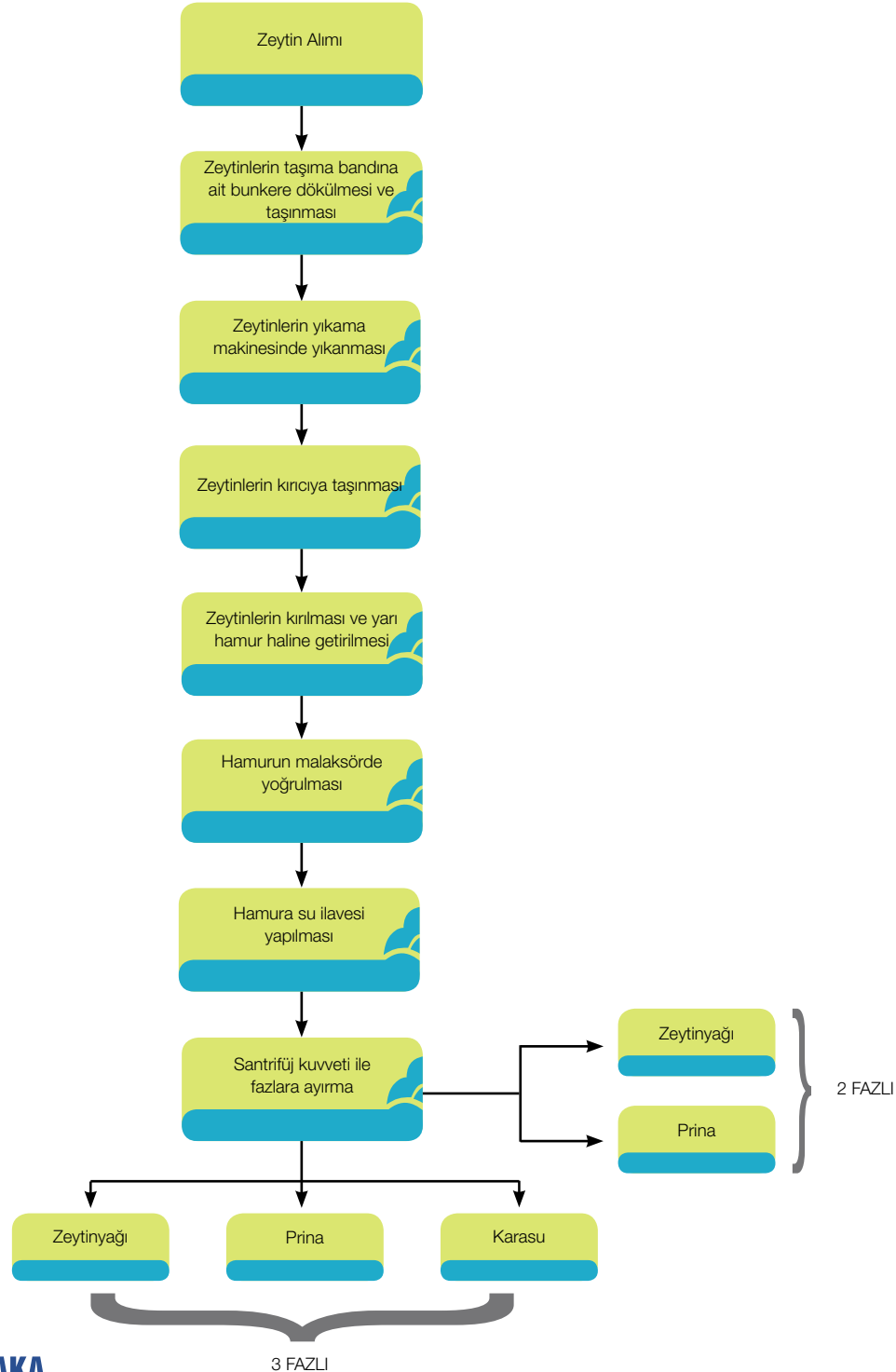
Fiili Üretim kapasitesi : 45 ton/gün yağlık zeytin işleme (24 saat)

Zeytinyağı fabrikaları sezonluk üretim yaptıkları için, kapasite kullanım oranları düşüktür. Sektör genelindeki kapasite kullanım oranı %13 ile %65 arasında değişmektedir (Genç 2004). Zeytinyağı tesislerinin en fazla zeytin alımı yaptığı ve en yoğun çalıştığı dönem Aralık ayıdır.

Zeytinyağı sektöründe dual bir yapı mevcuttur. Bir taraftan sayıca fazla olan küçük ve orta ölçekli işletmeler, diğer yanda ise sayıca az ancak kapasite bakımından oldukça büyük olan ve pazara hakim işletmeler bulunmaktadır. Ülkemizde 20 -30 ton/gün kapasiteli zeytinyağı işletmeleri genellikle butik tip üretim yapan küçük ölçekli işletmelerdir. Ticari anlamda üretimde bulunan işletmelerin ölçekleri 60 – 80 ton/gün arasında değişmektedir. 100 – 150 ton kapasiteli işletmeler ise holding işletmeleri ya da kooperatif işletmeleri hariç tutulduğunda büyük ölçekli işletmeler olarak kabul edilmektedir ve sayıları azdır. Tariş, Kırlangıç vb. bazı üretici örgütleri ve holding kuruluşlara ait işletmeler ise sektörde birkaç tane olup, kapalı alanları 10.000 – 26.000 m2 arasında, üretim kapasiteleri ise 40.000 – 50.000 ton arasında değişmektedir. Söz konusu büyük ölçekli işletmelerin aynı zamanda rafinerileri de bulunmaktadır.

Kontinü Sistem Zeytinyağı Tesisi Üretim Aşamaları

1. Zeytinler, Zeytin Taşıma Bandına ait bunkere dökülür ve yıkama makinesine taşınır.
2. Önce yapraklarından arındırılan zeytinler daha sonra etine zarar verilmeden Zeytin Yıkama Makinesinde yıkanır.
3. Kırıcı Helezonu bunkerine dökülen zeytinler kırıcıya taşınır.
4. Kırıcıda, zeytinler kırılarak yarı hamur haline gelir.
5. Yarı hamur, Malaksör Grubunda operatör tarafından belirlenen zaman ve sıcaklıkta yoğrularak yağ elde edilmesi için hazır hale getirilir.
6. Hamur Pompası yardımıyla hamur dekantöre pompalanır.
7. Hamura su ilavesi Debimetre ile gerçekleşir.
8. Zeytin hamuru Dekantör Santrifüjde santrifüj kuvvetlerinin etkisinde fazlarına ayrılarak zeytinyağı, karasu ve pirina (3 faz) veya zeytinyağı ve pirina (2 faz) elde edilir.
9. Dekantör önünde yer alan Vibrasyon Eleği ile yağ ve karasu küçük partiküllerden arındırılır.
10. Yağ Pompası, yağı separatör dinlenme tankına gönderir. Pirina ise Yatay ve Dikey Pirina Helezonları tarafından fabrikanın dışına taşınır.
11. Zeytinyağı, Santrifüj Separatörde küçük partiküllerinden ayrılarak tüketime hazır hale gelir.
12. Zeytinyağı Pompalı Yağ Kabı ile istenen yere sevk edilir.

Sabit Yatırım Tutarı

Bölge potansiyeli dikkate alındığında, 60 ton/gün kapasiteli bir işletmenin ilerleyen dönemde yetersiz kalması mümkündür. Bununla birlikte, bölgenin zeytin üretimindeki gelişmelerine paralel olarak zeytinyağı işleme tesislerinin sayısında bir artış olması da beklenmektedir. Zeytin kampanya döneminin kısa olması, bölgedeki periyodisitenin şiddetli olması ve ilerleyen dönemlerde zeytinyağı işleyen rakip firmaların çoğalması ihtimali gibi nedenlerle Bölgede 100 – 150 ton kapasiteli ya da bu kapasitenin üzerinde bir tesis kurulması ekonomik olmayacaktır. İşletmenin 3 ay dışında atıl kalacak olması kapasite kullanım oranının düşük olmasına, dolayısıyla da ölçek ekonomilerinden faydalanılmamasına neden olacaktır.

Alternatif olarak aynı işletmeyi 60 ve 40 tonluk iki ayrı makinenin yerleştirilebileceği gibi dizayn etmek mümkündür. Böyle bir tasarımda 3 ünite bulunacaktır.

1. Ünite; Zeytinyağı Sıkım Ünitesi; 60 ve 40 tonluk iki ayrı makineden oluşmaktadır. 60 tonluk makine başlangıçta, 40 tonluk makine ise hemen veya daha sonraki yıllarda alınabilir. Önemli olan fabrika inşaatı yapılırken makinelerin altyapısının bitirilmiş ve hazır hale gelmiş olmasıdır.
2. Ünite; 5 adet, 5 ton kapasiteli zeytinyağı depolamasına uygun özellikte Yağ Depolama Ünitesidir. 25 tonluk kapasite başlangıç için uygun olup bu kapasite ileride artırılabilir.

3. Ünite; Toprak ve Kâğıt Filtre dâhil dolun için gerekli olan diğer makine ekipmanlardan oluşan orta ölçekli dolun ünitesidir. Bu ünite tesisin uzun yıllar gereksinimini karşılayabilir (Ülgen 2011).

Sadece 60 ton/gün kapasiteli bir işletme dikkate alındığında makineler için 200 m2 lik bir alan yeterli olmakla birlikte (Şekil 2), tesisin ilerleyen dönemlerde 100 ton/gün kapasiteli bir hale gelebilmesi için gerekli alan 450 m2 olarak planlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 2 ve Şekil 3’de yer alan mekânların bir kısmı gıda üretim izni, Gayri Sıhhi Müessese (GSM) Belgesi, İşyeri açma ve Çalışma izin Belgesi vb. alınması sırasında yetkili birimlerce istenilen alanlardır. Zeytinyağı tesislerinin önce Yapı İzinleri (İnşaat Ruhsatı) ile başlayan bir dizi ruhsat, izin ve belge alınması süreçleri vardır. Zeytinyağı üretimi sırasında açığa çıkan Prina ve Karasu özellikle Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Belgesi alımında zorluk yaratmaktadır. Bu konular da yatırım yeri seçilirken göz önüne alınması gereken önemli konulardır (Ülgen 2011).

Tesise ait sabit yatırım tutarı Çizelge 38’de verilmiştir. Söz konusu sabit yatırım tutarı 60 ton/gün zeytin işleme kapasitesinde çalışacak bir işletmeye göre hesaplanmıştır. Zeytinyağı işleme tesisinin kurulacağı binaya ait inşaat maliyeti 28 Nisan 2011 tarih 27918 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Mimarlık ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında Kullanılacak 2011 yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkındaki Tebliğ dikkate alınarak hesaplanmıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığının sınıflandırmasına göre tesis III. Sınıf B Grubu yapı kapsamında değerlendirilmiştir.

Çizelge 38. Zeytinyağı Üretim Tesisi Sabit Yatırım Tutarı

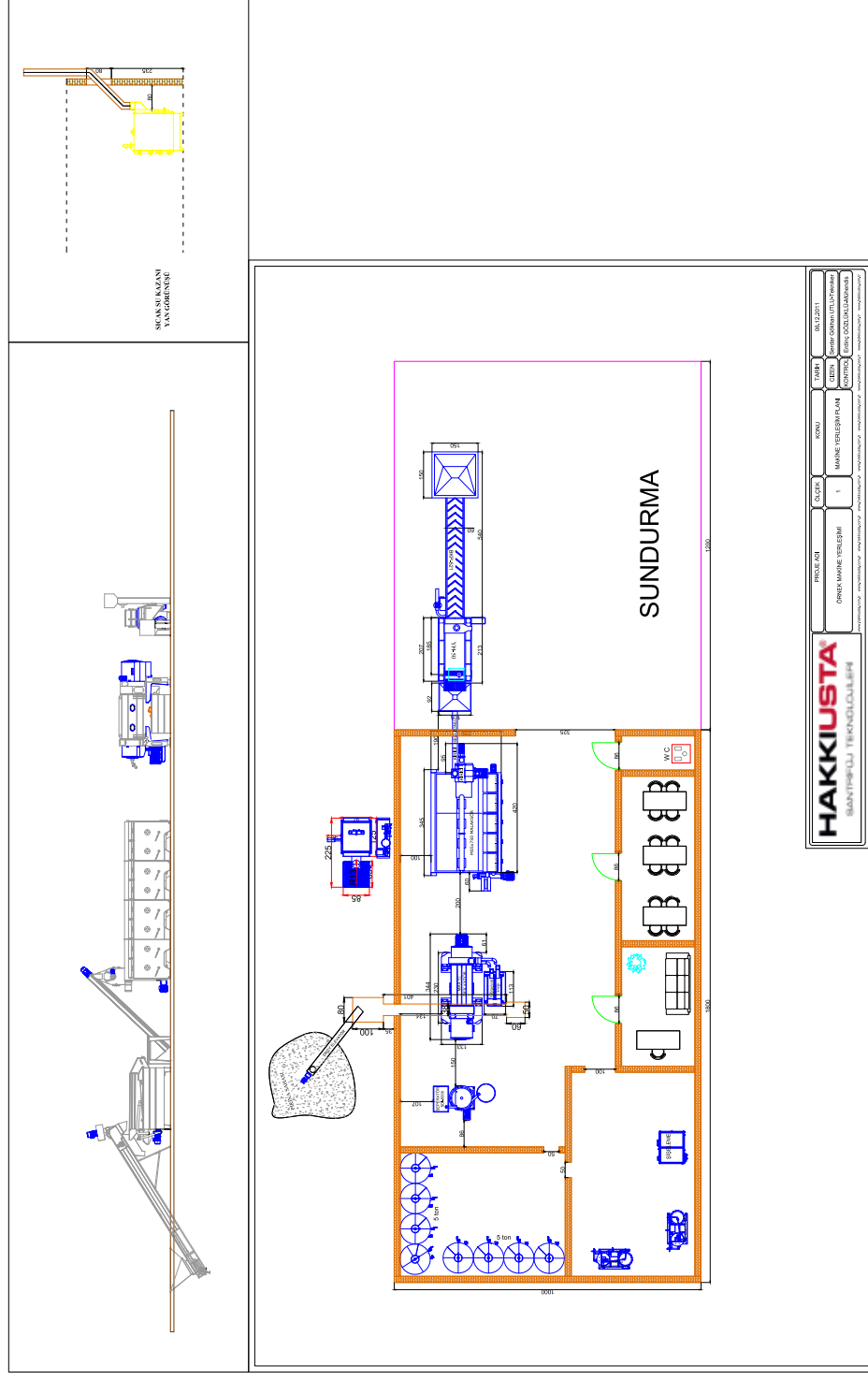
Harcama Kalemi	Harcama Tutarı (TL)
Bina inşaat maliyeti	254.250
Bina içinin gıda işletmesine uygun hale getirilmesi	25.000
Elektrik/Trafo/Su Altyapı	15.000
Ruhsat ve diğer işlemler	58.000
Makinelerin nakliyesi	2.000
Sürekli sistem makine donanımı	545.750
Ofis demirbaşları	10.000
Taşıt aracı	70.000
Yağ tankları	30.680
Toplam Sabit Yatırım Gideri	1.010.680

Çizelge 39. Zeytinyağı Üretim Tesisi Makineleri

Makine Tanımı	Özellik	Adet
Zeytin Taşıma Bandı	Paslanmaz çelik + FDA beyaz bant	1
Zeytin Yıkama Makinesi	Paslanmaz çelik + Hidropnömatik sistem + yaprak temizleyici	1
Temizleme - Yıkama Ünitesi Elektrik Panosu		1
Kırıcı Elevatörü ve Bunkerı	Paslanmaz çelik	1
Kırıcı	22 kW Hareketli elek - çekiç tipi, paslanmaz çelik	1
Malaksör	750 kg x 5 gözlü modüler sistem, Hassas sıcaklık ayarı için bilgisayar kontrollü	1
Debimetre		1
Hamur Pompası;	Elektronik hız kontrolü	1
Dekantör	(2 veya 3 faz çalışabilme olanağı); elektronik hız kontrolü, paslanmaz çelik tambur grubu, özel tasarım helezon, elektromanyetik kavrama	1
Vibrasyon eleği	Paslanmaz çelik, titreşimli	1
Yatay Pirina Helezonu	Helezon yaprakları paslanmaz çelik	1
Dikey Pirina Helezonu	Helezon yaprakları paslanmaz çelik	1
Yağ Pompası		1
Dinlenme Tankı	Tekli, paslanmaz çelik	1
Seperatör	Elektronik hız kontrolü, paslanmaz dövme çelik tambur grubu, özel tasarım temizlemeli tambur	1
Pompalı Yağ Kabı		1
Ana Kumanda Panosu	Manuel kumanda	1
Isıtma Kazanı	150000 kkal/sa, otomatik yakıt beslemeli	1
Isı Eşanjörleri - Su Yumuşatma Cihazı - Pompalar		1
Isıtma Kazanı Elektrik Panosu		1
Toplam KDV Hariç Fiyat		185.000 Euro

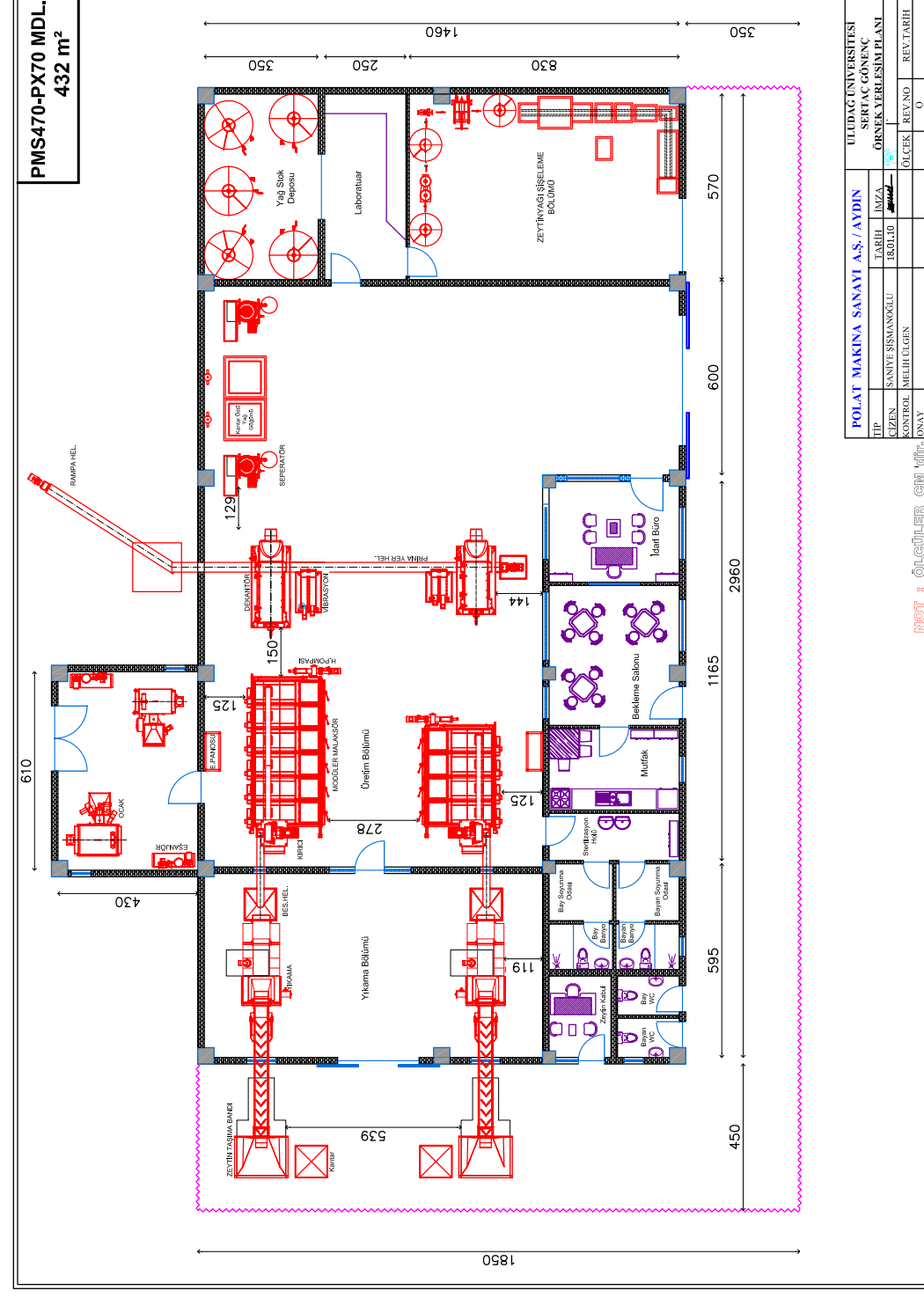
Kaynak: Dilekçen, K., 2011. Hakkıusta Oğulları Makine Sanayi Ltd. Şti., Aydın.

Şekil 2. 60 ton/gün Kapasiteli Zeytinyağı İşleme Tesisi Yerleşim Planı

Kaynak: Diteklen, K., 2011. Hakkıusta Oğulları Makine Sanayi Ltd. Şti., Aydın.

Şekil 3. 60 ton/gün + 40 ton/gün Kapasiteli Zeytinyağı İşleme Tesisi Yerleşim Planı

Kaynak: Şişmanoğlu, S. ve Ügen M., 2011. Polat Makine Sanayi A.Ş., Aydın.

Örnek zeytinyağı tesisinde betonarme tesis binası giderine ek olarak, tesisin gıda işletmeleri için uygun hale getirilmesine yönelik bina içi harcamaların da yapılması gerekmektedir (fayanslar, drenaj kanalları vb.). İşletmeye ait makine donanım bedeli 2011 yılı için Hakkıusta Oğulları Sanayi ve Ltd. Şti. tarafından hazırlanmıştır. Makine bedelinin TL'a dönüştürülmesinde 1 euro = 2,5 TL olarak alınmıştır. Makine donanımının bedeline %18 KDV ilave edilmiştir. Makine bedeline montaj, devreye alma ve makine eğitim bedelleri de dâhildir.

İşletme Masrafları

Projeye ait işletme giderleri Çizelge 40'da gösterilmiştir. Örnek tesis kuruluşunda işletmenin %100 öz sermaye ile kurulduğu herhangi bir kredi anapara ve faiz ödemesinin olmadığı varsayılmıştır.

İşletme masrafları hesaplanırken, işletmenin yılsonuna stok bulundurmadığı, yıl içerisinde alacaklarının ve borçlarının dengede kaldığı varsayılmıştır. Normal şartlar altında bütün zeytinyağı fabrikaları stoklu çalışmaktadır. Ancak stok miktarı ve stok devir hızı işletmeden işletmeye ciddi anlamda değişmektedir. İşletme kapasitesi, pazarın yapısı, yöneticilik ve pazarlama kabiliyeti stok miktarını etkileyen en önemli faktörlerdir. Stok miktarı ve stok devir hızı direkt olarak işletmenin yıl içerisindeki nakit akışlarına ve işletme sermayesi ihtiyacına etki yapmaktadır. Gerçek bir işletme planlanırken, geçmiş dönem stok miktarlarının ve stok devir hızının ortalaması ileriye dönük hesaplamalarda mutlaka dikkate alınmalıdır. Bütün hesaplamalar, aynı ölçekte çalışan değişik zeytinyağı tesisleri ile yüz yüze görüşme yapılarak toplanan verilerin ortalamasının alınması suretiyle yapılmıştır.

İşletmenin öncelikle sabit işletme giderleri belirlenmiştir. Projeye ait sabit masrafların hesabında işletme kirası, daimi personel giderleri, amortismanlar, ve genel idare giderleri dikkate alınmıştır. İşletmenin kira bedeli, bölgede 450 m2 büyüklüğünde bir işleme tesisi için ödenecek emsal kira bedelinden hareketle belirlenmiştir.

Amortisman tutarı, Vergi Usul Kanununda belirtilen oranlar üzerinden hesaplanmıştır. Vergi Usul Kanununun 315 inci maddesinde 5024 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle uygulama değişikliğine gidilerek standart oran uygulaması yerine, amortisman oranlarının iktisadi kıymetlerin faydalı ömürleri dikkate alınmak suretiyle Maliye Bakanlığınca belirleneceği yönünde düzenleme yapılmıştır. Söz konusu değişikliğe dayanılarak, her bir yatırım kaleminin ekonomik ömrüne göre doğru hat metodu kullanılarak amortisman oranları hesaplanmıştır. Amortismanların hesaplanmasında inşaat yatırımı için 50 yıl, makineler ve bina içi düzenlemeler için 15 yıl, yardımcı tesisler için 10 yıl, ofis demirbaşları ve binek araçlar için 5 yıl ekonomik ömür kullanılmıştır. Söz konusu ekonomik ömürler Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan çizelgeden alınmıştır.

Daimi personel giderinin belirlenmesinde, günde 60 ton zeytin işleyen bir işletmede 1 idari personel ve 3 işçi çalışmasının yeterli olduğu varsayılmıştır. Sezonda 2 işçiye daha ihtiyaç duyulmakta, bu işçiler de geçici olarak istihdam edilmektedir. Daimi personelden idari personelin işletmeye maliyeti 2000 TL/ay olup, işçiler asgari ücretle çalışmaktadır. 2011 yılı, 16 yaşından büyük işçilerin asgari ücretinin SSK primi ve işveren işsizlik sigorta fonu ile birlikte işverene maliyeti 1016,95 TL/ay'dır. Hesaplamalara göre işletmenin yıllık daimi personel gideri 60.610,2 TL'dir.

Genel yönetim giderlerinin içine işletmenin sadece idari kısmının elektrik – su giderleri, telefon ve kırtasiye giderleri dahil edilmiştir.

Çizelge 40. Zeytinyağı Üretim Tesisi İşletme Masrafları

GİDERLER	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
Sabit İşletme Giderleri										
İşletme Kirası	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00
Daimi Personel	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20	60.610,20
Amortismanlar	62.158,00	62.158,00	62.158,00	62.158,00	62.158,00	47.158,00	47.158,00	47.158,00	47.158,00	47.158,00
Genel Yönetim	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00
Sabit Masraflar Toplamı	142.268,20	142.268,20	142.268,20	142.268,20	142.268,20	127.268,20	127.268,20	127.268,20	127.268,20	127.268,20
Değişen İşletme Giderleri										
Hammadde	1.900.000,00	2.185.000,00	2.308.500,00	2.375.000,00	2.375.000,00	2.375.000,00	2.375.000,00	2.375.000,00	2.375.000,00	2.375.000,00
Yardımcı Madde ve Malzeme	73.059,84	84.018,82	88.767,71	91.324,80	91.324,80	91.324,80	91.324,80	91.324,80	91.324,80	91.324,80
Elektrik, Su, Yakt	21.000,00	23.000,00	24.500,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00	25.000,00
Geçici İşçilik	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60	8.135,60
Bakım-Onarım	2.500,00	3.000,00	3.500,00	4.000,00	4.000,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00
Satış/Pazarlama	8.500,00	9.000,00	9.500,00	11.000,00	11.000,00	11.000,00	11.000,00	11.000,00	11.000,00	11.000,00
Karasa Artırma Gideri	7.500,00	8.500,00	9.000,00	9.500,00	9.500,00	9.500,00	9.500,00	9.500,00	9.500,00	9.500,00
Beklenmeyen Giderler (%1)	20.206,95	23.206,54	24.519,03	25.239,60	25.239,60	25.214,60	25.214,60	25.214,60	25.214,60	25.214,60
Değişen Masraflar Toplamı	2.040.902,39	2.343.860,96	2.476.422,34	2.549.200,00	2.549.200,00	2.546.675,00	2.546.675,00	2.546.675,00	2.546.675,00	2.546.675,00
TOPLAM İŞLETME MASRAFLARI	2.183.170,59	2.486.129,16	2.618.690,54	2.691.468,20	2.691.468,20	2.673.943,20	2.673.943,20	2.673.943,20	2.673.943,20	2.673.943,20

İşletmenin değişen masraflarının hesaplanmasında aşağıdaki yaklaşımlar kullanılmıştır.

Hammadde alımında ve işletme gelirlerinin hesaplanmasında Çizelge 41'de verilen yaklaşım kullanılmıştır. Temel varsayımlarda da açıklandığı üzere, işletme üç tip alım yapacaktır. İşletmenin toplam zeytin girişinin %60'ının şirket namına yapıldığı, %40'ının ise üretici tarafından teslim edildiği varsayılmıştır. Üretici teslimi yağların büyük bir çoğunluğunun sıkım bedelinin ödenerek üretici tarafından alındığı, hak bırakmanın daha az olduğu tespit edilmiştir. Bölge genelinde zeytinyağı tüketiminin yüksek olması nedeniyle özellikle zeytinlikleri küçük olan işletmeler aile ihtiyaçlarını karşılamak ve etraflarında oluşmuş olan dar bir çevrede zeytinyağlarını satmak amacıyla sıkım ücretini ödeyerek yağlarını almayı tercih etmektedirler. Üreticiler bir anlamda kendi mikro pazarlarını yaratarak, üretimlerini kendilerine daha yüksek gelir getirecek şekilde değerlendirmektedir.

Üretici teslimi zeytinlerin %80'inin sıkım bedelinin ödendiği, %20'sinden de hak alındığı varsayılmıştır.

Bölge genelinde yağlık zeytin 0,8 – 1,1 TL/kg arasında değişmektedir. Örnek tesis için hammadde alımının 0,95 TL/kg'dan yapıldığı düşünülmüştür.

Çizelge 41. İşletmenin Hammadde Alım ve Üretim Miktarı (ton)

	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
Toplam Zeytin Girişi	3.333	3.833	4.050	4.167	4.167	4.167	4.167	4.167	4.167	4.167
Zeytin alımı (işletme)	2.000	2.300	2.430	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Üretici teslimi	1.333	1.533	1.620	1.667	1.667	1.667	1.667	1.667	1.667	1.667
• sıkım (%80)	1.067	1.227	1.296	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333
• hak (%20)	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
İşletme namına üretilen zeytinyağı (ton)	400	460	486	500	500	500	500	500	500	500
Toplam zeytinyağı üretimi (ton)	403	463	489	503	503	503	503	503	503	503
• Ambalajlı zeytinyağı (%40)	161	185	196	201	201	201	201	201	201	201
• Dökme zeytinyağı (%60)	242	278	294	302	302	302	302	302	302	302
Prina Üretimi	1.667	1.917	2.025	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083

Yardımcı madde masrafının hesabında işletmenin kullandığı ambalaj tutarı dikkate alınmıştır. Ambalaj masraflarının hesabında ülke genelinde en yaygın kullanılan cam, pet ve teneke ambalajlar dikkate alınmıştır. İşletmenin ambalajlı üretiminin %10'unu 1 lt'lik cam şişelerde, %60'ını 1 lt'lik pet şişelerde ve %30'unu da 5 lt'lik teneke kutularda sattığı varsayılmıştır. Cam şişe kdv dahil fiyatı; 0,66 TL/adet, pet şişe 0,38 TL/adet, teneke ise 1,4 TL/adet'dir. Tüm ambalajlarda %20 fire olacağı varsayımı altında yedek alım bedeli de hesaplanmıştır.

Elektrik-su ve yakıt giderleri emsal işletmelerin giderlerinden hareketle hesaplanmıştır. İşletmenin elektrik-su gideri sezonda 6.000 TL/ay olup, yakıt giderine zeytin alım ve pazarlama hizmetleri esnasında kullanılan taşıtların mazot gideri dahil edilmiştir. İşletmenin buhar elde edilmesinde kullanılan yakıtı kuru pirina olup, tonu 170 TL'e temin edilmektedir. Elektrik-su ve yakıt giderleri işletme kapasitesindeki gelişmelere paralel olarak revize edilmiştir.

Geçici işçilik bedelinin hesabında 2 işçinin asgari ücretten 3 ay, zeytin alımının en yoğun olduğu Aralık ayında ilave 1 kişinin 1 ay istihdam edildiği varsayılmıştır. Diğer masrafların hesabında da incelenen işletmelerin masraflarından yola çıkılmıştır.

İşletme gelirleri Çizelge 42'de verilmiştir. İşletme gelirlerinin hesabında Çizelge 41'deki üretim miktarlarından hareket edilmiştir. Ambalajlı ürünlerin birim satış fiyatları cam, pet ve teneke olmasına göre değişmekte olup, hesaplamada bunların üretim miktarları ile ağırlıklandırılmış ortalama fiyatı dikkate alınmıştır.

Çizelge 42. Zeytinyağı Üretim Tesisi Gelirleri

Yıllar	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
A- Satış Miktarı (ton/yıl)										
Zeytinyağı (ambalajlı)	161	185	196	201	201	201	201	201	201	201
Zeytinyağı (dökme)	242	278	294	302	302	302	302	302	302	302
Prina	1.667	1.917	2.025	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083	2.083
Zeytinyağı sıkım	1.067	1.227	1.296	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333	1.333
B- Birim Fiyatı (TL/ton)										
Zeytinyağı (ambalajlı)	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250	6.250
Zeytinyağı (dökme)	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300
Prina	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Zeytinyağı sıkım	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
C- Satış Geliri (Ciro) (AXB)										
Zeytinyağı (ambalajlı)	1.006.667	1.157.667	1.223.100	1.258.333	1.258.333	1.258.333	1.258.333	1.258.333	1.258.333	1.258.333
Zeytinyağı (dökme)	1.280.480	1.472.552	1.555.783	1.600.600	1.600.600	1.600.600	1.600.600	1.600.600	1.600.600	1.600.600
Prina	58.333	67.083	70.875	72.917	72.917	72.917	72.917	72.917	72.917	72.917
Zeytinyağı sıkım	106.667	122.667	129.600	133.333	133.333	133.333	133.333	133.333	133.333	133.333
Toplam Satış Geliri (Ciro)	2.452.147	2.819.969	2.979.358	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183

İşletmeye ait gelir –gider değerleri ve vergilendirilmiş kar, vergi tutarı ve vergilendirme sonrası kar ile birlikte çizelge 43'de verilmiştir. İşletmenin yıllar itibarıyla net nakit akışları ve geri ödeme süresini gösteren veriler ise Çizelge 44'de sunulmuştur.

Çizelge 43. Zeytinyağı Üretim Tesisi Gelir - Gider Tablosu

Gelir Gider Tablosu (TL)										
	1 Yıl	2 Yıl	3 Yıl	4 Yıl	5 Yıl	6 Yıl	7 Yıl	8 Yıl	9 Yıl	10 Yıl
I. Gelirler	2.452.147	2.819.969	2.979.358	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183
1. Satışlardan Elde Edilen Gelir	2.452.147	2.819.969	2.979.358	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183
2. Diğer Gelirler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
II. Giderler	2.183.171	2.486.129	2.618.691	2.691.468	2.691.468	2.673.943	2.673.943	2.673.943	2.673.943	2.673.943
İşletme Kirası	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000
Daimi Personel	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610	60.610
Genel Yönetim	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Hammadde	1.900.000	2.185.000	2.308.500	2.375.000	2.375.000	2.375.000	2.375.000	2.375.000	2.375.000	2.375.000
Yardımcı Madde ve Malzeme	73.060	84.019	88.768	91.325	91.325	91.325	91.325	91.325	91.325	91.325
Elektrik, Su, Yakıt	21.000	23.000	24.500	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Geçici İşçilik	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136	8.136
Bakım-Onarım	2.500	3.000	3.500	4.000	4.000	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Satış/Pazarlama	8.500	9.000	9.500	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000
Karasa Arıtma Gideri	7.500	8.500	9.000	9.500	9.500	9.500	9.500	9.500	9.500	9.500
Beklenmeyen Giderler (%1)	20.207	23.207	24.519	25.240	25.240	25.215	25.215	25.215	25.215	25.215
Amortisman	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158
III. Vergilendirme Öncesi Kar (I - II)	268.976	333.840	360.668	373.715	373.715	391.240	391.240	391.240	391.240	391.240
IV. Vergi İndirimi ve İstisnalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
V. Vergiler [(III-IV)* % Vergi Oranı]	53.795	66.768	72.134	74.743	74.743	78.248	78.248	78.248	78.248	78.248
VI. Vergilendirme Sonrası Kar (III - V)	215.181	267.072	288.534	298.972	298.972	312.992	312.992	312.992	312.992	312.992

Çizelge 44. Zeytinyağı Üretim Tesisi Net Nakit Akışları ve Geri Ödeme Süresi

Gelir-Gider (TL)	YILLAR										
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yatırım Giderleri	1.010.680										
Proje Gelirleri	2.452.147	2.819.969	2.979.358	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183	3.065.183
Proje Giderleri	2.183.171	2.486.129	2.618.691	2.691.468	2.691.468	2.673.943	2.673.943	2.673.943	2.673.943	2.673.943	2.673.943
Net Nakit Akışı	-1.010.680	268.976	333.840	360.668	373.715	391.240	391.240	391.240	391.240	391.240	391.240
Vergilendirilmiş Kar	215.181	267.072	288.534	298.972	298.972	312.992	312.992	312.992	312.992	312.992	312.992
Amortismanlar	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158	62.158
Kullanılabilir Fonlar	277.339	329.230	350.692	361.130	361.130	360.150	360.150	360.150	360.150	360.150	360.150
Kümülatif Toplam	277.339	606.568	957.261	1.318.391	1.679.521	2.039.671	2.759.971	3.120.121	3.480.271	3.861.511	4.252.751

Örnek Yatırımın Mali Değerlendirmesi

Projenin değerlendirilmesi aşamasında yapılan paranın zaman değerini dikkate alan karlılık hesaplarında önemli hususlardan bir tanesi hesaplamalarda kullanılacak iskonto oranının seçimidir. Bu hesaplamalarda kullanılan iskonto oranı sermaye maliyetinin altında olmamalıdır. Yatırımın tarıma dayalı sanayi yatırımı niteliğinde olması nedeniyle, değerlendirmelerde kullanılmak üzere günümüzde geçerli olan ortalama ticari faiz oranı olan %23 değeri baz alınmıştır.

Planlanan işletmenin sabit gelir düzeyine varmış olacağı varsayılan 6. yıldaki vergilendirilmiş karı dikkate alınarak hesaplanan ekonomik rantabilitesi %30,96 olup, bu oran cari faiz oranından daha yüksektir.

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Kar}}{\text{Sermaye}}$$

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = (312.992/1.010,68) \times 100 = \%30,96$$

Geri Ödeme Süresi

Net nakit akışlarının yıllara göre birbirine eşit olmadığı durumlarda geri ödeme süresini bulmak için uygulanabilecek en pratik yöntemlerden biri kullanılabilir fonların kümülatif toplamını almak ve yatırım tutarına eşit gelecek yılı geri ödeme süresi olarak belirlemektir. Bu yöntemle göre yatırımın kendini 3 - 4. yılda finanse etmesi beklenmektedir (Çizelge 44)

Fayda/Masraf Oranı

Fayda/masraf oranı, projenin ekonomik ömrü içinde yaratacağı indirgenmiş proje gelirleri ile indirgenmiş proje giderleri toplamının oranıdır. Planlanan yatırımın ekonomik olması bakımından bu oranın 1'in üzerinde olması beklenmektedir. Yatırıma ilişkin Fayda/ Masraf (F/M) oranını hesaplamak için Çizelge 45'de gösterilen indirgenmiş gelir ve gider değerleri verilmiştir. Fayda/masraf oranının hesaplanmasında da indirgeme faizi olarak günümüzde kullanılan ticari faiz oranı olan %23 değeri alınmıştır. İndirgenmiş toplam gelirler indirgenmiş giderler toplamına oranlanarak fayda/masraf oranı; 1,03 olarak bulunmuştur.

Çizelge 45. Zeytinyağı Üretim Tesisine Ait Fayda/Masraf Oranı

Fayda / Masraf	Gelirler	Giderler	İndirgeme oranı	İndirgenmiş Gelirler	İndirgenmiş Giderler
0	0	1.010.680	1,000	0	1.010.680
1	2.452.147	2.183.171	0,8130	1.993.615	1.774.935
2	2.819.969	2.486.129	0,6610	1.863.949	1.643.287
3	2.979.358	2.618.691	0,5374	1.601.059	1.407.242
4	3.065.183	2.691.468	0,4369	1.339.171	1.175.896
5	3.065.183	2.691.468	0,3552	1.088.757	956.013
6	3.065.183	2.673.943	0,2888	885.168	772.185
7	3.065.183	2.673.943	0,2348	719.649	627.793
8	3.065.183	2.673.943	0,1909	585.080	510.401
9	3.065.183	2.673.943	0,1552	475.675	414.960
10	3.065.183	2.673.943	0,1262	386.728	337.366
1,03				10.938.852	10.630.758

Net Bugünkü Değer

Planlanan yatırımın net nakit akışlarının standart bir faiz oranına göre, projenin ekonomik ömrü içinde bugüne indirgenmiş değerinin bulunmasına Net Bugünkü Değer (NBD) adı verilmektedir. İndirgenmiş değerler projenin net bugünkü değerini göstermektedir (Çizelge 46).

Çizelge 46. Zeytinyağı Üretim Tesisi Yatırımının Net Bugünkü Değeri

Net Bugünkü Değer	Net Nakit Akışı	İndirgeme oranı	İndirgenmiş Gelirler
0	-1.010.680	1,000	-1.010.680
1	268.976	0,9174	246.767
2	333.840	0,8417	280.986
3	360.668	0,7722	278.502
4	373.715	0,7084	264.749
5	373.715	0,6499	242.889
6	391.240	0,5963	233.284
7	391.240	0,5470	214.022
8	391.240	0,5019	196.350
9	391.240	0,4604	180.138
10	391.240	0,4224	165.264
Toplam			1.292.271

İç Karlılık Oranı

Bu oran, yatırım planının net bugünkü değerini 0 yapan faiz oranının bulunması ile saptanmaktadır. Bu amaçla net bugünkü değeri pozitif ve negatif kılan iki faiz oranı belirlenerek bu faiz oranları arasında enterpolasyon yapılarak iç karlılık oranı bulunmaktadır.

Projenin iç karlılık oranı değerlendirirken projenin indirgenmiş değerlerini pozitif yapan faiz oranı %30, negatif yapan faiz oranı ise %35 olarak tespit edilmiştir. Buna göre yapılan hesaplamada projenin iç karlılık oranı %32 bulunmuştur (Çizelge 47). Hesaplanan iç karlılık oranı cari faiz oranının üzerinde ve olumludur.

Çizelge 47. Zeytinyağı Üretim Tesisi İç Karlılık Oranı

İç Karlılık Oranı	Net Nakit Akışı	İndirgeme oranı (%30)	İndirgenmiş Değerler	İndirgeme oranı (%35)	İndirgenmiş Değerler
0	-1.010.680	1,00	-1.010.680	1,00	-1.010.680
1	268.976	0,7692	206.905	0,7407	199.242
2	333.840	0,5917	197.538	0,5487	183.177
3	360.668	0,4552	164.164	0,4064	146.591
4	373.715	0,3501	130.848	0,3011	112.514
5	373.715	0,2693	100.652	0,2230	83.344
6	391.240	0,2072	81.056	0,1652	64.631
7	391.240	0,1594	62.350	0,1224	47.875
8	391.240	0,1226	47.962	0,0906	35.463
9	391.240	0,0943	36.894	0,0671	26.269
10	391.240	0,0725	28.380	0,0497	19.458
	32%		46.069		-92.118

Başabaş Noktası

İşletmenin başabaş noktasının tespitinde fiili olarak tam kapasiteye ulaştığı 6. yıldaki gelir – gider ve üretim miktarı dikkate alınmıştır. Buna göre 6. Yıldaki sabit masraf; 127.268,20 TL, 503 ton zeytinyağı için birim değişen masraf (2.546.675 TL / 503 ton) 5.063 TL/ton ve ortalama satış fiyatı; 5.775 TL/ton'dur. Bu veriler ışığında başabaş noktası;

$$\text{Başabaş noktası} = 127.268,20 / (5.775 - 5.063) = 178 \text{ ton zeytinyağı}$$

İşletme kar edebilmek için en az 178 ton zeytinyağı üretmek durumundadır. 178 ton zeytinyağı ürettiğinde ne kar ne de zarar etmektedir. Kar etmek için 178 tonun üzerine çıkması gerekmektedir.

7. BÖLÜM

7. SOFRALIK ZEYTİN ÜRETİM TESİSİ KURULUŞU

Örnek bir sofralık zeytin ambalajlama tesisi kuruluşunun hesabında küçük ve orta ölçekli işletmeleri yansıtan 3 ton/gün kapasiteli bir tesis ile 10 ton/gün kapasiteli iki işletme tasarlanmıştır.

Her iki işletmenin de stoksuз, borçsuz ve alacaksız çalıştığı varsayılmıştır. Buna karşılık, her sofralık zeytin işletmesi ürün stoklamakta ve stok devir hızı ile stok miktarı işletmeden işletmeye ciddi anlamda değişmektedir. Ancak, teorik hesaplamada ortalama bir stok yaklaşımı kullanmak son derece zordur. Mevcut bir işletmenin planlanmasında işletmenin belli bir dönemdeki stok miktarı ve stok devir hızının ortalaması alınarak hesap yapılması uygundur.

Çizelge 48'de her iki kapasitedeki işletme için sabit yatırım tutarı verilmiştir. 10 ton/gün kapasiteli işletme zeytinlerin dolumundan önce kurutma makinesi yardımıyla ürünü kurutmakta ve makineli dolum yapmakta, buna karşılık 3 ton/gün kapasiteli tesis doğal kurutma ve elle dolum uygulamaktadır.

Çizelge 48. Sofralık Zeytin İşletmesi Sabit Yatırım Tutarı

	10 ton/gün Kapasite	Açıklama	3 ton/gün Kapasite	Açıklama
Bina (m2)	1.500 m2		150 m2	
İnşaat maliyeti	773.000	İşletme içinin gıda işyerlerine uygun hale getirilmesi maliyeti dahil edilmiştir.	82.300	İşletme içinin gıda işyerlerine uygun hale getirilmesi maliyeti dahil edilmiştir.
Makine - ekipman	100.000	Zeytin elekme, elevatör, Seçme bandı, Kurutma Ünitesi, Makineli dolum	19.000	4 m. paslanmaz seçme bandı, elekme ünitesi, elle dolum
Taşıtlar	530.000	2 kamyon, 1 minibus, 4 otomobil	130.000	1 panelvan/kamyonet, 2 otomobil
Forklift	45.000	1 adet	0	
Transpalet	2.100	3 adet	700	1 adet
Plastik palet	24.000	300 adet	4.000	50 adet
Plastik kasa	14.000	2000 adet	7.000	1000 adet
Bidon	72.000	8000 adet - 20 kg'lık	0	
Flexi tank	15.000	30 adet - 2,5 ton'luk	800	2 adet - 2 tonluk
Ofis demirbaşı	10.000		3.000	
Ruhsat / izin belgeleri	25.000		5.000	
Toplam sabit yatırım tutarı	1.610.100		251.800	

Sofralık zeytin işletmeleri, değişik üretici havuzlarından farklı tuz oranlarında ve farklı kalitelere ürünler almaktadır. Bu işletmeler üretici havuzlarından satın almış oldukları zeytinleri pazar isteklerine göre standart hale getirmek için flexi tanklar kullanılmaktadır. Söz konusu tanklara zeytinin tuz oranına göre su ya da tuz ilave etmek yoluyla tuz seviyesini müşterilerinin istediği dereceye getirmektedirler.

Örnek tesislerden 10 ton/gün kapasiteye sahip olan işletmeye ait işletme masrafları, gelirleri ve gelir-gider tabloları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 49. Sofralık Zeytin İşletmesi Giderleri (10 ton/gün)

Giderler	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
Sabit İşletme Giderleri										
İşletme Kirası	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000
Daimi Personel	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068
Amortismanlar	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547
Sigorta/Aidat	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Genel Yönetim	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Sabit Masraflar Toplamı	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615	755.615
Değişen İşletme Giderleri										
Hammadde	7.566.000	8.730.000	7.857.000	9.312.000	7.857.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000
Yardımcı Madde ve Malzeme	811.200	936.000	842.400	998.400	842.400	936.000	811.200	936.000	811.200	936.000
Elektrik, Su, Yakıt	78.000	90.000	81.000	96.000	81.000	90.000	78.000	90.000	78.000	90.000
Geçici İşçilik	3.120	3.600	3.240	3.840	3.240	3.600	3.120	3.600	3.120	3.600
Bakım-Onarım	46.800	54.000	48.600	57.600	48.600	54.000	46.800	54.000	46.800	54.000
Satış/Pazarlama	31.200	36.000	32.400	38.400	32.400	36.000	31.200	36.000	31.200	36.000
Komisyon	15.600	18.000	16.200	19.200	16.200	18.000	15.600	18.000	15.600	18.000
Beklenmeyen Giderler (%1)	85.519	98.676	88.808	105.254	88.808	98.676	85.519	98.676	85.519	98.676
Değişen Masraflar Toplamı	8.637.439	9.966.276	8.969.648	10.630.694	8.969.648	9.966.276	8.637.439	9.966.276	8.637.439	9.966.276
TOPLAM İŞLETME MASRAFLARI	9.393.054	10.721.891	9.725.263	11.386.309	9.725.263	10.579.471	9.250.634	10.579.471	9.250.634	10.579.471

Çizelge 50. Sofralık Zeytin İşletmesi Hammadde Alımı (10 ton/gün)

	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
Hammadde (ay)	130	150	135	160	135	150	130	150	130	150
Hammadde (yıl)	1.560	1.800	1.620	1.920	1.620	1.800	1.560	1.800	1.560	1.800
Hammadde tutar										
200 - 260 (%20)	2.028.000	2.340.000	2.106.000	2.496.000	2.106.000	2.340.000	2.028.000	2.340.000	2.028.000	2.340.000
260-350 (%50)	3.900.000	4.500.000	4.050.000	4.800.000	4.050.000	4.500.000	3.900.000	4.500.000	3.900.000	4.500.000
350-450 (%30)	1.638.000	1.890.000	1.701.000	2.016.000	1.701.000	1.890.000	1.638.000	1.890.000	1.638.000	1.890.000
Toplam	7.566.000	8.730.000	7.857.000	9.312.000	7.857.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000

Çizelge 51. Sofralık Zeytin İşletmesi Gelirleri (10 ton/yıl)

Yıllar	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
A- Satış Miktarı (ton/yıl)										
Teneke satış	148.200	171.000	153.900	182.400	153.900	171.000	148.200	171.000	148.200	171.000
Bidon satış	3.900	4.500	4.050	4.800	4.050	4.500	3.900	4.500	3.900	4.500
B- Birim Fiyatı (TL/ton)										
Teneke satış	65	65	65	65	65	65	65	65	65	65
Bidon satış	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
C- Satış Geliri (Ciro) (AXB)										
Teneke satış	9.633.000	11.115.000	10.003.500	11.856.000	10.003.500	11.115.000	9.633.000	11.115.000	9.633.000	11.115.000
Bidon satış	195.000	225.000	202.500	240.000	202.500	225.000	195.000	225.000	195.000	225.000
Toplam Satış Geliri (Ciro)	9.828.000	11.340.000	10.206.000	12.096.000	10.206.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000

Çizelge 52. Sofralık Zeytin İşletmesi Gelir-Gider Tablosu (10 ton/gün)

Gelir Gider Tablosu (TL)	1. yıl	2. yıl	3. yıl	4. yıl	5. yıl	6. yıl	7. yıl	8. yıl	9. yıl	10. yıl
I. Gelirler	9.828.000	11.340.000	10.206.000	12.096.000	10.206.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000
1.Satışlardan Elde Edilen Gelir	9.828.000	11.340.000	10.206.000	12.096.000	10.206.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000	9.828.000	11.340.000
II. Giderler	9.393.054	10.721.891	9.725.263	11.386.309	9.725.263	10.579.471	9.250.634	10.579.471	9.250.634	10.579.471
İşletme Kirası	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000	90.000
Daimi Personel	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068	466.068
Sigorta/Aidat	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000	25.000
Genel Yönetim	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Hammadde	7.566.000	8.730.000	7.857.000	9.312.000	7.857.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000	7.566.000	8.730.000
Yardımcı Madde ve Malzeme	811.200	936.000	842.400	998.400	842.400	936.000	811.200	936.000	811.200	936.000
Elektrik, Su, Yakt	78.000	90.000	81.000	96.000	81.000	90.000	78.000	90.000	78.000	90.000
Geçici İşçilik	3.120	3.600	3.240	3.840	3.240	3.600	3.120	3.600	3.120	3.600
Bakım-Onarım	46.800	54.000	48.600	57.600	48.600	54.000	46.800	54.000	46.800	54.000
Satış/Pazarlama	31.200	36.000	32.400	38.400	32.400	36.000	31.200	36.000	31.200	36.000
Komisyon	15.600	18.000	16.200	19.200	16.200	18.000	15.600	18.000	15.600	18.000
Amortisman	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547	164.547
Beklenmeyen Giderler	85.519	98.676	88.808	105.254	88.808	98.676	85.519	98.676	85.519	98.676
III. Vergilendirme Öncesi Kar (I - II)	434.946	618.109	480.737	709.691	480.737	760.529	577.366	760.529	577.366	760.529
IV. Vergi İndirimi ve İstisnalar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
V. Vergiler [(III-IV)*% Vergi Oranı]	86.989	123.622	96.147	141.938	96.147	152.106	115.473	152.106	115.473	152.106
VI. Vergilendirme Sonrası Kar (III - V)	347.957	494.487	384.589	567.752	384.589	608.423	461.893	608.423	461.893	608.423

Sofralık zeytin işletmelerinin en önemli gider kalemini oluşturan hammadde alımında birim fiyatlar sofralık zeytinin danesine göre değişmektedir. Çizelge 50'de özellikle siyah sofralık zeytin ambalajlayan işletmelerin ortalama olarak satın aldığı 3 farklı baremdeki zeytinin alım miktarları oransal olarak verilmiştir. Her bir barem, fiyatları ile ilişkilendirilerek hammadde giderleri hesaplanmıştır.

Örnek Yatırımın Mali Değerlendirmesi

Günde 10 ton sofralık zeytin ambalajlayan örnek işletmenin mali değerlendirilmesi yapılırken 6. Bölümdeki zeytinyağı işletmesinde kullanılan faiz oranları dikkate alınmıştır. Buna göre tesisin ekonomik ve mali değerlendirmesinin özeti aşağıdaki gibidir;

Ekonomik rantabilite	= %37,80
Geri ödeme süresi	= 3 yıl
Fayda/masraf oranı	= 1,03
Net bugünkü değer	= 2.233.700 TL
İç karlılık oranı	= %33
Başabaş noktası	= 1.324 ton (6. yıldaki gelir- giderler dikkate alınarak hesaplanmıştır)

8. BÖLÜM

8. GENEL DEĞERLENDİRME

Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin, zeytinyağı ve sofralık zeytin üretimini daha iyi analiz edebilmek için SWOT analizi yapılmıştır. SWOT kelimesi güçlü yönler (Strengths), zayıf yönler (Weaknesses), fırsatlar (Opportunities) ve tehditler (Threat) kelimelerinin İngilizce karşılıklarından oluşmuştur.

DOĞU AKDENİZ BÖLGESİ ZEYTİN SEKTÖRÜ SWOT ANALİZİ

SWOT analizi bir firmanın, kurumun ya da sektörün stratejik olarak durumunu değerlendirebilmesi için kullanılabileceği bir planlama aracıdır. Analiz firmanın, kurumun ya da sektörün kendi içindeki faktörlerin, dışarıdan gelen faktörlerle sistemli şekilde karşılaştırılması ile yapılmaktadır. İçerideki faktörler Güçlü Yönler ve Zayıf Yönler, dışarıdaki faktörler ise Fırsatlar ve Tehditler olarak nitelendirilmektedir. SWOT analizi yöneticilerin, firmanın veya sektörün performansını önemli derecede etkileyen faktörleri anlamalarını ve bunlara karşı nasıl tavır takınmaları gerektiğini belirlemelerini sağlamaktadır. Bu faktörler "stratejik konular" olarak ifade edilmektedir (Gürlek 2002).

Doğu Akdeniz Bölgesi ekolojik olarak zeytin üretimine son derece elverişli olmasına karşılık, yeni zeytin fidanların dikimi planlı bir şekilde yapılmadığı gibi, çeşit seçiminde de planlı davranılmamıştır. Bölgede buğday ve pamuk fiyatlarının uzun dönem düşük seyretmesi nedeniyle zeytinin alternatif bir ürün olarak görülmesi ve yeterince bakım yapılmaması nedeniyle Osmaniye ili hariç düşük verimlilik söz konusudur. Pek çok üreticinin verilen destekleri göz önünde bulundurarak özellikle başka amaçla kullanamadıkları yamaç arazilerine hızlı bir şekilde zeytinlik tesis etmeleri ilerleyen dönemlerde arz fazlasına yol açacak ve üreticileri pazar bulmak konusunda zor durumda bırakacaktır.

Doğu Akdeniz Bölgesi ekolojik olarak zeytin üretimine son derece elverişli olmasına karşılık, yeni zeytin fidanların dikimi planlı bir şekilde yapılmadığı gibi, çeşit seçiminde de planlı davranılmamıştır.

SWOT analizine göre Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin sektörünün zayıf yönleri ve tehditlerinin, güçlü yönleri ve fırsatlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Yeni ağaçların verime yatması ile birlikte üretim miktarının ilerleyen yıllarda ciddi anlamda artacak olması hem fırsat hem de tehdit olarak değerlendirilmiştir. Eğer, sektörle ilgili olarak hızlı bir şekilde doğru adımlar atılırsa üretim artışı Bölge için bir fırsat olacaktır. Ancak, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde arz fazlası Bölge üreticilerine zarar verecek ve bir tehdit haline dönüşecektir. Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin sektöründe gerekli tedbirler bir an önce alınmazsa, Doğu Akdeniz Bölgesinin, arz fazlasından dolayı düşen fiyatlar nedeniyle Marmara ve Ege bölgelerinin ucuz hammadde deposu haline gelmesi riski ortaya çıkacaktır.

Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin sektöründe gerekli tedbirler bir an önce alınmazsa, Doğu Akdeniz Bölgesinin, arz fazlasından dolayı düşen fiyatlar nedeniyle Marmara ve Ege bölgelerinin ucuz hammadde deposu haline gelmesi riski ortaya çıkacaktır.

Son dönemlerde bölgeye çok fazla yeni fidan dikilmiş olup, bu fidanların büyük bir kısmı Gemlik çeşididir. Yeni fidan dikimlerinde Gemlik çeşidinin seçilmiş olması bölgenin ilerleyen dönemlerde bazı sıkıntılar yaşamasına neden olacaktır. Her ne kadar Gemlik çeşidi yüksek yağ oranına sahipse de esas olarak sofralık bir çeşittir ve sofralık olarak değerlendirilmesi, yağlık olarak değerlendirilmesinden daha yüksek bir getiriye sahiptir. Ancak bu yüksek getiri yalnızca ürünün iyi kalitede tuzlanması ile mümkündür.

Yapılan çeşitli bilimsel araştırmalar Gemlik çeşidinden elde edilen zeytinyağlarının bazı fenolik bileşenler yönünden zayıf olduğunu, pazar isteklerine karşılık verecek aroma ve kaliteye ulaşamadığını göstermektedir. Bu çeşidin bölgeye adaptasyonu ile ilgili çalışmalar yapılmaksızın çok geniş alanlarda dikilmiş olması, ilerleyen dönemlerde çıkabilecek hastalık/zararlılarla ilgili mücadelelerde zorlukların yaşanmasına neden olabilecektir. Hali hazırda inceleme alanındaki bazı bahçelerde kara hastalık ve gövde kurdu gibi sorunların başladığı, ağaçlarda kurumaların görüldüğü tespit edilmiştir.

Siyah sofralık zeytin daha önce de belirtildiği üzere ülkemiz, Orta Doğu ülkeleri Romanya ve bazı AB ülkeleri dışında tüketilmemektedir. AB ülkelerindeki tüketim de genellikle Türklerin yoğunlukla yaşadığı Almanya, Fransa, Hollanda vb. ülkelerle yani etnik pazarlarla sınırlı kalmaktadır. Yurt içi piyasada Bursa ve Akhisar'dan gelen Gemlik fidanlarından üretilmiş olan siyah sofralık zeytinler özellikle var yıllarında iç ve dış piyasanın ihtiyacını karşılayabilmektedir. Ayrıca bölgede yapılan araştırmada üreticilerin siyah zeytini tuzlamak konusunda çok ciddi bir bilgi noksanlarının olduğu, zeytinlerin gerektiği gibi tuzlanmadığı, fermantasyon esnasında ve sonrasında bozulmaların yaşandığı, zeytinlerde yumuşama, kokma vb. kalite sorunlarının olduğu tespit edilmiştir.

Bölgenin, Gemlik çeşidinin orijinal yetişme alanı olan Bursa ili Gemlik İlçesindeki iklim ve toprak koşullarından farklı olması, özellikle de sıcak olması nedeniyle doğru fermantasyon yöntemleri ile bile iyi kalitede bir ürün elde edilip edilemeyeceği konusu henüz netlik kazanmamıştır. Marmara bölgesinde yok yılı olduğu zamanlar Doğu Akdeniz Bölgesinden zeytin alımı gerçekleştirilmesine karşılık, var yıllarında bu bölgeye olan ihtiyaç çok azalmaktadır. Bölgedeki salamura zeytinlerin kalitelerinin düşük olması nedeniyle üreticiler ve tüccarlar Türkiye genelinde oluşan ortalama fiyatın altında ürün satmak durumunda kalmaktadırlar. Yurt içi piyasa siyah sofralık zeytin bakımından yeterli derecede doygunken, Doğu Akdeniz Bölgesinde yeni yetişmekte olan siyah sofralık zeytinlere pazar bulmak ciddi bir sıkıntı yaratacaktır. Bu konuda alternatif olarak dış pazarlara açılmak düşünülebilirse de daha önceki açıklamalara dayanarak bu çok gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Türkiye ve yurtdışı pazarlarının son derece dar olduğu siyah sofralık zeytin için Bölgenin pazarı da yeterli değildir. Yapılan saha çalışmasında tespit edilen duruma göre Bölge genelinde sofralık zeytin olarak yeşil zeytin tüketimi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca üreticilerin büyük bir çoğunluğu da siyah sofralık zeytin çeşidini yağa dönüştürmeyi tercih etmektedir. Bölgedeki mevcut zeytin üretim miktarı koşullarında Gemlik çeşidinin yağa dönüştürülerek satışı iç piyasaya yeter durumda olduğu için şu aşamada herhangi bir sıkıntı yaratmamaktadır. Ancak, ilerleyen dönemlerde genç ağaçlar verim vermeye başladığında bu zeytinlerden zeytinyağı elde edilmesi halinde Bölgedeki iç piyasada zeytinyağı fazlası oluşacak ve söz konusu fazlalığın Bölgenin dışındaki illerde ya da yurt dışı piyasalarda değerlendirilmesi gerekecektir. Bu durumda da Bölgenin, pek çoğu iyi kalitede olan Körfez ve Ege Bölgesi zeytinyağları ile rekabet etmesi gerekecektir ki, çoğunluğu Gemlik çeşidinden elde edilmiş zeytinyağlarının kalitesinin Ege Bölgesi zeytinyağlarının kalitesi ile rekabet etme şansı zayıftır. Ayrıca Bölge, bugünkü anlayışı ile zeytinyağı üretimine devam eder ise kalite ve ürün standardı konularında yetersiz kalacaktır.

Bölgedeki yeni fidan dikimleri ve zeytin üretimini baz alarak, bölge zeytinciliği hakkında çok umut veren ifade ve yorumlarda bulunmak doğru bir yaklaşım değildir. Bölge genelinde gerçekten kaliteli üretim yapan birkaç firma bulunmakta ve bazı ürünler ihraç edilmektedir. İhraç pazarları genellikle ABD, Almanya, Suudi Arabistan ve Rusya olup, bu ülkeler içerisinde özellikle ABD kalite kriterlerine ve standart ürüne karşı yüksek hassasiyet göstermektedir. Almanya, Suudi Arabistan ve Rusya pazarları da genel olarak o ülkelerde yaşayan Türk tüccarların işbirliği ile ucuz ve daha düşük kalitede ürünlerin yollandığı pazarlardır. Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin üretiminden belli bir gelir elde etmek ve hızla büyüyen bu sektörü değer yaratan bir sektör haline getirmek istiyorsa uzun vadeli ve gerçekçi bir strateji izlemesi gerekmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesi zeytin üretiminden belli bir gelir elde etmek ve hızla büyüyen bu sektörü değer yaratan bir sektör haline getirmek istiyorsa uzun vadeli ve gerçekçi bir strateji izlemesi gerekmektedir.

Pazarlarla ilgili sorunların yanı sıra üretim ile ilgili sorunlar da vardır. Öncelikle zeytinliklerin çoğunun alternatif bir ürünmüş gibi tesis edilmiş olması sektörün önündeki en önemli engellerden biridir. Zeytinin bakımının zahmetli olmaması ve hatta hiç bakılmasa bile ürün veriyor olması, üreticilerin büyük bir kısmını rahatlatan bir faktördür. Bir anlamda zeytin bazı üreticiler için daha az zahmetle elde edilen bir yan gelir kaynağı görüntüsündedir. Özellikle Kahramanmaraş ilinde başka ürünlerin yetiştirilemediği yamaç arazilere zeytinlik kurulmuş olması ve bu zeytinliklerin çoğunun bakımsız olması bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bölge genelinde zeytin yetiştiriciliğinde çeşitli eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Zeytin bitkisi doğası gereği periyodisite göstermekte ve doğru bakım yapılmaması halinde periyodisitenin şiddeti artmaktadır. Özellikle yamaç arazideki zeytinliklere bakım yapmak çok zor ve maliyetlidir (Tüzün 2003).

Uygun bir sulama ve gübrelemenin yapılması, hastalık ve zararlılarla mücadele edilmesi ağacın uzun süre fizyolojik dengede kalmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra periyodisite gösteren ağaçlarda verim yılında çiçek ve meyve seyreltmeleri yapılarak ağaç, sürgün gelişimine ve ertesi yıl için çiçek tomurcuğu oluşumuna teşvik edilmelidir. Doğru yapılacak budamanın da periyodisitenin etkisini azaltmada faydası vardır (Ağaoğlu 1987). Yapılan saha çalışmasında, pek çok ağacın doğru budanmadığı, bazı yeni tesis edilen bahçeler dışında sulama yapılmadığı, bazı bölgelerde sulama olanağının olmadığı, bazı bölgelerde de üreticilerin zeytin ağacının sulanmayacağına inandığı gözlemlenmiştir.

Periyodisite gösteren ağaçlarda verim yılında çiçek ve meyve seyreltmeleri yapılarak ağaç, sürgün gelişimine ve ertesi yıl için çiçek tomurcuğu oluşumuna teşvik edilmelidir. Doğru yapılacak budamanın da periyodisitenin etkisini azaltmada faydası vardır

Periyodisite sadece sofralık zeytin ve zeytinyağı sektörüne düzenli hammadde akışını engellemekle kalmakta aynı zamanda hammaddenin kalitesini de etkilemektedir (Gökçe 2003). Ülkemizde zeytinyağı ve sofralık zeytin tesislerinin düşük kapasite ile çalıştığı bilinen bir gerçektir. Var yılında bile düşük kapasite kullanım oranı ile çalışan zeytinyağı firmalarının bir yıl çalışıp, bir yıl çalışmaması sektörün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Atıl kapasite maliyetlerin, dolayısıyla da fiyatların yükselmesine neden olmakta ve bu durum tüketici talebini düşürmektedir. İhraç pazarlarına aynı kalitede devamlı mal sağlanamaması müşteri ve pazar kaybetme riski ve bu risk nedeniyle yurt dışı bağlantı kuramama durumu yaratabilmektedir (Tüzün 2003).

Hammadde üretimini artırmak için zeytin alanlarını geliştirmek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bunun yerine mevcut zeytinlikleri onarmak, iyileştirmek ve verimini zeytincilikte ileri gitmiş ülkeler düzeyine çıkarabilmek daha akılcı bir yaklaşımdır (Gökçe 2003).

Konuya özetle bakılacak olursa Bölgedeki temel problemler ana başlıklarıyla;

- Yanlış çeşit seçimi
- Zeytin tarımında yaşanan sorunlar (bakım, periyodisite)
- Kalite ve standardizasyon
- Pazarlama

şeklinde sıralanabilir.

Bölgedeki temel problemler ana başlıklarıyla yanlış çeşit seçimi, zeytin tarımında yaşanan sorunlar (bakım, periyodisite), kalite ve standardizasyon ve pazarlama sorunlarıdır.

Yanlış çeşit seçimi problemini çözebilmek için; özellikle zeytin çeşidinin bölgeye uyumu zayıf ve bu uyumu sağlamanın için yapılacak çalışma maliyetli ise mevcut zeytinliklerin uygun çeşitlerle aşılmasını bir alternatif olarak düşünülebilir.

Üreticilere zeytin yetiştiriciliği ile ilgili sürekli ve uygulamalı bilgilerin aktarılması gerekmektedir. Bunun dışında Bölgedeki potansiyel dikkate alınarak, Bölge'ye özel bir zeytin araştırma ekibi oluşturulmalıdır. Bu ekipte sadece zeytin konusunda uzman akademisyen ve üreticiler olmalıdır. Üniversiteler ya da konu ile ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşu bünyesinde oluşturulabilecek bu ekip ilerleyen dönemlerde bir nevi Zeytincilik Araştırma Enstitüsü halini alabilir. Söz konusu ekip hem her yönüyle zeytin tarımı, hem sofralık zeytin işleme teknolojisi hem de zeytinyağı üretim teknolojisi konularında uzman kişilerden oluşmalı ve sektöre bir bütün olarak yön verebilmelidir.

Kalite ve standardizasyon; sektördeki kalite ve standart ürün sorunu, hem denetim hem de bilgilendirme yoluyla çözülmelidir. Bu konuda ilgili denetleme mekanizmalarının harekete geçirilmesini sağlayacak bir ekibe

ihtiyaç vardır. Söz konusu ekip yine konu ile ilgili sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulabilir. Bölgedeki destekleme amaçlı fonların kullanımında özellikle zeytinyağı işleyen tesislerin modernizasyonu ve kalite sistemlerinin kurulumu konusuna öncelik verilmelidir.

Pazarlama aşamasındaki en büyük iki sorun kalite ve pazarlama bilgilerinin noksanlığıdır. Zeytin yetiştiriciliği konusunda oluşturulması önerilen ekibin, pazarlama konusunda da oluşturulması önerilmektedir. Zeytinyağı ve sofralık zeytin işleyen şirketlerin ve tüccarların tek başlarına pazar araştırması, reklam, ürün geliştirme vb. çalışmaları yapmaları hem zor hem de maliyetlidir. Söz konusu yurtdışı pazarlar olduğu zaman bu durum çok daha zor bir hale gelmektedir.

Doğu Akdeniz Bölgesinde üç ile birden hizmet verecek ortak bir Pazarlama Ajansı kurulması ilerleyen dönemlerde Bölge geneline çok büyük katkılar sağlayabilecektir. Bu Ajansın başlıca görevi pazar, fiyat, kalite, ambalaj, tüketici tercihi vb. araştırmaları yaparak, özellikle yurt dışı pazarlar için birebir bağlantı kurmak ve ihracat prosedürlerini de takip etmek olmalıdır. Böyle bir Ajans, bir hayır kurumu niteliğinde değil, ekonomik prensiplerle çalışmalı ve her bir bağlantı için komisyon almalıdır. Bununla birlikte almış oldukları komisyon makul bir değerde tutulmalı ve elde edilen gelirler yine pazarlama faaliyetlerini geliştirici araştırmalara aktarılmalıdır. Böyle bir oluşum için hem lisan bilen hem de pazarlama konusuna hakim uzman kişilere ihtiyaç vardır. Kurulacak Ajans en iyi uzmanları istihdam edebilmeli ve bu amaçla da söz konusu uzmanlara iyi bir ücret ödeyebilmelidir. Pazarlama uzmanlarına başardıkları ticari faaliyetler için ücretlerinin dışında da prim verilmesi pazarlama etkinliğini artıracaktır.

Doğu Akdeniz Bölgesinde üç ile birden hizmet verecek ortak bir Pazarlama Ajansı kurulması ilerleyen dönemlerde Bölge geneline çok büyük katkılar sağlayabilecektir.

Böyle bir yaklaşım, şirketleri başarısız pazarlama girişimlerinden kurtaracağı gibi, bu Ajansla çalışan her şirketin pazarlama araştırmaları maliyetini düşürecek ve kendilerine yeni pazarlar sunacaktır. Ajans, her kalite için pazar bulabilme yeteneğine sahip olursa çalışma etkinliği artacaktır. Örneğin kalite odaklı ABD firmalarına iyi kalitede mal üreten firmaları yönlendirirken, daha düşük kalite ve daha uygun fiyat arayan bazı Orta Doğu ülkelerine istedikleri spektlerde üretim yapan firmaları yönlendirmeleri uygun olacaktır. Bu şekilde sektörün tümüne ulaşmak mümkündür.

Ancak, bu durum kalitenin düşük kalmasını teşvik gibi algılanmamalıdır. Kalite genel itibarıyla yükseltmekle birlikte, sadece değişik kalite grupları için farklı pazarlar yaratmak gerekliliği üzerinde durulmak istenmiştir. Bölgenin özellikle Orta Doğu pazarlarına yakınlığı bir avantajdır ve bu avantaj iyi değerlendirilmelidir. Ortadoğu'daki en önemli rakibimiz olan Suriye, son yıllarda AB ülkelerine yoğunlaşmıştır. Ülkemiz ise geçmişteki AB pazarını kaybetmeye başlamıştır. Bu durumda Ortadoğu pazarında oluşacak boşluğu değerlendirmek önemlidir.

Yapılan incelemeler bir bütün olarak ele alındığında, zeytin sektörünü zeytinyağında ihtisaslaşacak şekilde planlamanın ve stratejileri bu doğrultuda hazırlamanın daha uygun olacağı düşünülmektedir. Ancak, bu konuda atılması gereken adımlar bir an önce atılmalıdır. Çünkü yukarıda sözü edilen Zeytincilik Araştırma Ekibinin ve Ortak Pazarlama Ajansının kuruluşu ve çalışma sistemlerinin kurgulanması ve işler hale getirilmesi zaman alacaktır. Bu arada genç zeytinlikler büyümekte ve verime yatmaktadır. Bu nedenle, birkaç yıl sonra piyasaların daralmasından doğan sıkıntıları yaşamamak adına, bu günden sektörün alt yapısını hazırlamaya başlamakta fayda vardır.

Bölgede zeytincilik ile ilgili kayıt sisteminin çok zayıf olduğu tespit edilmiştir. En kapsamlı veri Hatay ilinden elde edilebilmiş olup, sektörün geliştirilebilmesi için yapılacak çalışmalara esas oluşturacak bir zeytin envanteri çıkartılması gerekmektedir. Özellikle zeytin ağaçlarının yaş ve çeşitlere göre dağılımının bilinmesi önemlidir.

Sektörün geliştirilebilmesi için yapılacak çalışmalara esas oluşturacak bir zeytin envanteri çıkartılması gerekmektedir.

TEMEL ÇIKARIMLAR

- Doğu Akdeniz Bölgesi kapsamındaki iller, Türkiye zeytin dikili alanların en hızlı arttığı iller arasında yer almaktadır.
- İlerleyen 5 yıl içerisindeki bölgedeki üretim miktarı mevcut durumun 2 katından fazla artacaktır.
- En fazla dikilişi yapılan çeşit Gemlik çeşidi olup, bu çeşit sofralık zeytin olarak değerlendirilmeye elverişlidir.
- Bölgede Gemlik çeşidi zeytinin fermantasyonu konusunda ciddi bir bilgi ve tecrübe eksikliği vardır, yanlış fermantasyon uygulamaları ürünün fiyatını düşürmektedir.
- Mevcut durumda Doğu Akdeniz Bölgesi, batı bölgeleri zeytin tüccar ve sanayicilerinin daha uygun fiyata ürün alımı yaptıkları bir bölge görünümündedir.
- Bölgede periyodisitenin etkisi şiddetlidir, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde hastalık ve zararlıların olumsuz etkileri görülmeye başlanmıştır.
- İlerleyen yıllarda oluşacak arz fazlasına pazar bulma güçlüğü yaşanacaktır.
- Bölge'ye yakın illerde de (Şanlıurfa, Mardin, Gaziantep, Adana, Mersin) yeni zeytinlikler tesis edilmiştir. Yakın zamanda buradaki zeytinliklerin de verim vermesi ile birlikte iç pazar daha da daralacaktır.
- Ülke genelinde birim değeri yüksek olan AB ve ABD pazarlarındaki pazar payımız düşmüştür.
- Sınır komşumuz ve en önemli rakiplerimizden biri olan Suriye'de de yeni zeytinliklerin tesisi hızla artmaktadır. Suriye'de planlı zeytincilik politikaları izlenmekte ve AB ülkeleri ile ikili anlaşmalar ve ülke içinde ortak yatırımlar yapılmaktadır.

- Bölge genelinde zeytinyağı tesisleri kalite ve standartlar bakımından yetersizdir.
- Bölgede ilerleyen yıllarda yeni zeytinyağı tesislerine ihtiyaç duyulacaktır
- Mevcut durumda zeytinyağı ve sofralık zeytin üretiminde kalite ve standart konusuna özen gösterilmemektedir.
- Sektör değer, kalite ve talep yönleri ile değerlendirildiğinde, Doğu Akdeniz Bölgesini zeytinyağında uzmanlaştıracak şekilde yönlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Yararlı Linkler

Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü; <http://www.zae.gov.tr>

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi; www.uzzk.org

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi; <http://www.internationaloliveoil.org/>

Doğu Akdeniz Zeytin Birliği; www.akdenizbirlik.org.tr

Zeytinyağı Gazetesi; <http://www.oliveoiltimes.com/>

Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü; www.arastirma-yalova.gov.tr

T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu; <http://www.ibp.gov.tr>

Ticari Ataşelikler; <http://www.musavirlikler.gov.tr/>

Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.mku.edu.tr/fakulteler/ziraatfak>

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.ziraat.uludag.edu.tr>

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.agr.ege.edu.tr>

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.agri.ankara.edu.tr>

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.ziraat.cu.edu.tr>

Maliye Bakanlığı Amortisman Oranları; http://www.alomaliye.com/2011_pratik_bilgiler.htm

Yapı Yaklaşık Maliyet Hesabı; <http://www.maliyetbul.com/ha04-bayindirlik-iskan-bakanligi-yapi-yaklasik-maliyetleri.php> Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü; <http://www.zae.gov.tr>

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyi; www.uzzk.org

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi; <http://www.internationaloliveoil.org/>

Doğu Akdeniz Zeytin Birliği; www.akdenizbirlik.org.tr

Zeytinyağı Gazetesi; <http://www.oliveoiltimes.com/>

Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü; www.arastirma-yalova.gov.tr

T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu; <http://www.ibp.gov.tr>

Ticari Ataşelikler; <http://www.musavirlikler.gov.tr/>

Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.mku.edu.tr/fakulteler/ziraatfak>

Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.ziraat.uludag.edu.tr>

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.agr.ege.edu.tr>

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.agri.ankara.edu.tr>

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi; <http://www.ziraat.cu.edu.tr>

Maliye Bakanlığı Amortisman Oranları; http://www.alomaliye.com/2011_pratik_bilgiler.htm

Yapı Yaklaşık Maliyet Hesabı; <http://www.maliyetbul.com/ha04-bayindirlik-iskan-bakanligi-yapi-yaklasik-maliyetleri.php>

KAYNAKLAR

- AĞAOĞLU, S. ve ark., 1987. Bahçe Bitkileri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 1009, Basım No: 31, Ankara.
- ANONİM, 2008. Resmi Gazete, 27 Haziran 2008, Sayı: 26919.
- ANONİM, 2009. Resmi Gazete, 31 Aralık 2009, Sayı: 27449.
- ANONİM, 2011. Resmi Gazete, 11 Mayıs 2011, Sayı: 27931.
- ANONYMOUS, 2002, Economic News, <http://www.arabicnews.com>
- ANONYMOUS, 2003, Spanish Olives, <http://www.geocities.com/thalaric/foodwine/folives.html>
- ANONYMOUS, 2004. California and World Olive Oile Statistics, Production Short Course, April 1 and 4, Ucdavis, <http://ucce.ucdavis.edu/files/filelibrary/2161/17343.pdf>
- BRILLANTE, G., F. CONTO and A. DRAGOTTA, 2007. The Syrian Olive Oil Sector: A Strategic Appraisal, CHIEAM-IAMB Project Report, Spain.
- BÜLBÜL, E., 2008. Her Yönüyle Zeytincilik, İnkılap Kitapevi, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- DİKMELİK, Ü., 2008. Zeytin Fidani Üretimi 2008 Yılı Değerlendirmeleri, 1. Doğu Akdeniz Zeytin ve Zeytinyağı Zirvesi, 26 – 27 Ocak 2008, Adana. (<http://www.yesilcezeytinfidanligi.com/zeytin-fidani-uretimi.htm>).
- DİLEKLEN, K., 2011. Tip Proje Çalışması, HakkıUsta Oğulları Makine Sanayi Ticaret Ltd. Şti., Aydın (Kişisel Görüşme)
- DUMAN, S., 2003. Dünya Sofralık Zeytin Üretimi, Dış Ticareti ve Son Dönemdeki Gelişmeler, Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu, 2-3 Ekim, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-Tariş-Ege İhracatçı Birlikleri, Bildiriler, Yayın No: TEAE: 112, ISBN 975-407-144-6, s. 115-122, Çiğli- İzmir.
- FAO, 2011. Faostat Statistical Database, <http://www.fao.org>
- GENÇ, Ö., 2004, Zeytinyağı Sektör Araştırması, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Raporları, Ankara.
- GÖKÇE, O. 2003. Türkiye’de Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sektörünün Üretim Öncesi Sorunları Üzerine Bir İnceleme, Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu, 2-3 Ekim, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-Tariş-Ege İhracatçı Birlikleri, Bildiriler, Yayın No: TEAE: 112, ISBN 975-407-144-6, s. 18-31, Çiğli- İzmir.
- GÖNENÇ, S. 2007. Sofralık Zeytin ve Zeytinyağı Tüketimi ve Kooperatif Markalarının Tüketici Tarafından Algılanması: Bursa İli Örneği, Kooperatifçilik Dergisi, Cilt 42, Sayı:4, 64-76, Ankara.
- GÜRLEK, T. B., 2002. Swot Analizi. TÜBİTAK Vizyon 2023 Birinci Bilgilendirme ve İletişim Toplantısı, TÜSSİDE, 16-18 Haziran 2002, Gebze.

- Hatay Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2011, Hatay.
- IOOC, 2011. International Olive Oil Council, <http://www.iooc.org>
- Kahramanmaraş Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2011, Kahramanmaraş.
- MALEVOLTI, I., 1999. Olive and Olive Oil Sub-Sector, FAO and Government of Italy Cooperative Programme, Project GCP/SYR/006/ITA, Final Report, Damascus, Syria.
- MOHAMMAD, M, A., 2006. Trade in Olive Oil in Syria, Ministry of Agriculture and Agrarian Reform, NAPC, Commodity Brief No: 9, Syria.
- OKTAV, E. ve F. ŞENGÜL, 2003. Zeytinyağı Üretimi Atıksularının Distilasyon Yöntemiyle Arıtılması, Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi, Cilt 13, Sayı: 3, s. 8 – 17, İstanbul.
- Osmaniye Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2011, Osmaniye.
- TUİK, 2011. Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr>
- TÜZÜN, Y.,T., 2003. Zeytin Üretiminde Periyodisitenin Zeytinyağı Ekonomisine Etkileri, Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu, 2-3 Ekim, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü-Tariş-Ege İhracatçı Birlikleri, Bildiriler, Yayın No: TEAE: 112, ISBN 975-407-144-6, s. 32-37, Çiğli- İzmir.
- ÜLGEN, M., 2011. Tip Proje Çalışması, Polat Makine Sanayi ve Tic. A.Ş., Aydın (Kişisel Görüşme).
- VALLIS, N. and G. DOUTSIAS, 2002, The Field of Table Olive, Interview, <http://www.oliveoil-info.gr>
- WILLAMS, O., 2011. In Italy, Spanish Olive Oil Prices too Good to Pas sup, The Olive Times, Gazette, Thursday, November 10, <http://www.olivetimes.com>
- YAZIGI, J., 2003, “Spanish – Saudi JV Opens Largest Olive Oil Plant in Syria”, AME Info, Syria Business Review, June 11, 2003, Syria.

TEŞEKKÜR

Çalışmanın hazırlanması esnasında bilgi, görüş ve yardımlarından faydalandığım Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Sn. Erdoğan SERDENGEÇTİ, Sektörel Destekler ve Programlama Birimi Başkanı Sn. Oğuz ALİBEKİROĞLU ve Osmaniye Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Sn. Ümit DEMİR, Belen Ziraat Odası Başkanı Sn. Selahattin YALMAN, Bay Zeytinyağı Fabrikası sahibi Sn. Sinan COŞKUN, Kahramanmaraş Türkoğlu Ziraat Odası Ziraat Mühendisi Sn. Fatih BAYRAMOĞLU, Mustafa Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi Sn. Doç. Dr. Mustafa ERAYMAN, Osmaniye Tarım İl Müdürü Sn. İbrahim SAĞLAM, Hatay Tarım İl Müdürlüğü'nden Proje ve İstatistik Şube Müdürü Sn. Avni HATAY, Koruma Kontrol Şubesi'nden Sn. Muhsin GÜNEY, Kahramanmaraş Tarım İl Müdürlüğü'nden Sn. Zeynep KİŞİ, Antakya Ziraat Odası'ndan Sn. Metin ERYILMAZ, Gemlik Ticaret Borsası'ndan Sn. Servet PEHLİVAN ve Sn. Ferit ALAN, Gemlik Ziraat Odası Başkanı Sn. Ali ÇELİK, Körfezim Zeytinyağı Fabrikası sahibi Sn. Abdullah KILIÇ, Hakkıusta Oğulları Makine Sanayi'nden Sn. Kutay DİLEKLEN, Polat Makine Sanayi'nden Sn. Melih ÜLGEN, Osmaniye Ziraat Odası Başkanı Sn. Bahadır SEZGİN, Hatay Zeytinciler Birliği Başkanı Sn. Yılmaz DÖNMEZ, Kahramanmaraş Ziraat Odası'ndan Sn. Seher Hanım, Altınözü Ziraat Odasından Sn. Mehmet Bey, Akhisar Bölgesi zeytin üreticisi Sn. Necati İŞÇİ, Osmaniye zeytin üreticilerinden Sn. Mehmet ÇAPAR ve Adem SAVAŞ, Altınözü zeytin üreticisi Sn. Mehmet DAĞLI, Kahramanmaraş zeytin üreticisi Sn. Mustafa AKKAYA, Sn. İzzet ÇEVİK, Sn. Adnan ÇEVİK, ve Sn. Emine ÇEVİK'e teşekkürü bir borç bilirim.

